

Kaytaku kata Lukas

Jola Felupe

Livro de Lucas

Todas as figuras são usadas com permissão de
Cook Communications Ministries International

© 1978, David C. Cook Publishing Co.
menos a figura na pagina 30b.

A ilustração na página 30b é Louise Bass,
© The British & Foreign Bible Society, 1994.

© 2010 Igreja Evangelica
Projeto de Tradução da Guiné-Bissau

Primeira edição do livro de Lucas
na lingua Jola-Felupe de Suzana
Guiné-Bissau
Imprimido em Dakar

SPLIKASON DI ALFABETU NA JOLA FULUP

Si no oja **â**, **ê**, **î**, o **û** na purmeru silaba, palabra kompletu ta faladu ma pisadu:

â – i ta usadu na palabra pa ‘pe’: **kâ**kandumaku, o na palabra pa ‘omi’: **â**ynaw

ê – i ta usadu na palabra pa ‘tabanka’: **ê**sukay, o na palabra pa pitu: **ê**sigiray’

î – i ta usadu na palabra pa ‘uju’: **ñî**kilañu, o na palabra pa ‘N misti’: **nî**kine

û - i ta usadu na palabra pa ‘kiñon’: **bû**gitabu, o na palabra pa ‘krentis’: **kû**ynenaku

h – i mesmu suma na inglis: ‘hot’ (kinti), i ta usado na palabra pa ‘bariga’: **harahu**; o ‘mandioka’: **hantahu**

lh - i kauntu ‘lh’ na portugis, na kriol i ka ten. I ta usadu na palabra pa ‘kacur’: **el**hokay, o na palabra pa ‘bardadi’: **mal**hegen

c – i ta faladu “**tch**”, suma ‘cuba’ na kriol. I ta usadu na palabra pa ‘mafe’: bapocabu; o ‘kinti kinti’: cab **cab**

j – i ta faladu suma na kriol: ‘tarbaju’ o ‘jinti’. I ta usadu na palabra pa ‘bunitu’: **j**ake; o na palabra pa bajuda: **â**juraw

g – i ta faladu sempri suma na kriol: ‘gatu’ o ‘geria’. I ta usadu na palabra pa ‘tarbaju’: bugororabu; o na palabra pa ‘dus’: **eg**aba

w – i kiri parsi “**u**”, i ta usadu na palabra pa ‘kabelu’: **w**alaw; o na palabra pa ‘kusa’: **w**ahaw

y – i kiri parsi “**i**”, i ta usadu na palabra pa ‘leña’: uyajaw; o na palabra pa ‘omis’: **yî**nay

ɲ – i ta faladu suma na kriol: ‘ɲ obi’, o ‘no juda ɲutru’. I ta usadu na palabra pa ‘fiju’: aɲilaw; o na palabra pa ‘vida’: eroɲay

ñ – i ta faladu suma na kriol: ‘manteña’ o ‘amaña’. I ta usadu na palabra pa ‘nomi’: kañaɲaku; o na palabra pa ‘cur’: ñikulañu

Es livro ta sigi manera di Biblia na Kriolu. Kilis ku pui Biblia na Kiriol e tenta sigi kopias mas antigu di Biblia ke skirbidu na Gregu, ma na utru kaus e buri palabras ku no kustuma ku el na portugis. E palabras ku ka staba na kopias mas antigu, e ficadu dentru di kolcetis []. E mudansas i son kusas pikininu ku ka ta muda sintidu di Palabra di Deus.

Kaytaku kata Lukas

Wa ugam ma Lukas anjiic kayta'uke

1 Apaalom Tiyo filo,
Bukan kameŋe
kugae di sembe ma
kuŋiic ma kuñaanŋen
miñamu magaim ute
d'ulaal, ² non ma
bulhikitenabu bata
Elobay yata Emitay
kûñaanŋenolim mata
Jesus, kaamom kajuum
di kujam no kaŋ na
waha'uwe ûcukulom.

³ Ìnje nikobe kaŋ deeha, m'ilaso mama wahaw uwe
ugam na ûcukulom kâtiyar ña nêenul haŋe majak
mata m'ugam anaw âyankim, iŋiiculi m'iga d'ô
waha'uwe jororor kaŋ poowo, ⁴ ma mbi ooli
unamulen jak jak malhegenumayamu ma
kulhikitenim.

Na Joŋ Batista abajim

⁵ Nownu Erodis m'aganom âyaw ata bantaabu bata
Judeya, âynaw aneim Zakarias ata di kaasaaku kata
Abias, kata bumaŋenaabu bata kûboñaku kata

Emitay^a, ko di apañorol aneim Isabel o pop ata d'êbajorumay yata Aroṇ. ⁶ Bapañora'ubu ya kuga eronay yatail jak d'Emitay, ban ya kuga jak non ma kûboñaku kata Emitay kuloom. Bajut anaw a mb'âanul kugae kôji. ⁷ Be kubajut aṇil mata ma Isabel agam hûkantahu, ban ko ma kuhallemmi ban pop. ⁸ Haahu, Zakarias o m'agororem di kaasaaku kataol be bata Emitay, ⁹ non ma kugaeenem buko bumañenaabu bata kûboñaku kata Emitay. Di kujotol m'anebej di kâgolhaku kata Eluupay yata Emitay, manki ayaben ebaaliinay^b. ¹⁰ Na mbi aga omu dô d'eluupay, ma y'abenem d'ebaaliinay, êsukay kammi ube tîaṇ di kujanen ma kulhaw Emitay. ¹¹ Ña amalakaw ata Emitay nâcaalhul kaajuum kayoṇ Zakarias di kajimaku kûriraku kata ta kuyabenem ebaaliinay. ¹² Na Zakarias ajukoom ña nâkoli kaṇ noon, âmirut mama mb'aga pop. ¹³ Be amalakaw naanol: Zakarias, atuban ûkoli! Emitay ejame kalhawaku katay! Apañori mb'abaj aṇilaw, be mb'ugaol kañanaku kata Joṇ. ¹⁴ O na mb'abaji mb'âñarul kâsuumay kâamak be batay, bukan kameṇe mbi kumaayor. ¹⁵ O Emitay mb'egaol âyanki noon, o atu b'ajaken bunuk, Buynumabu bata Emitay mbi bumeṇ d'o kaṇ o babajoruti. ¹⁶ O

^a1:5 Bumañenaabu bata Kûboñaku kata Emitay: No napiyanu, Emitay d'eñoh Moyses kûboñaku kata yo, o aamom amañenaw ata yo âtiyaraw.

^b1:9 Ebaaliinay yeneim pop “ecuray”

mb'alaañen bukan kameñe kata Israel be bata Emitay. ¹⁷ O mb'aga anaw a Emitay mb'ebon di sembaasu sata yo non añaañenaaw ata Elobay yata Emitay aamom Elias. O mb'aga ma yahaanay di kuñoolil kuga kâsumayaku, mb'aga bukaaku kajamoritum kulaañ kurees di buruñabu bajakabu. M'aali abandor êsukay yata Israel be na mbi Ata Emit âkail. ¹⁸ Zakarias narink amalakaw: “Bu mb'îyinen waha'uwe?” Ma înje ihalemmi, ban apañorom pop nahulhe ban ebaj. ¹⁹ Amalakaw nalaañenol,

aanol: “Înje Gabriel

jajuumem kayon

Emitay, yo

ebollommi be

baabu d'aw

m'ireji Elobay

Yâsumay. ²⁰ Be

m'ûynentum d'elobay yûmbaam, mb'ukumbor, otubi ooli ulob be kañ na mbi waha'uwe uga. Mata manooman, mbi muga di hukahu hâwolim ban.”

²¹ Mata ma Zakarias, apiyowlom di kâgolhaku kata Eluupay yata Emitay, êsukay yalakotom ma ya ekobol d'êjananen noon. ²² Na gam nâcalho, aalit alob. Ña di kunamulen kaan Emitay yoyu m'êbahuloom m'ajuk wahaw di kâgolhaku kata Eluupay yata yo. Ña y'alobumil uñenaw ma yañ âbikil o m'akumborum. ²³ Na gam kukaku kataol

kubawe kata bugororabu di kâgolphaku kata Eluupay yata Emitay, naat be yañol. ²⁴ Piyowt apañorol Isabel natakaj. Nalako d'eluupay kulheñaku hutok bâcalhut be tîyañ. Nâanul: ²⁵ “Emitay egaom wah wâamak: ekaylo b'eyugenom m'êcalhenom ñipun d'êsukay.”

Amalakaw nañaanjen di kaan Emitay mb'ewulolaal añool yo

²⁶ Na Isabel agam kulheñaku hutok di hanor, o di harahu, Emitay d'êboñul amalakaw aneim Gabriel be di hankahu hammi Galileya, haneim Nasare, ²⁷ be baabu di bâjurabu bâmiorutum ânnine baneim

Maria, a kukuwemmi ko di âynaw aneim Jose, ata d'êbajorumay yata David.

²⁸ Amalakaw nanebej be t'ammi, m'aanol: “Maria, kâsuumay! Aw nubaje hûpira! Emitay yoyu d'aw.” ²⁹ Na Maria ajammi hurima'uhu, di

gaol jamalañ, nanongor wahaw wa amalakaw âkimmi. ³⁰ Be amalakaw naanol: “Maria, atuban ûkoli, Emitay yoyu ma êririgemmi d'aw,

³¹ mb'uharet, be añilaw a mb'ubaj, mb'ûwolol Jesus,

³² mb'âyanki, mbi aani añilaw ata Emitay yahammi wah peh, a mbi Ata Emit awul hulhikahu hata ampaol ahaan David, ³³ mb'aga âyaw ata êsukay yata Israel, be nanoonan, kâyaku kataol ketu bi kubawrer.” ³⁴ Ña Maria naanol: “Ume mûgitiye,

mata înje niroŋe di bâjurabu, îmirorut ânnine!”

³⁵ Amalakaw naanol: Buynumabu bata Emitay mbi buwalo d’aw, sembaasu sata Emitay yahammi wah peh, mbi sigaaeni non po’non bagogay, mo makiimom mb’ubaj aŋilaw mb’aani aŋilaw ata Emitay alhegenumayaw. ³⁶ Be ûmir di kaana kata atiyi Isabel omu pop di harahu, ban o para ahallemmi, akemmi atu b’abaj aŋil, m’agam hûkantahu, be omma di harahu nagae kulheŋaku hutok di hanor. ³⁷ Mata wah ulet wa Emitay yelitum ega. ³⁸ Maria naanol: Înj’ome agororaaw ata Emitay, uga non m’uloom. Ña amalakaw nakay.

Maria nakay k’ayugen atiyol Isabel

³⁹ Di kuka’uku Maria nañah be di hankahu hammi kajimaku kata kurimbiliŋaku kata bantaabu bata Judeya, ⁴⁰ manki kûjukorul ko di Isabel. N’agam nanebeje d’eluupay

yata Zakarias, najalhen Isabel. ⁴¹ Na Isabel ajammi karimaku kata Maria, aŋilaw nâgogoror di harahu hataol. Isabel Buynumabu bata Emitay di bumenŋ d’o. ⁴² Nâlobul lhîŋŋa, m’aanol: Aw nubaje hûpira uhaŋ yaray peh, aŋilaw a mb’ubaj, nabaje hûpira.

⁴³Înje ay, a mbi iñaaw Ata Emit ûmbaam âkail k'ayugen? ⁴⁴Na ijammi na ujalhellommi aŋilaw namaayor di harahu hûmbaam. ⁴⁵Aw nubaje hûpira, mata m'ûynemmi di kaan, wahaw wa Ata Emit alobiim di wo, mb'uga. ⁴⁶Maria nâanul:

“D'êsigiray yûmbaam, nisale Ata Emit, di hâamakawtahu hataol,

⁴⁷nimaayore mâamak d'o mata o ahikulaaw ûmbaam.

⁴⁸Mata Emitay palimo m'igautum an âamak di yo, be ewolhuwom.

Mowme, be nanoonan, bukanaku poopil mbi ya keenom nibaje hûpira.

⁴⁹Mata Emitay Yanapay y'aalim ega wah peh, egaom wah wajake.

⁵⁰Siñankitasu sata yo sîbaorit be nanoonan di sîbajorumasu sata bukanaku kâyneyom.

⁵¹Di sembaasu sata yo, d'ewaas hunongahu hata bukanaku kalobem hâynahe.

⁵²D'êcaalhen kûyaku ma ketu kalob joon hâyne, m'ega bukanaku karembelayaku kubaj êriibinay.

⁵³D'ega kûsukatenaku kusaanumo m'ega kusaanumaku kulam bo uŋenil tîkoril.

⁵⁴⁻⁵⁵Di siñankitasu sata yo di yenen añool yo Israel, non m'ebiim belob simpail, hurim Abraon^c be nanoonan.”

^c3:8 Abraon ata no napiyanu a Emitay ejotum maga ampawayaw ata bukanaku kata Israel.d'êbajorumay yataol,

⁵⁶ Ban Maria nalako baabu Isabel kulhenaku kûhaaji, nat be yaŋol.

Na Joŋ Batista abajim

⁵⁷ Na hukahu hata Isabel hugam hûriŋe, naron jîŋilaju jîŋaju. ⁵⁸ Na gam bukinoraabu di bukanil kujame kaan Ata Emit nañankitol, buko peh di kûririgen d'o. ⁵⁹ Na gam

aŋilaw nagae kukaku hutok di kûhaaji, di kuŋarol, ki kuga huhanaahu hata yîŋay. Di kûkinen kuwelenol kañajaku kata ampaol, kaamom Zakarias. ⁶⁰ Be iñaool nalañenil, aanil: “Iyiy, mb’âmmi Joŋ.” ⁶¹ Di keenol: “D’êbajorumay yataul bajut an âmiye Joŋ.” ⁶² Ña di kurink ampaol ma yaŋ kûbikol, ma kurinkol bu nâkimmi âwol aŋilaw.

⁶³ Nalhawil jitaŋuaju nañiic dô eloba’uye: “Kañajaku kataol keeneim Joŋ.” Di kûjanagen kaŋ poopil. ⁶⁴ To kaŋ cab nakumbulo, hûlelempahu hataol di hulukulo, ña nâcuk ma y’asal Emitay. ⁶⁵ Bukanaku peh ka kukinorum di kûkoli, ña di jamo kaŋ di bantaabu bammi di kurimbiliŋaku kata Judeya.

⁶⁶ Bukanaku peh kajammi di kunongor, ma ya kêenul: “Aŋila’ume, an bu mb’aga? Mata malhegen Sembaasu sata Ata Emit sosu d'o.”

Kañanaku ka Zakarias ayemmi

⁶⁷ Zakarias ampaw Joŋ, Buynumabu bata Emitay di bunebej d'o, nâcuk m'añaanjen Elobay yata Emitay, nâanul: ⁶⁸ Usalaal Ata Emit ata Israel, mata m'akaylom bajuk êsukay yataol, m'ahiku' yo. ⁶⁹ Mata m'abollolaam ahikulaaw ata sembe, ata d'êbajorumay yata David, a o David agam agororaaw ataol. ⁷⁰ Non ma buñaanjenaabu bata Elobay yata Emitay banapaabu bubiiim bibulob. ⁷¹ Di kaan mb'abotolaal d'uŋenaw wata kûsuumutaaku katolaal. ⁷² Hurim m'añankitum simpaolaal; nawolho yaŋayay yanapay ⁷³ y'agam di buko pop hunurahu hata kâsuumayaku h'anuum be bata ampaolaal ahaan Abraoŋ; ⁷⁴ Di kaan mb'abotolaal di kûsuumutaaku katolaal m'ooliayaal ugororaal, nusalaalol bâkoliit, ⁷⁵ m'ugawaal bukanaku k'âwojuum be bataol ka mbi kuga miñamu m'âkimmi be nanoonan. ⁷⁶ Be, aw aŋilaw ûmbaam mb'uga añaanjenaaw ata Elobay yata Emitay yahammi wah peh, mata mb'uya kayoŋ anaw a Emitay yemmi mb'êboñul, m'ucokoor buruŋabu bataol. ⁷⁷ Mb'uñaanjen bukanaku mata ahikulaaw mb'apas kûbajumiñaku katail, ⁷⁸ hurim kañankitaku kata Emitay, mb'ebollolaal ehikitenumay. ⁷⁹ Ya mbi bukanaku poopil kammi d'emucenay kâkuliye eketay, keeli kunamulen buruŋabu bata kâsuumayaku. ⁸⁰ Aŋila'umu nakoben hûu, najalho

noon. Y'alako di katentaku ii be kaŋ hukahu
n'âcaalhom ma bukanaku kata Israel kujukol.

Jesus nabaji Belem

2 Nownu, âyaw âamakaw ata kâyaku kata Roma
aneim Agustu nâboñul di kaan bâsukabu poobo
bammi di kâyaku kataol, an poopol mb'akay be
buñiicabu. M'aali âmir bukanaku keemom bu kammi
di kâyaku kataol. ² Buñiica'ubu baamom bûtiyarabu,
na bugaim, âynaw
aneim Sireni o
m'aganom âyaw ata
êsukay yaneim Siriya.

³ Buñiica'ubu, di bugay
no anooan mb'añiic di
hankahu t'awoom.

⁴ Ña Jose,
nâcaalhumul di
hankahu hata Nasare
hammi di bantaabu^d

baneim Galileya, m'akay be di baabu baneim
Judeya. M'agam anaw ata êbajorumay yata David^e,
nakay kaga buñiicabu di jîsukaju janeim Belem ta
David awoom. ⁵ N'agam m'akay be buñiicabu, di
kukay ko di apañorol aneim Maria, nownu o di

^d2:4 Bantaabu d'ô deemom bâsukabu bammi kareb kanor, soŋo
po'non etaamay yata êjoolay

^e2:4 David agam âyaw apiyaw ata êsukay yata Israel

harahu. ⁶ Na kugam koku bo, Maria hukahu hataol di hûriņ. ⁷ Be m'eluupay yata humasorowtahu elitum, Jose ko di Maria di kukay ki kuwalen di jilupaju jata uncaamaw. Tiņa'utu di jilupa'uju tota Maria aroņum añoolol âtiyaraw, naguubol ban, natalol d'êmabalay.

Bûtekenaabu bata Belem

⁸ Di bantaa'ubu, huka'uhu hukaru, bûtekenaabu bata sîgaraninasu ko di katentaku ma kupoyem di so. ⁹ Amalakaw ata Emitay nâcaalhil, ña majaanamu mataol di muhikitenil poopil

di kuwollo. ¹⁰ Be amalakaw naanil: Atuban jîkoli, mata niņallul kûboñaku kata kâsuumayaku k'an poopol mb'ajam nâririgen. ¹¹ Jaat di jîsuka'uje jata David, ahikulaaw ataul nabaji, anaw a Emitay yemmi mb'êboñul, aamom Kristu Ata Emit. ¹² Be m'îñaanjenul êmanjumay yataol. Mbi jîriņ di jujuk aņilaw aguubim silesasu ban natali d'êmabalay.

¹³ Na kugam ko katallhenem, di kujuu'to pop buyoņabu bata kumalaakaku, ko ma kusalem d'Emitay ma ya kuyeņ, ma kêenul: ¹⁴ Usalaal Emitay

yammi hatiya tiŋatu tahammi tiŋ peh. Kâsuumayaku kubajeban be bata an poopol a Emitay êrurigemmi d'o. ¹⁵ Na kumalaakaku kugam ña kulaañe be hatiya d'Emitay, bûtekenaabu di kulob ma kêenul: Ukayaal be Belem mank'ujukaal miñamu m'Emitay elobolam di mo. ¹⁶ Ña di kuñah kaŋ cab be bo. Na kugam kûriŋe, di kutoo to Jose ko di Maria, aŋilaw o to m'atalim d'êmabalay. ¹⁷ Kujukol ban, ña di kuñaanjenil non ma amalakaw alobuliim mata aŋila'umu. ¹⁸ Bukanaku kajammi eloba'uyu ya bûtekenaabu kuloom, di kûjananjen kaŋ poopil. ¹⁹ Maria miñamu m'ajuum di mama ajammi mata aŋila'umu, nagamo d'êsigiray yataol ma y'anongor mo. ²⁰ Ña bûtekenaabu di kulaañ, na kugam ko kakayem, ya kuyeŋ ma kusal Emitay hurim miñamu ma kujammi, ban di kujuu' mo, non ma amalakaw alobiim. ²¹ Ban, na gam kukaku kemmo hutok di kûhaaji, ña hukahu di hûriŋ ha mbi kugaol huhanaahu hata yîinay, non ma kûboñaku kata Moyses kuloom. Na gam ban, di kugaol kañaŋaku kata Jesus, kaamom k'amalakaw agaom o babajoruti. ²² Na kukaaku katail kâñoyaku kugam ña kubawe, non ma kûboñaku kata Moyses kuloom, ña Jose ko di Maria, di kukay d'aŋilaw be Jerusaleŋ^f manki kugawol buintenabu di kaŋenaku kata Emitay. ²³ Mata, kûboñaku kata Emitay moma kuloom po'kaan: "Aŋilooaŋil î naw âtiyaraw a mbi

^f2:22 Jerusaleŋ egam po'non hankahu hata Bissau, ta âyaw alakom.

aññakan abaj, mb'aintenol.” ²⁴ Di kûkayetum pop sîpakitasu sigaba, ki kûgaum henayahu⁸ hata Emitay non ma kûboñaku kata yo kuloom.

Elobay yata Simeon ko di Ana

²⁵ Nownu Jerusaleñ, bajene âynaw aneim Simeon, y'aga jak buynumabu bataol d'Emitay, ban omu m'akobeenem hukahu ha mbi Emitay ehikul bukanaku kata yo, kaamom Israel; Buynumabu bata Emitay bo d'o jak, ²⁶ di bûyisol kaan atub'aketurer o bajukut Kristu, anaw a Emitay emmi mb'êboñul.

²⁷ Ña Buynumabu bata Emitay di bûkiiben Simeon be d'eluupay yata Emitay. Na kubajaaku kata Jesus kûkayetumom be to, manki kugaol non ma kûboñaku kata Emitay kuloom, ²⁸ Simeon n'ayab añilaw m'aleemol, ban nasal Ata Emit yahammi wah peh, m'âanul: ²⁹ “Ata Emit, mowme nooliye uwaabo ñnje agororaaw atay m'iket di kâsuumayaku, nugawe non m'uloom; ³⁰ mata, nijuke di kûkilaku kûmbaam ahikulaaw ³¹ a ubandorum be bata an bâsuk poopol.

³² Añila'ume o aamom ehikitenumay ya mb'ehikiten bukanaku kata bâsuk baabu kâmirtum Emitay. Ban, o mb'âñarul kajamaaku be bata bukanaku kata Israel.” ³³ Kubajaaku kata Jesus, di kûjananjen kañ noon, mata eloba'uyu ya Simeon aloom mata añoolil. ³⁴ Simeon naanil: “Emitay ewulul

⁸2:24 Non ma kûboñaku kata Emitay kuloom, henaya'uhu heeliye hugaumi sîpakitasu sigaba non po'non ûlaabañaw ugaba.

kâsumayaku,” ban naan Maria, aamom iñaaw Jesus: “Añila’ume Emitay ebolloom d’êsukay yata Israel, hurim o, buyonabu bata bukanaku mbi kupak, hurim o pop, bukaaku mbi kunep. O êmanjumay yata Emitay ya mbi bukan kameñe kûlobikor,³⁵ ma mbi hunongorahu hatail hutaaw m’an peh anamule’ ho. Mo mawmom aw Maria, mb’ubaj mâhahamu marem kañ noon d’êsigiray yatay.”³⁶ Añakanaw aahu aneim Ana, agam añaañenaaw ata Elobay yata Emitay, ampaol aneim Fanuwel ata d’êbajorumay yata Aser. N’asom, aga ujañaw hutok d’ugaba, apañorol naket;³⁷ ña nalakoto kañ di hûkutahu popii n’ârîjemmi ujañaw bukanaku ebakir d’ubakir. Be ârajuluworit Eluupay yata Emitay, hukoo huk bujum busohna, y’asal Emitay di balatabu^h, di kalhawaku dilo.³⁸ Na Ana ârintom, ña nasal Emitay kañ noon, y’alob mata añila’umu be bata bukanaku poopil kammi ma kukobem di ahikulaaw ata bukanaku kata Israel.

Bûlaañabu batail be Nasare

³⁹ Na Jesus kubajaol kugam miñamu poomo ma kûboñaku kata Emitay kuloom, di kulaañ be yañil Nasare, di bantaabu bata Galileya.⁴⁰ Jesus, Emitay d’ewulol kâsumayaku, n’ahii bûkobem noon, di sembaasu dilo, nâmilanken kañ noon.

^h2:37 Balatabu: na mbi anaw âkin alako to barit, m’aga kalhawaku kata Emitay (bahorabu)

Jesus o d'eluupay yata Emitay

⁴¹ Ujañaw peh, na mbi kâlundayaku kaneim Paskuwaⁱ kûriñ, kubajaaku kata Jesus ya kukay be Jerusaleñ. ⁴² Jesus n'abaam ujañaw kuñjen d'ugaba, nakay ko di

kubajaol be kâlundaya'uku Jerusaleñ non ma kubimbim d'ukuga. ⁴³ Na kugam kâlundayaku kubawe, ña di keet. Di bêta'ubu, kaman Jesus akait man alako bo Jerusaleñ, kubajaol banamulent. ⁴⁴ Ko ma kureesem, di kêenul mante omu kayon m'areborem di kupaalol, popii na kugam kubaje hunak, inkiti di kurinkorol di bukanil, di kupaalil. ⁴⁵ Na kugam kujukutol, ña di kulaañ be Jerusaleñ ki kupaamulol. ⁴⁶ Di kupaamol popii, be kukaaku kûhaaji, di kutookol d'eluupay yata Emitay, o m'atutom bulhikitenaabu bata kûboñaku kata Emitay, ma y'atallhenil, ban y'arinkil mata kûboñaku kata Emitay. ⁴⁷ Bukanaku kajammi baloberabu bataol, non ma ya kurinkoom

ⁱ2:41 Paskuwa: Kâlundayaku ka êsukay yata Israel kubujem mûgaraninamu ma kuwolho hukahu ha Emitay emelheliim di humikelowtahu d'êsukay yaneim Ejitu.

nalaañenil, ko kañ poopil di kûjananen mata mâmilankenamu mata añila'umu. ⁴⁸ Ña Maria ko di Jose na kujukoom, ko pop di kûjananen. Iñaool naanol: “Jesus, mata wa nûgawoli ume? Ûli d'ampayi, nupaamiban kañ popii, nûgawoli uwoolo m'ujukutim.” ⁴⁹ Narinkil: “Mata wa ma jipaamumem d'înje? Jîmirut kaan manooman magawe, mb'êmi ute bûgororabu d'eluupay yata ampaom aamom Emitay?” ⁵⁰ Be buko kunamulent eloba'uyu y'alobiim. ⁵¹ Ña Jesus nalaañ di kubajaol be Nasare, ban y'ajam di buko. Be Maria, y'aga miña'umu peh d'êsigiray yataol. ⁵² Jesus, nârus di bûkobenabu, di mâmilankenamu dilo, nâsuunkulob d'Emitay, d'an poopol.

Jon nacookor be bata bûgororabu bata Jesus

3 Nownu na âyaw âamakaw ata kâyaku kata Roma aneim Tiberiyu, abaam ujañaw kuñnen di hutok di kâyaku, Pilatus naga âyaw ata bantaabu bata Judeya, Erodís naga âyaw ata baabu bata Galileya, atiyol Felipe naga âyaw ata baabu bata Itureya be di Trakonitis, Lisaniyas naga âyaw ata baabu bata Abileni, ² Kayfas ko di Anas ko kugam non yahaanay yata

bumañenaabu bata kûboñaku kata Emitay, no na Ata Emit awullom elobay Jon, añool Zakarias, o di katentaku. ³ Ma y'añañor bantaabu bata kakotenaaku kata kaalaku kaneim Jordon. Ma y'añaanenil, m'aanil: "Jiwatatenoro, m'Emitay epas kûbajumiñaku kataul, ma jiyab kâbatismaku ma jîyis di kaan jiwatatenoruwe." ⁴ Non ma Isaias, aamom añaanenaaw apiyaw ata Elobay yata Emitay, añiicum di kaan:

"Mo ma anaw âñañulom di katentaku, m'âanul:
Jicookor sîsigirasu sataul jak non buruñ,
be bata Ata Emit na mb'âkail.

⁵ Mata ûlahaw peh, mb'ulhinki,
kurimbiliñaku kâamakaku di kakiñetaku, mbi
kureweni.

kubangaku kañonorum, mbi kulhebeni
ukolhaw peh mb'ulhinki.

⁶ Anooan mb'ajuk ma mbi Emitay
emelhen bukanaku di kûbajumiñaku katail."

⁷ Êsukay y'êkail ki kuyab kâbatismaku di kañenaku kata Jon. Be y'aanil: "Miyul jagam silunasu! Bu jigae ma jîynen di kaan mbi jimelh di batalenabu ba mbi Emitay egaul, ban jiwatatenorowt?" ⁸ Jake ma jîyis d'eronay yataul di kaan jiwatatenoruwe. Atuban jîririgen di kaan miyul mbi jimelh di batalenabu bata Emitay mata ma jigam kuñool Abraon. Mata palimo siwalisa'use Emitay yeeli egaso siga kuñool

Abraon. ⁹ Hûnirahu hohu to ban di kuhaaraku kata buyajabu. Buyajoobuyaj ba bajutum muriyay majake, mbi butiji ban di buraaci di sambunasu.^j

¹⁰ Êsukay di kurinkol, keenol: “Ña m’uloom umu, ûli bu noolim uga?” ¹¹ Joŋ naanil: “Anaw abaam ûjupaw ugaba nawul apaalol baabu abajutum. Anaw abaam ari, nawul apaalol abajutum.” ¹² Bukaaku kata di buyabaabu bata buyupabu di kûkail ki kuyab kâbatismaku di kaŋenaku kata Joŋ. Di kurinkol, keenol: “Alhikitenawe, ûli pop, bu noolim uga?”

¹³ Naanil: “Atuban jiyab bancaamabu di kaŋenaku kata êsukay jihanen non man kuboñuum ma jiyab.”

¹⁴ Eselloray pop kaaku di kurinkol, keenol: “Ûli pop, bu noolim uga?” Naanil: “Atuban jînuumor bukanaku ma jeenil kuncaamul. Atuban jisosen an. Jîririgen di maama yahaanay yataul kuncaameum.”

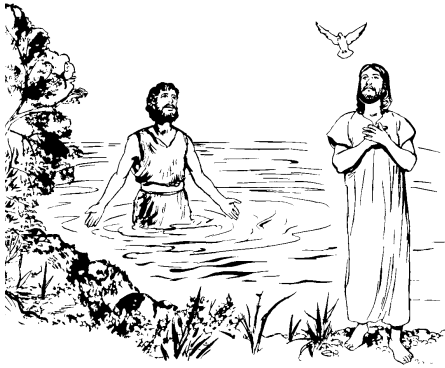
¹⁵ Mata m’êsukay ya kukoom Kristu, aamom anaw Emitay emmi mb’êboñul, di kunongor di kûkowaku katail noon, mante Joŋ kaŋ. ¹⁶ Joŋ nañaŋenil, m’aanil: “Înje yaŋ îbatisum mumelamu. Be aahu omu to a mb’âkail ahaŋommi sembe meñ, nâhaŋi koorom mâyanki. O mb’âbatismul Buynumabu bata Emitay be di sambunasu.^k ¹⁷ O nabaje kâyimaku ka

^j3:9 Yaamom anaw awatatenorowtum, Emitay mb’egaol batalenabu.

^k3:16 Kâbatismaku kata Sambunasu: Baamom non o mb’awulul Buynumabu bataol ba mbi y’esisenul, mb’alasowmul di buhiraabu, non sambunasu.

mb'âweyum bajolhabu ban naga bo d'êyay. Ban, naraac epesay di sambunasu sâbaoritaasu.”¹⁸ D'elob yameŋe, yo y'alhikitenummi bukanaku, ban y'añaanjenil Elobay Yâsuumay.

Jesus nayab kâbatismaku

¹⁹⁻²² Na gam bukanaku kuyabe kâbatismaku poopil, Jesus pop nayab. Na gam o m'alhawem d'ampaul Emitay, hatiya d'Emitay di bâbulo, Buynumabu bata Emitay di bûwaloul banokorum non êpaakit ki bulako

hatiya di Jesus. Hurimahu di hûcaalhul hatiya, hêenul: “Aw aŋilaw ûmbaam, an înje igam d'êsigiray yûmbaam, yaŋ ugaom îririgen meñ.” Ña âyaw aneim Erodis, na Joŋ awatatenoom mata ma abotum apañor atiyol aneim Erodis, be di wah waw lhayi wagam wajakutaw, nalancen waawu joon m'akulh Joŋ.

Êbajorumay yata Jesus

²³⁻³⁸ Na Jesus agam nabaje soŋo ujañaw anabawo di kuŋŋen, nâcuk bûgororabu bataol. Bukanaku ya kunong kaan Jose abajoom, be êbajorumay yata Jose moma egam: Emitay egam **Adoŋ**, Adoŋ nabaj **Set**, Set nabaj **Enos**, Enos nabaj **Kaynaŋ**, Kaynaŋ

nabaj **Maleleel**, Maleleel nabaj **Jared**, Jared nabaj **Enok**, Enok nabaj **Matusala**, Matusala nabaj **Lamek**, Lamek nabaj **Noe**, Noe nabaj **Sem**, Sem nabaj **Arfasad**, Arfasad nabaj **Kaynan**, Kaynan nabaj **Sala**, Sala nabaj **Eber**, Eber nabaj **Falek**, Falek nabaj **Ragaw**, Ragaw nabaj **Serug**, Serug nabaj **Naor**, Naor nabaj **Tera**, Tera nabaj **Abraon**, Abraon nabaj **Isaki**, Isaki nabaj **Jako**, Jako nabaj **Juda**, Juda nabaj **Peres**, Peres nabaj **Esrom**, Esrom nabaj **Yoram**, Yoram nabaj **Aram**, Aram nabaj **Aminadab**, Aminadab nabaj **Naasom**, Naasom nabaj **Salmon**, Salmon nabaj **Boaz**, Boaz nabaj **Obed**, Obed nabaj **Jese**, Jese nabaj **David**, David nabaj **Natan**, Natan nabaj **Matata**, Matata nabaj **Mena**, Mena nabaj **Melea**, Melea nabaj **Eliakim**, Eliakim nabaj **Jonan**, Jonan nabaj **Jose**, Jose nabaj **Juda**, Juda nabaj **Simeon**, Simeon nabaj **Levi**, Levi nabaj **Matat**, Matat nabaj **Jorim**, Jorim nabaj **Eliyeser**, Eliyeser nabaj **Josuwe**, Josuwe nabaj **Er**, Er nabaj **Elmodan**, Elmodan nabaj **Kosam**, Kosam nabaj **Adi**, Adi nabaj **Melki**, Melki nabaj **Neri**, Neri nabaj **Salatiel**, Salatiel nabaj **Zorobabel**, Zorobabel nabaj **Resa**, Resa nabaj **Joanan**, Joanan nabaj **Juda**, Juda nabaj **Jose**, Jose nabaj **Semey**, Semey nabaj **Matatiyas**, Matatiyas nabaj **Maat**, Maat nabaj **Nagay**, Nagay nabaj **Esli**, Esli nabaj **Naum**, Naum nabaj **Amos**, Amos nabaj **Matatiyas**, Matatiyas nabaj **Jose**, Jose nabaj **Jana**, Jana nabaj **Melki**, Melki nabaj **Levi**, Levi nabaj **Matat**, Matat nabaj **Eli**, Eli nabaj **Jose**.

Jesus abuntenoriti

4 Na Jesus abammi jayabaju jata kâbatismaku di kaalaku kata Jordon. N'alallom, Buynumabu bata Emitay di bulako d'o, di buhay d'o be di

katentaku. ² Ba alakom kukaku bukanaku egaba, Êsatanay y'ebuntenol m'aali abaj kûbajumiñ. Di

kuka'uku pooko, o barit. Ña bacaarabu di busohol.

³ Ña Êsatanay d'êkail ki yeenol: "Non m'ugam añool Emitay, ôonul ewalisa'uyu elaañ ega

hûmburuwahu." ⁴ Jesus naa' yo: "Momu ma

munjiicim di Kaytaku kata Emitay: Ntuwa muriyay keb murenem ajamaat." ⁵ Ban, d'egarol be tinatu

hatiya, m'êyisol no kan kâyokay kata an bâsuk

poopol di hanor. ⁶ Di yeenol: "Mb'iwuli kâyaku kata etaamay pooyo, di majakaamu mata ko, di

husaanumahu hata ko, mata koku d'înje, mo neeliye

iwu' ko anaw a îkimmi. ⁷ Mo makiimom, ûtiigen ja

kayon d'înje, man ulhawom, mb'iwuli ko pooko."

⁸ Jesus naa' yo: "Momu ma munjiicim di Kaytaku

kata Emitay: Ûtiigen kayon Ata Emit kan keb, o kan

keb mb'ulhaw." ⁹ Ban, d'egarol be Jerusaleñ k'egaol

hatiya d'Eluupay yata Emitay, di yeenol: "Non

m'ugam añool Emitay, ûbellho be d'etaam, otubi

ucoko. ¹⁰ Mata momu ma muñiicim di Kaytaku kata Emitay: Mb'êboñul kumalaakaku kata yo ma kupoyi, ¹¹ ma kusohi di uñenaw watail, m'atuban ûpungulho.” ¹² Jesus naa' yo: “Momu ma muñiicim di Kaytaku kata Emitay: Atuban ulaso Ata Emit.” ¹³ Na Êsatanay ejukutum mamammi ebunten Jesus, d'ekay be ninnanu.

Jesus Nâcuk Bugororabu bataol Galileya

¹⁴ Ña Jesus nalaañ be Galileya di sembaasu sata Buynumabu bata Emitay. Kajamaaku kataol di kuwaasor di sîsukasu peh. ¹⁵ Y'alhikitenil di siluupasusata kalhawaku satail, buko poopil ya kusalol. ¹⁶ Nalakom di bantaa'ubu, nakay be di hankahu hataol Nasare, t'âkoobenummi. Di hîyayahu hata Emitay, nakay be d'eluupay yata kalhawaku non ma agaenem, najuum m'apisen Elobay yata Emitay. ¹⁷ Di kuwulol kaytaku ka añaanenaaw ata Elobay yata Emitay añiicum aneim Isaias. Nâbahu' ko, najuk tîñatu tañiicim mata anaw a Emitay yemmi mb'êboñul. Napisen ko ma bukanaku peh kujam mama ñiicim: ¹⁸ “Buynumabu bata Ata Emit bobu d'îñje. Bobu ma, bujotommi m'ilob Elobay Yâsuumay be bata kûsukatenaku, bûboñulom m'îñar kâsuumayaku be bata bukanaku ka sîsigirasu sîhahum. M'îñaanjen di kaan bukanaku kammi makukulhim, mbi kuhikuli, kaaku kâjukoriturum, mbi kujuk. M'imelhen bukaaku kammi ma kuleseim di buko. ¹⁹ M'îñaanjen di kaan tîrîñje

m'Emitay ehikul êsukay yata yo.” ²⁰ Na Jesus abammi japisenaju, nabahen kaytaku, nawul ko anaw ata eluupa'uyu, ban naleeho. Bukanaku di kujikerol kewuu. ²¹ Ña Jesus naanil: “Elobay yata Emitay ya jijammi mowme, jîmire malhegenumayamu mata yo jaat.” ²² Bukanaku peh kajammi eloba'uyu, di kusalol, di gail jamalaŋ di baloberabu bataol basuummi kaŋ noon. Di keenol: “Kaman ume, ntuwa aŋilaw ata Jose?” ²³ Jesus naanil: “Înje gaom non mbi jeneenom non m'alobeim: Aw uga ja abuunenaaw, mb'ubuunenoro. Jîkine m'iga pop ute di hankahu hûmbaam non ma jijammi m'igam di hankahu haneim Kafarnaum, ma îyisul di kaan Emitay eboñullommi.” ²⁴ M'îñaanjenul di kaanakata, buñaanjenaabu bata Elobay yata Emitay, anooan di buko âynenoriti d'êsukay yataol. ²⁵ Malhegenumayamu, añaanjenaaw aneim Elias, d'êsukay yatolaal Israel nownu bûkutuwaatabu lhayi, no Emitay elubut ujañaw ûhaaji di kulheŋaku hutok di hanor, bacaarabu di bulowum êsukay pooyo. ²⁶ Be Emitay eboñut Elias k'aanen âkutuwaata akeel ata Israel, be d'eboñol be baabu d'âkutuwaataw aahu ata êsukay yaneim Sarepta yâbutim, yakotum yaayu yaneim Sidoŋ. ²⁷ Non pop, añaanjenaaw aneim Eliseu, d'êsukay yatolaal Israel bukanaku kameŋe kabaam kâjuutaku kata êtoogonay, be Emitay ebuunenut anooan di buko, be âynaw aneim Naamaŋ ata êsukay yaneim Siriya, o m'abuunemmi keb. ²⁸ Bukanaku poopil kata

d'eluupa'uyu yata kalhawaku na kujammi hurima'uhu, ña di kubirik kañ noon. ²⁹ Ña di kulhalo ma kusohol, ma kûharol ma kûcaalh dô di hankahu, di kuñarol be hatiya di hurimbiliñahu ta hanka'uhu hemmi, manki kuharol be d'etaam. ³⁰ Be Jesus nayab di tutaru tatail, m'akay. ³¹ Ña nakay be hankahu hata Kafarnaum, hammi di bantaabu bata Galileya, di hîyayoohiyay, o y'alhikiten êsukay. ³² Êsukay di kûjananen mata balhikitenerabu bataol, mata elobay yataol ebaje sembe. ³³ Âynaw dô d'eluupay yata kalhawaku a amalaw ya areborum d'o, nâñanulo lhîñña m'âanul: ³⁴ "Aw! Jesus ata Nasare, wa nugayi? Aw ukaylom ma ûbuyoli? Nîmire aw an bu: Aw anaw anapaaw ata Emitay." ³⁵ Jesus nâlhusol m'aanol: "Upato, ûcaalh d'âyna'umu." Ña amala'umu natahol di tutaru tata bukanaku, ban nâcaalh bagawtol wah wâkojiye. ³⁶ Ña êsukay peh yalakotom di kûkoli, ya kurinkor man kêenul: "Hurim bu uhe habaam ume sembe, popii di hûcaalhen amalaw?" ³⁷ Ña kâelendina'uku kataol di kuwaasor di sîsukasu sata bo peh. ³⁸ Ña Jesus nâcaalhul d'eluupay yata kalhawaku m'akay be d'eluupay yata Simoñ, âriñ natook alhol Simoñ m'âjuutum meeñ. Ña di kulhaol m'abuunenol. ³⁹ Ña Jesus nânup t'ammi, ban nâlhus bûjuusabu ña di bûcaalh, ña nalhalo m'agoror be batail. ⁴⁰ Na tilay agam m'ajon, bukanaku poopil kabaam bukaniil kâjuutum ûjuutaw wâbutiyorum, di kûkail di buko ki abuunenil. Anooan aagom kañenaku kataol nâju.

⁴¹ Kumalaaku ka yaŋ kâcaam di bukan kaaku ya kêenol: “Aw Aŋilaw ata Emitay!” Be o y’âlhus ko man atuban kuloomo, mata kûmire kaan o Anaw a Emitay Emmi mb’Êboñul. ⁴² Na titijemmi nakay be tiŋatu tayohom, be êsukay di kupaamol be na kujukoom, ña kûkint kuwalhobo m’akay joon. ⁴³ Ña naanil: Haŋe majak m’ikay be di kankaku kaaku, k’iñaanjen bukan kaaku Elobay Yâsuumay yata Kâyaku kata Emitay, mata mo ma Emitay eboñumulommi. ⁴⁴ Ña yaga nalhikitenil di siluupasu sata kalhawaku sata bantaabu bata Judeya.

Jesus Nâwol Kureboraol Kûtiyaraku

5 Haahu Jesus o to di hubeereraahu hata hulhuwahu hata Galileya, kayoŋaku di kulitenorol ma ya kutallhen mama y’aloom Elobay yata Emitay. ² Ña Jesus najuk usanaaw ugaba di hulhuwahu. Bumbalaabu ko ma kuwaloulom di usanaaw ma ya kukulhen kûmbaalumaku. ³ Jesus nakay k’âjupo di baabu bata Simon, aban nalhawol m’añuso bo jiŋŋet be di m’âlahaamu, ña naleeho di busanaa’ubu. Ban najajen ma

y’alhikiten buyoŋa’ubu Elobay yata Emitay.

⁴ N’aloom umu ban, naan Simon: “Jikay be dâlahadu

ki jiraac kûmbaalumaku kataul ma jimbaal.” ⁵ Simoŋ naanol: “Alhikitenaawe, jaat numbale hukare kaŋ pooho, be usohut kaŋ luuli. Be m’ulobolim ume mb’ukay k’uraac kûmbaalumaku m’umbaal. ⁶ Ña di kuraac kûmbaalumaku di kusoh siwolasu kaŋ popii kûmbaalumaku di keen kurusulo. ⁷ Di kûwiit kupaalil kata di busanaa baabu ma kûkail ki kenenil. Di kûkail, di kumenjen usanaaw ugabaw popii di ween uhoj. ⁸ Na Simoŋ Pedru ajuum bagaera’ubu, nâtiigen kayoŋ Jesus, m’aanol: “Alhikitenaawe, ûrangiyom mata înje anaw abajem kûbajumiñaku.” ⁹ Ña Simoŋ ko di kupaalol kalakotom di kûjananen kaŋ noon mata siwolasu sa kusoom. ¹⁰ Tiyagu ko di Joŋ kuñool Zebedew kaamom kupaal Simoŋ ko pop di kûjananen kaŋ noon. Jesus naan Simoŋ: “Atuban ûkoli, jaat be kayoŋ mb’umbaal bukanaku.” ¹¹ Di kuŋar usanaaw ki kuya di hubeereraahu ma kuwalen wahaw peh, ma kusolhen Jesus. ¹² Haahu Jesus o di hank haahu, âynaw ata êtoogonay nâriŋu’to nâtiigen kayoŋ Jesus m’alhawol aanol: “Alhikitenaawe, ûkin ja nubuunenom.” ¹³ Ña Jesus nawaraken kaŋenaku kataol ban naanol: “Nîkine ûju.” Ña âynaw nâju to kaŋ cab. ¹⁴ Ban naanol: “Atuban uloomo an akeel, be ukay ki ûyis bumaŋenaabu bata kuboñaku kata Emitay, ban nuwulil wahaw non ma kûboñaku kata Moyses kuloom.” ¹⁵ Ña kajamaaku kataol di kuhaŋ mawasor, kameeŋe ya kûkail ki kujam elobay yataol, di jabuunenaju pop. ¹⁶ Nâcaalh be tiŋatu tayohom k’aga kalhawaku.

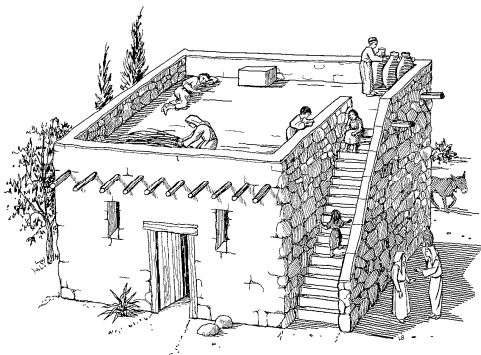
Jesus nabuunen âynaw agam hubapuworahu

¹⁷ Haahu Jesus o m'alhikitenem di bukanaku, farisewi ko di bulhikitenabu bata kûboñaku kata Emitay, kaamom kâcaalhumulom di sîsuk saasu sata Galileya, di Jerusaleñ, di Judeya, ko to ma kuleehom. Sembaasu sata Ata Emit sata jabuunenaju so d'o jak.

¹⁸ Ña kûynaaku di kûgawul huboliñaahu âynaw agam hubapuworahu, be baabu Jesus. ¹⁹ Be ma kubajutum ma mbi kuga ma kunebej d'eluupay dâ Jesus alakom, mata ma bukanaku kumemmi, ña di kuñol di bûnigenabu d'âyna'umu, kûriñ di kûkabal bûnigenabu ban di kuwalenol be dô ki atoo'dô Jesus. ²⁰ Ña Jesus najuk kâynenaku kata kûyna'uku, naanol:

"Kûbajumiñaku katay kupasi ban." ²¹ Ña farisewi ko di bulhikitenabu bata kûboñaku kata Emitay, di kûñuñunor ma ya keenol: "An bu

ume arembeelem d'Emitay, baje anaw a mbi aali apas kûbajumiñ non Emitay?" ²² Be Jesus m'anamulemmi kunongoraku katail, naanil: "Mata wa ma jinongorumem d'umu di sîsigirasu sataul?"

²³ Malhegen bala oon anaw: "Ulhalo m'urees, hañ mâsuum oonol: Kûbajumiñaku katay kupasi ban?"

²⁴ "Be m'îyis kaan Anaw a Emitay Ebollom, nabaje sembe ute d'etaamay m'apas kûbajumiñaku." Ña nâanul âyna'umu agam hubapuworuwahu: "Înje neene, ulhaalo m'usoh huboliñaahu hatay man oot be yañi." ²⁵ Ña nalhaalo kayoñ d'êsukay, m'asoh kapenkaku dâ kugawumuloom humboliñaahu man aat be yañol, ma y'asal Emitay. ²⁶ Bukanaku peh di kûjananen kañ noon ma yañ kusal Emitay, di kûkoli ma kêenul: Jaat nujukaale wah wâamak.

Jesus nâwol Levi

²⁷ Na gam ban Jesus nâcaalh, ña najuk ayabaaw ata buyupabu aneim Levi, aneim pop Matews, o m'aleehom tiñatu tata buyupabu. Jesus naanol: "Usollhelom." ²⁸ Ña nalhalo, m'awaa'bo wahaw peh, m'asolhenol. ²⁹ Levi naga yañol kalundayaku kâamak be bata Jesus. Kayoñaku kata buyabaabu bata buyupabu ko to, di bukan kaaku kakaylom bi kuri tanor. ³⁰ Ña kaaku kata di Farisewi ko di kupaalil kaamom bulhikitenaa bu bata kûboñaku kata Emitay, ya kutem kureboraaku kata Jesus ma kurinkil, keenil: "Mata wa ma jiriimem di jaken tanor di buyabaabu bata buyupabu, di sîkusumasu?" ³¹ Be

Jesus najam ma kulobiim, naanil: “Bukanaku kâjuututum kupaamorit abuunena, be ka kâjuutum keb kupaameoom. ³² Înje ikaylot b’ipaam bukanaku kagaem jak, be ka kagaem kûbajumiñaku nikaymulom, ma keeli kuwatatenoro.”

Bukanaku di kurink mata Balatabu

³³ Ña di keenol: “Kureboraaku kata Jon be di kata farisewi ya kuga balatabu ya kuga pop kalhawaku, be katay kûgaorit balatabu.” ³⁴ Jesus naaniil: “Jeeliye jiga bukanaku kâwollim be bûneñabu bata bûyababu, kuga balatabu ko to d’âtepikaaw? ³⁵ Be hukahu hohu to na mbi âtepikaaw âcaalheni di tutaru tatail, manooman mbi kuga no balatabu.” ³⁶ Ban Jesus naga joon kaliikumaku man aanil: “An âkiisulorit jibey di bûjupaabu bunkul, âbahum baabu buhaanabu, aga mo ja, ubu bunkulabu di bukaaño. Mata jibeyaju jata baabu bunkulabu, jeetu kayabunor di baabu buhaanabu. ³⁷ An âgaorit bunuk bunkul di humbota huhaan hata kabañ, mata na mbi bulab, di hucaculo, bunukabu di bûyuwo, humbota’uhu di hukaaño. ³⁸ Bunuk bunkul, yañ agayi di humbota hata kabañ kunkul. ³⁹ Anaw ajakemmi bunukabu bankaabu, atu ba âkin baabu balelaabu. Mata mb’âanul: ‘Baabu bankaabu buhañ mâsuum.’”

Jesus akiim hîyayahu hata Emitay

6 Haahu, di hîyayahu hata Emitay, Jesus ko di kureboraol di kuyab di kalhakaku kata

muriyayamu manom non emaano. Kureboraol di kupulh muriyaya'umu ya kupopoy kutokoñ¹.

² Bukaaku kata di kaasaaku kaneim Farisewi^m di kêenul: “Mata wa m’ajigawmem d’umu, m’onaammi mûñoye kaga di hîyayahu hata Emitay?” ³ Jesus naanil: “Kaman miyul jipisent mama David agam na bacaarabu busohoom ko di kupaalol”? ⁴ Non ma kuneben d’eluupay yata Emitay ki kutokoñ kûmburuwaku kâñoyaku, ka bumañenaabu bata kûboñaku kata Emitay keb keelim kuri?” ⁵ Ban naanil: “Anaw a Emitay Ebollom, akiim hîyayahu hata Emitay.” ⁶ Di hîyayahu hata Emitay haahu, Jesus nakay be d’eluupay yata kalhawaku kalhikiten bukanaku Elobay yata Emitay, âynaw to a kañenaku kuriraku kuñongom. ⁷ Bulhikitenaaabu bata kûboñaku kata Emitay di bukaaku kata di Farisewi ya kulasuwol ma kujuk mante n’abuunen an akeel, ma mbi keeli keenol na husule hîyayahu hata Emitay. ⁸ Be Jesus m’âmiim hunongorahu hatail, naan âyna’umu ata kañenaku kañonguwaku: “Ulhalo m’ujuum tutaru tata bukanaku.” Ña nâlhaloul, m’ajuum. ⁹ Jesus narinkil: “Miyul bu jinongum? Di hîyayahu hata Emitay, mante nooliye uga bukanaku

¹6:1 Japulhaju: Ujiker non ma kûboñaku kata Moyses kuloom di kaytaku kaneim “Ripitison di Lei” 23:25

^m6:2 Farisewi: Kaasaaku kaaku kayañ kalhikitemmi bukanaku kata Israel kûboñaku kata Emitay

ⁿ6:3 David:Ujiker di kaytaku kata I Samuel 21:1-6

jak, mante ugail jakut? Mante umelhen anaw d'eketay, mante uwalhol m'aket?" ¹⁰ Jesus najikeril poopil, ban naan âyna'umu: "Uwaraken kañenaku." Âyna'umu nawaraken ko, ña di kûrawlo kañ jak. ¹¹ Ña bulhikitenabu bata kûboñaku kata Emitay di bukaaku kata di farisewi di kubirik kañ noon, di kutabulhenor mama mbi kuga Jesus.

Jesus najot kumakaaku kataol

¹² Nownu Jesus nañol di hûrimbiliñahu kaga kalhawaku kata Emitay, busohnaru be kañ na titijemmi. ¹³ Na titijemmi, nâwolul kureboraol. Ban, najot di buko kuññen d'egaba, k'agam kumakaaku kataol, ¹⁴ kaamom: Simoñ (a Jesus agam kañañaku kata Pedru), d'atiyol Andre, di Tiyagu, di Joñ, di Felipe, di Bartolomew, ¹⁵ di Matews, di Tome, di Tiyagu añool Alfew, di Simoñ âwoleim Zelote^o ¹⁶ di Judas añool Tiyagu be di Judas Iskariyotis, aamom alammi, k'anoom Jesus. ¹⁷ Jesus nâwaloul di buko âriñ ta kayoñaku kata kureboraol kemmi, di pop buyoñabu baabu bâcaalhumulom di bantaabu bata Judeya, di hankahu hata Jerusaleñ, di bantaabu bakotum kasamaaku baneim Tiru be di Sidoñ, ¹⁸ kakaylom ki kutallhenol ma keeli pop kubuunen kâjuutaku katail, be di bukaaku ka ûkinaw ya ulesum, nabuunenil pop. ¹⁹ Bukanaku poopil ya

^o6:15 Zelote: anaw ata di kaasaaku ka sûumutiim kâyaku kata Roma

kûkin kugorol mata sembaasu sata Emitay sammi d'o ya sibuunen bukanaku peh kagorom.

Kûboñaku kata kâyaku kata Jesus

²⁰ Jesus najoŋor di kureboraol, m'aanil: "Miyul jâsukateenom mowme, jibaje hûpira, mata miyu'mu di kâyaku kata Emitay. ²¹ Miyul jacaretum mowme, jibaje hûpira, mata kajom Emitay mb'epoñenul. Miyul jammi ma jikaawem mowme, jibaje hûpira, mata kajom mbi jîlhu. ²² Miyul, jibaje hûpira na mbi kubirik di miyul, di kulatul, di kulaahul, di keenul 'jijakut', ma jemmi di buruŋabu bata Anaw a Emitay Ebollom. ²³ Jimaayor na mbi kugau' mo, mata kajom mbi jibaj hugalahu harem kaŋ noon hatiya d'Emitay, mata momu kaŋ man napiyanu simpail kûlaamemmi buñaanenaabu bata Elobay yata Emitay. ²⁴ Be miyul janongem keb mata husaanumahu, jîgunuwe, mata jiyabeban bûgitul. ²⁵ Miyul janongem keb mata hûpoñahu, jîgunuwe, mata kajom mbi jicaaret. Miyul jammi m'âjilhuwem mowme, jîgunuwe, mata kajom mbi jikaaw ma jilhoonoro meñ. ²⁶ Miyul jîgunuwe na mbi bukanaku peh kusalul, mata moma simpail kugam tate bukaaku kañanemmi elobay ya'gawtum yata Emitay. ²⁷ Be miyul jammi ma jitalihenem d'înje, neenul: Jîkin bukanaku katiikeum, jiga jak bukaaku kâsuumutum. ²⁸ Jilhaw kâsuumay be bata bukanaku kâlobikoreum, jilhaw Emitay m'ega jak bukanaku kaleseum. ²⁹ Anaw amabi ja kamiñaku di karaabaku, nûtiwol m'amabi

di kaaku. Anaw abot ja humantahu hatay,
 nuwalhobo pop m'ana bûjupaabu. ³⁰ Mbi yaŋ uwul
 anooan alhawim. Anaw aŋar ja wahaw watay,
 atuban ulaañ urinko wo. ³¹ Mbi ya jiga bukanaku jak
 non ma jîkimmi kugaul. ³² Mata jîkin ja keb
 bukanaku kâkinum, kasal bu mbi jibaj d'Emitay?
 Palimo sîkusumasu ya kûkin kaaku kâkinim. ³³ Mata
 jiga jak keb bukanaku kagaewum jak, kasal bu mbi
 jibaj d'Emitay? Palimo sîkusumasu ya kuga mo.
³⁴ Mata jicasen ja keb bukanaku ka mbi kuga ban di
 kulaañenul, kasal bu ka mbi jibaj d'Emitay? Palimo
 sîkusumasu ya kucasen ka ka mbi kulaañenil. ³⁵ Be
 miyul, jîbutiyore! Jîkin bukanaku katiikeum. Jigail
 jak, jicasenil, atuban jikob ma mbi kulaañenul. Mata
 jiga mo ja, mbi jibaj bugalabu barem kaŋ noon
 hatiya d'Emitay, mbi jiga kuñool Emitay yahammi
 wah peh, mata yo yega jak be bata bukanaku
 kânongikorem. ³⁶ Mbi ya jiñankit an poopol non
 m'ampaul Emitay eñankitewum.”

Atuban jeen bukan kujakut

³⁷ “Atuban jeen bukan kujakut, m'atuban Emitay
 yeenul pop jijakut. Atuban jiwataten bukan,
 m'atuban Emitay ewatatenul. Jibonket ja, Emitay
 mb'ebonketul pop. ³⁸ Jiwul ja, Emitay mb'ewulul
 pop. Yo mb'ewulul popii di jihanen to, mb'emenen
 sîkutasu sataul sututut, ban di etos so kaŋ lit. Mata
 êkutey ya jîliikummi, yoyu pop ya mbi Emitay
 êliikumul. ³⁹ Ban Jesus nañaanenil kaliikuma'uke,

m'aanil: "Kaman non po'non anaw âpumaw, naaliye areesen anaw âpumum pop? Ketu bi kulo poopil di busunabu? ⁴⁰ Anaw ammi m'alhikitenem di wah, aalit ahañ ahammi m'alhikitenem d'o. Be aban ja jalhikitenaju jataol, mb'aali pop non umu alhikitenoom. ⁴¹ Bu nugae m'ujuk kaporaku kammi di ñîkilañu ñata atiyi, ujukut uyaajaw wammi di ñîkilañu ñatay? ⁴² Bu noolim ôonul atiyi: 'Atiyom, ukobom mi hooli kaporaku kammi di ñîkilañu ñatay', aw ujukut uyaajaw wammi di ñîkilañu ñatay? Âholuwawe! Ûcaalhen para uyaajaw wammi di ñîkilañu ñatay, non mb'ooli ujuk jak, m'ûcaalhen kaporaku kammi di ñîkilañu ñata atiyi."

Buyaaj bajake y'âmirumi di muriyayamu

⁴³ Jesus nâanul joon: "Buyaj bajake, bûwolhorit muriyay majakut. Non po'non baabu bajakutum, betekawolh muriyay majake. ⁴⁴ Mata buyajoobuyaj, ya bumanjumi di muriyayamu mata bo. Mata an atu bi ajooben muriyayamu maneim figu di busasaan, atu ka jooben pop muriyayamu maneim uva di bucalh. ⁴⁵ Anaw a êsigiray yataol ejakum, y'aga wahaw pop wajakaw. Be an a êsigiray yataol ejakutum, y'aga pop wahaw wajakutaw. Mata miñamu mammi d'êsigiray, mo ma an alobem."

Bukanaku kagaworitum non ma Emitay eloom

⁴⁶ "Mata wa ma jeenumeommi 'alhikitenaawe, alhikitenaawe', ban jîgaerit non m'ilobeuum? ⁴⁷ An

peh akaylom be baabu d'înje, m'ajam elobay
 yûmbaam, ban naga non m'iloboom, mb'îyisul anaw
 a anokoorum d'o. ⁴⁸ O anokoorum po'non anaw
 ateepum eluupay ban nabaken yo jak, na mbi
 buyelenoraabu bûteil bugor hukalahu, hetu kalo.
⁴⁹ Be anaw ajammi eloba'uye, ban agaut non
 m'eloom, o agam po'non anaw ateepum eluupay
 yataol di hulhuusahu ban abakent yo,
 buyelenoraabu di bûteil bugor hukalahu, d'elo
 m'ekaaño kañ pooyo.

Jesus nabuunen agororaaw ata aselloraw

7 Na Jesus agam nabane miñamu ma y'aloom
 êsukay, ña nanebej di hankahu haneim
 Kafarnaum. ² Bo Kafarnaum anahaanaw aahu ata
 eselloray yata Roma, agororaaw ataol a abolaatum
 noon o m'âjuut ka meen, m'ahuut kaket. ³ N'ajammi
 mata Jesus, naboñ yahaan yaayu yata êsukay ma
 kukay ki kulhawlol m'âkail ki abuunenol. ⁴ Na
 kûrimmi, di kulhaw Jesus di kañakat ma ya keenol:
 “Âyna'ume najoone d'anenaayaw. ⁵ O sûmoosuum
 êsukay yâtoli noon, m'ujuum nâteepoli eluupay yata
 kalhawaku kata Emitay.” ⁶ Ña Jesus nakay di buko.
 Na kugam kuhuute eluupay, âyna'umu naboñ
 kupaalol m'aanil: “Jeenom alhikitenaawe, atuban
 agayenoro m'âanul ânebejul d'eluupay yûmbaam,
 mata igaut an ajake. ⁷ Mo makiimom ijoonut îkail ta
 aw ommi, be palimo ulob keb hurim hanor,
 agororaaw ûmbaam mb'âju. ⁸ Mata înje pop bukaaku

kuhanom kagam yahaanay yûmbaam, be înje pop nibaje eselloray kammi di kaŋenaku kûmbaam, êenul ja aahu: ‘Ukay’, nakay, êenul ja pop aahu: ‘ûkail!’, nâkail. Agororaaw ûmbaam eenol ja: ‘Uga maa!’, naga mo.” ⁹ Na Jesus ajammi balobera’ubu, ña nâjanaŋen kaŋ noon. Ña nâtiwo ajooŋor di buyoŋabu ka kareborum d’o m’aanil: “M’ilobul di kaan palimo d’êsukay yata Israel, ijukut kâynen kata an akeel kahahum non kata âyna’ume.” ¹⁰ Na kupaalol k’abommi kulammi kûriŋ d’eluupay, di kutook agorora’umu o ma âjum ban.

Aŋilaw ata âkutuwaataw ata Nain

¹¹ Piyowt, Jesus nakay be êsukay yaneim Nain ko di kureboraol, di kayoŋaku kata bukanaku. ¹² Nagam nahuute êtingay yata hanka’ahu, di kupam di bukanaku ma kûcaalheum be huhokahu hata aŋilaw anoraw silh ata âkutuwaataw. ¹³ Na Jesus ajukoom, nañankitol kaŋ noon, be naanol: “Atuban oon ukaaw.” ¹⁴ Jesus nakay k’âhug ehuluŋayay, ban nagor kapenkaku. Buku kapeenouyom di kujuum, naanol: “Ampa, înje neeni, ulhaalo.” ¹⁵ Ña ehuluŋayay d’êlhaaloul, naleeho ban nalobul. Ña Jesus nawulol iñaool. ¹⁶ Ña bukanaku peh di kûkoli, ban ya kusal Emitay, ma ya kêenul: “Añaanenaaw âamakaw ata Elobay yata Emitay nalhaaloulo ute d’ulaal, Emitay ekaylo k’eyugen êsukay yata yo.” ¹⁷ Kaelendina’uku kata Jesus di kuwaasor di bantaabu bata Judeya kaŋ peh, be di bâsuk baabu

bakotum Judeya. ¹⁸ Na Joņ Batista kureboraaku kataol kuñaanjenoom eloba'uyu, ¹⁹ nâcaalhen kureboraol egaba m'aboñil ki kûrinkul Jesus, ma keenol: "Aw anaw a êsukay ekoben do, be mante naron bo?" ²⁰ Na buku egabay kûrimmi ta Jesus ammi, di keenol: "Joņ Batista âbollolim naane waa, aw anaw a êsukay ekoben do, be mante naron bo?" ²¹ No Jesus m'abuunenem di bukanaku lhayi kata ûsuumutaw, di bukaaku ka kumalaaku ya kureborum di buko, naga pop bûpumaabu lhayi kujuk. ²² Ban naanil: "Jilaañ ki jiñaanjen Joņ mama jijuum, di mama jijammi: Bûpuumaabu bo bajukem, kata uyakasaw koku ma kureesem jak, kata êtoogonay koku ma kûjuum, kata kûlhokaku koku ma kujamem, ka kakeem di kulhaleli, kûsukatenaku ko kajamem Elobay Yâsuumay." ²³ Bukanaku kâynemmi d'înje, kuraaytom, kubaje hûpira!

Jesus nalob mata Joņ Batista

²⁴ Na kureboraaku kata Joņ kulammi, ña Jesus nalob di buyonabu balakotom mata Joņ, m'aanil: "Waywom wa jikaim ki jîjukul di katentaku? Hunjaamahu ha ehentelay ya ewenemmi?

²⁵ Waywom jikaim ki jîjukul? Anaw alhiimom jak? Bukanaku kalhiimuwem jak, ban di kulako sûum, ko kemmi di siluupasus sata kûyaku." ²⁶ Ña jiñaanjen, wa jikaim ki jîjukul: "Malhegen añaanjenaaw ata Elobay yata Emitay jikayum ki jîjukul. O kaņ, be o nahaje añaanjena ata Elobay yata Emitay. ²⁷ Mata ume o ma

munjiicim mataol di kaan: Mb'îboñul anaw ambi ayabi kayon m'acookor buruñabu batay. ²⁸ M'ilobul malhegen kaan, di bâsukabu peh an akeel alet ahammi Jon Batista. Be anaw agam injet di kâyaku kata Emitay, o ahañoom. ²⁹ Mata bukanaku peh be di buyabaabu bata buyupabu, kajammi elobay yata Jon, di kûynen malhegenumayamu mata Emitay, di kuyab kabatismaku di kañenaku kataol." ³⁰ Be farisewi di bulhikitenabu bata kûboñaku kata Emitay, di kuhuusul miñamu m'Emitay êkimmi be batail, ma kulat kayab kabatismaku di kañenaku kata Jon. ³¹ Jesus narinkil joon aanil: "Bukanaku kata jaat bu keenom? Bukan bu kunokorum di buko? ³² Kuga non balaabu kuleehuwe di hukulahu, ban ya kûñañuluwor man keenul: 'Ûli ûyimpuum, be jimagut! Nuyenul uñañaw wata ñikulañu, jikaawut pop!' ³³ Jon Batista nâkail, di jêenul nabaje amalaw mata ajakenorit, âtokoñorit hûmburuwa. ³⁴ Be Anaw a Emitay Ebollom, akaylom, y'ari, y'asiben, di jêenul: 'Ume nañaame, naga aranaaw, ban pop y'arebor di buyabaabu bata buyupabu.' ³⁵ Be bukanaku kâyнемми di majalhaamu mata Emitay, kûmire di kaan ûdu malhegenumayamu."

Jesus nakay be d'eluupay yata Simon

³⁶ Aahu ata di kaasaaku kaneim Farisewi nabem Jesus manki kuri yañol, nanebej m'aleeho ma kuri.

³⁷ Di hanka'uhu baje añakanaw agam êkusumay^p, na âmiim di kaan Jesus omu d'eluupay yata Farise'umu m'ariyem, nâjarul jirahaaju jata muheenamu maseerum noon. ³⁸ Na ârimmi, nâtiigen hûg d'ûkandumaw wata Jesus, ma y'akaaw, mukulamu mataol y'amusoten ulehetaw wata Jesus, nâbesum wo walaw wataol, y'âpoonol pop ûkandumaw, ban y'asaasol muheena'umu. ³⁹ Farise'umu abemoom n'ajuum bagaera'ubu, nalob d'êsigiray yataol, nâanul: "Âyna'ume agaemmi ja añaañenaaw ata Elobay yata Emitay, mb'âmiren mama añakana'ume agorem d'o aanom, mata o êkusumay." ⁴⁰ Jesus naanol: "Simon, nibaje hurim ha mb'ilobi." Naanol: "Alhikitenaawe, uñaanenom." ⁴¹ Jesus naanol: "Baje kûynaaku egaba kayarerum âynaw acasenem bancaamabu. Aahu sînjunaasu êteemer, aahu sînjunaasu kunjen. ⁴² Ban kubajut mama mbi kuga ma kuncaamol, ña nawalhiyo bo. Ña di buko, aymom a mb'ahan mâkinumol?" ⁴³ Simon naanol: "Di hunongorahu hûmbaam umu ahammi mayarerol." Jesus naanol: "Nulobe jak." ⁴⁴ Ban najonjor di añakanaw, naan Simon: "Nujuke añakana'ume? Ninebejulom d'eluupay yatay, uwultom mumel m'ikulhen ûkandumaw wûmbaam, be o mukulamu mataol nâkulhenummi ûkandumaw wûmbaam, ban na besum wo walaw wataol. ⁴⁵ N'inebejulom, ûpoonutom, be o nâpoon ûkandumaw wûmbaam

^p7:37 Êkusumay yaamom anaw akayem kâmoraku.

kañakat. ⁴⁶ Usaasut hûkowahu hûmbaam jîkir, be o nasaas ûkandumaw wûmbaam muheenamu maputamu sûum. ⁴⁷ M'îñaaneni di kaan, kûbajumiñaku kataol kamemmi kupasi ban, momaumom m'âkinumommi mâamak. Be anaw añankitutim meñ, bâkinerabu bataol bûyejorit.”

⁴⁸ Ban, naan añakana'umu: “Kûbajumiñaku katay nipasi ko ban.” ⁴⁹ Bukanaku kaleehotom, ya kurinkor: “Kaman an bu'ume, palimo kûbajumiñaku yañ apas ko?” ⁵⁰ Jesus naan añakanaw: “Numelhe mata m'ûynemmi d'înje, ukay kâsuumay.”

Yaray ka Jesus abunemmi

8 Ban, Jesus y'akay êsukooesuk ki y'añaanjen Elobay Yâsuumay, ma y'anamulenil mata kâyaku kata Emitay. Kureboraol kuñnen d'egaba di kurebor d'o. ² Be di yaray yaayu k'abunemmi kâjuutaku kasohim, di bukaaku k'âcaalhemmi kumalaaku non Maria, ata di hankahu haneim Magdala, a âcaalhemmi kumalaaku hutok d'egaba ³ ko di Joana apañor Kusa, âynaw ata di kâyaku kata Erodis, di Susana, di yaray yaayu kameñe kayañ kawum Jesus di kureboraol wahaw wata huriyahu.

Jesus nalhikiten mata esepeyay

⁴ Buyoñabu bâcaalhumulom di bâsukabu, di kûkail be baabu di Jesus. Na kugam kûmeboore, nalhikitenumil kaliikuma'uke: ⁵ M'aanil: “Awañaw nâcaalhul k'abet esepeyay. N'abeem popii, yaayu

d'elo di kakotenaaku kata buruṇabu. Bukanaku di kuyokosu yo popii, basuwaabu di buri yo. ⁶ Yaayu d'elo di bawalisabu, d'êcaalhul kaṇ, be magam bawalisabu, mumel mulet, d'elhalh. ⁷ Yaayu d'elo di kuyawaaku, d'ekobenor di ko popii, kuyawaa'uku di kuhaa yo, di kuhooto yo. ⁸ Yaayu d'elo d'etaamay yajakum, d'êcaalhul, d'ekoben, d'ekej, n'êcaalhimmi, d'ebaj emaanay yarem kaṇ noon. Ña n'aloom umu, aban nâṇaṇulo, m'aanil: Anaw abaam hûkow, najam!" ⁹ Na Jesus abammi kaliikuma'uku, kureboraol di kurinkol: "Alhikitenaawe, waywom wa ulhikitenolim umu?" ¹⁰ Naanil: "Miyul Emitay êyisul huhanaahu hata kâyaku kata yo. Be bukaaku ya ilhikitenumil elobay yagam po'non kaliikumaku ma kujiker, bajukut, di kutallhen, bajamut.

¹¹ Kaliikuma'uke ko kemom: esepeyay yo egam po'non Elobay yata Emitay. ¹² Yaayu yalom di kakotenaaku kata buruṇabu, yo egam po'non bukanaku kajamem Elobay yata Emitay. Ban Êsatanay^q d'ebot yo di sîsigirasu satail, ma ketu kâynen, ketu kamelh di kalo di sambunasu sabaoritasu. ¹³ Yaayu yalom di tiṇatu tata bawalisabu, yo egam po'non bukaaku kajamem Elobay yata Emitay di kûririgen di yo, be ma kâynenaku katail kubajutum kuhar, ketu kapiyo. Na mbi kabuntenaku kûriṇul, di kubeño. ¹⁴ Yaayu yalom di kuyawaaku, yo egam po'non bukaaku kajamem

^q8:12 Êsatanay yegam anahaanaw ata ûkinaw.

Elobay yata Emitay, na mbi kurees di burunjabu popii, be hunongorahu hata eronay, di husaanumahu, di mâsuumamu mata etaama'uye di muhaatil, kâynenaku katail di kuhoot, ketu kasoh lit. ¹⁵ Yaayu yalom d'etaamay yajakum, yo egam po'non bukaaku kajamem Elobay yata Emitay, be ma sîsigirasu satail sijakum, di kuga yo di kûkowaku katail. Ko kaamom po'non buyajabu bakobemmi, di bûrus, di buwolh muriyayamu kañakat."

Ehikitenumay y'egay hatiya

¹⁶ "An ayabenorit ehikitenum ban nabahe yo eruumay, atu k'âhune yo di ekanjamay, be mb'aga yo tinatu hatiya. Ma mbi bukaaku kunebej mbi keeli kujuk majaanamu. ¹⁷ Bajut wah wa bahenim watumbi ujuki, bajut wah wâñorim watumbi ûcaalhul di majaanamu ma wujuki. ¹⁸ Moma mbi jijaamoum mama jitallhenem m'ilhikitenem di miyul, mata anaw anamulenem mb'abaneni mb'ahanto m'anamulen, be anaw anamulentum, ban nanongor kaan nanamulene, mb'aboti di bo."

Kutiy Jesus di Iñaool

¹⁹ Iñaaw Jesus ko di kutiyol di kûkail ki kujukol, be keelit kûhugol mata ma êsukay ememmi. ²⁰ Bukaaku di keenol: Iñay di kutiyi kok'umba tîaŋ, kûkine kujuki. ²¹ Naanil: Iñaom di kutiyom ko kemom bukanaku kajamem Elobay yata Emitay, ban di kuga non m'eloom.

Jesus nahaje buhentelabu sembe

²² Haahu na Jesus âjupom di busanaabu ko di kureboraol, naanil: “Ûtipaal be kareba’unka kata hulhuwahu.” Ña di kuhar. ²³ Na kugam ko kâtipem, di kuwen. Kuwen popii, Jesus nakay karaor, nanot. Buhentelabu di bûteku, busanaabu di bem buhoj.

²⁴ Di bûkola’ubu, di kukay ki kutonkulol. Di kûñañuluwol, ma keenol: “Alhikitenaawe! Alhikitenaawe! Ulhaalo! Ulaal m’aketalem!” Jesus nâlhaloul, nâlhus buhentelabu di wajelaw, ña hulhuwahu di huyin po’jub. ²⁵ Ban, naanil: “Kaman kâynenaku kataul kôkey?” Be ko ma kûjanañemmi ma kûkolim. Di kêenul: “Kaman âyna’ume an bu? Aalim apaten ehentelay be di wajelaw! Naetor!”

Jesus nahaje kumalaaku sembe

²⁶ Ña di kujajen be di hankahu haneim Gadara, hakotum bantaabu bata Galileya. ²⁷ Na kugam kûriñe, Jesus nâwaloul, najuk âynaw ata bantaa’ubu a kumalaaku kureborem d’o ma ya kugaol alako way barindiñ, ban alakoworit pop d’eluup ma y’akay kalako di husahahu. ²⁸ Na ajuum Jesus, nalo d’etaam m’aruren, ban nâñañulo lhîñña m’aanul: “Jesus añilaw ata Emitay yahammi wah peh, waywom w’igaim? Uñankit m’atuban ulesom.” ²⁹ Mata ma Jesus âlhusum kumalaaku kajakutum ma kûcaalh. Piwe na kumala’uku ya kureborum d’o. Ban, bukanaku ya kuñar kuselaku be di kugenkaku ma

kugenkol, ban di kupoyol, be y'atiiko pop. Kumala'uku ya kûkiibenol be di katentak. ³⁰ Jesus narinkol: "Aw noneim bu?" Nalaañenol, m'aanol: "Buyoñabu." Mata kumalaaku kumeje huc kaneben d'o. ³¹ Ban, kumala'uku di kulhaw Jesus di kañakat ma keenol: "Atuban ubetoli di husunahu hâlahahu'." ³² Tiña'utu, kayoñaku kata sikumbaasu bo to ma buhenem di hûrimbiliñahu reken. Kumala'uku di kulhaw Jesus di kañakat ma keenol awalhil ma kukay ki kunebej di sikumbaasu. Jesus naga mo non ma kulhawom. ³³ Kumala'uku, di kûcaalh d'âyna'umu ma kunebej di sikumbaasu. Ña sikumba'usu, di sitey hîlibib ki silo di hulhuwahu ma sike'dô. ³⁴ Na bûtekenaabu bata sikumba'usu bujuum багаера'ubu, ña di kutey be di sîsukasu santom ki kuñaañe' mo. ³⁵ Ña bukanaku di kûcaalhul ma kûkail bu kujuk. Na kûrillom ta Jesus ammi, di kujuk âynaw a kumalaaku kûcam d'o, o to m'alakom akotol. O m'alhimom jak, ban buynumabu bataol bo to jak. Ña êsukay d'êkoli. ³⁶ Bukaaku kajuum, di

^{38:31} Husunahu hâlahahu haamom ta Emitay ekulhem kumalaaku.

kuñaanjen non ma Jesus ahikuum âyna'umu. ³⁷ Ña bukanaku hîm kata hankahu hata Gadara di kûkoli noon, di kulhaw Jesus ma keenol: “Ûcaalh di bantaabu batoli.” Ña Jesus nâjupo, m'alaan.

³⁸ Âyna'umu, a kumalaaku kûcaalhinim d'o, nalhaw Jesus m'aanol: “Nîkine m'irebor d'aw.” ³⁹ Be Jesus naanol: “Ulaañ be yañi manki uñaanjen miñamu m'Emitay egaim.” Ña nakay, âriñ y'añaanjen bukanaku kata sîsukasu sata bo peh, miñamu ma Jesus agaom.

Jesus nahaje bujuusa be d'eket sembe

⁴⁰ Na Jesus alammi be kareb kaaku kata hulhuwahu, kayonaku di kûririgen d'o, mata buko kañ poopil kalakotom o ya kukoom. ⁴¹ Ban âynaw nâriñu to aneim Jayro, aamom anahaanaw ata eluupay yata kalhawaku. Nâsik to d'ûkandumaw wata Jesus, ma ya awasiyenorol m'aanol: “Ukaya be yañom, ⁴² mata nibaje añoolom âjuraw anoraw abaam ujañaw wahuutum kuñjen d'ugaba, ban omu to be eket.” Na Jesus agam o m'areesem, kayonaku di kulitenorol.

⁴³ Añakanaw o to âjuutum ujañaw kuñjen d'ugaba, ban kâjuuta'uku ya kugawol âsim. Di jabuunenaju jata kâjuuta'uku, naña wahaw poowo wa abaam añoh bubuunenaabu, be âjuwut.^s ⁴⁴ Nagumor Jesus kujenanda, âriñ nagorol di kabeyaku kata bûjupaabu,

^s8:43 Kûboñaku kata Moyses anaw ata kâjuuta'uku atu kakotor di bukanaku, mata nâñoeye.

ña nâju. ⁴⁵ Jesus narinkil, m'âanul: Aymom agorommi? Be ma kuñosorum poopil, Pedru naanol: Alhikitenawe, kaman ujukut kayonaku ma kuñomenim ban di kulitenori? ⁴⁶ Jesus nâanul: Anaw nagorom mata nijamoruwe na sembaasu sũmbaam sibuunemmi anaw. ⁴⁷ M'anñakanaw ajuum di kaan ayetut âñooror nâtiigen d'ûkandumaw wata Jesus, o m'abobokenem. Narejol kayon d'êsukay hîm wahaw wawumom nagormol, di mama âjuwenom kañ cab. ⁴⁸ Jesus naanol: Âlinom, atuban ûkoli, m'ûjum mata m'ûynenommi, ukay kâsuumay. ⁴⁹ O baron nalob, âynaw nâcaalhumul d'eluupay yata Jayro, k'aanol: Añooli nawaluwe ban, atuban ûlaamen alhikitenaw. ⁵⁰ Jesus najam mo, naan Jayro: Atuban ûkoli, ûynen keb, mb'âju. ⁵¹ Nârimmi d'eluupay agaut an aleño, be Pedru, di Tiyagu, di Jon, di pop ampaol, di iñaool kuleñom keb. ⁵² Bukanaku peh kalakotom di kukaaw ma yañ kûruren. Be Jesus naanil: Atuban jikaaw, aketut, omu m'ajotum. ⁵³ Di kurinenol, mata mo kûmiim di kaan naketeban. ⁵⁴ Jesus nasohol di kañen, nâwolol, aanol: Âjur, ulhaalo. ⁵⁵ Yâroray yataol d'êlaañul, ña nâlhaloul kañ cab. Jesus naanil: Jiwulol ari. ⁵⁶ Kubajaol di kûjananen noon. Naanil: Atuban jiñaanen an waamom wa gaim.

Jesus naboñ kureboraol kuñnen d'egabay

9 Nâmeb kureboraol kaamon kuñnen d'egabay ban nawulil sembaasu sahammi sata kumalaaku di pop sata jabuunenaju jata ûjuutaw.

² Naboñil ki kuñaanjen bukanaku di kaan Emitay êkine egail di kâyaku kata yo, di kubuunen pop bukanaku kâjuutum. ³ Naanil: “Na mbi jeen jikay, atuban jîjarnen wah wakeel: atuban jisoh hujinkum, atuban jîjar humbota, palimo wah wata huri, palimo bancaam, palimo pop ûjupa ugaba.

⁴ D’eluupay da mbi jiwalen, di jilako dô be na mbi hukahu huriñ ha mbi jîcalh di hanka’uhu. ⁵ Be hankahu da mbi jinebej, kulatul ja, di jepey unenaw wataul ma ga êmanjumay kaan ko kulatum.” ⁶ Ña kureboraol di kukay, ma ya kuresor bâsukabu poobo, ma ya kuñaanjen Elobay Yâsuumay ya kubuunen bukanaku pop tiñ peh.

Erodis ko di Joñ Batista

⁷ Mata miñamu ma Jesus ya kugam ko di kureboraol, bukanaku di kêenul Joñ alhaloulom di kuketaaku. Erodis najam, ña di lakuwol kôji. ⁸ Be bukaaku di kêenul Elias alallom, bukaaku pop di kêenul añaanjenaaw ata elobay yata Emitay ata napiyanu alhaloulom di kuketaaku. ⁹ Erodis nâanul: Înje jabommi ma kutij hûkowahu hata Joñ, kaman ûde aymom a ijammi ma mulobeiim di mo mataol? Ña Erodis y’apaam mama mb’aga m’ajukol.

Jesus Nawul Buyoñabu Kuri

¹⁰ Na gam kumakaaku kata Jesus kulaañulo, di kuñaanjen peh ma kugalom. Ban, nañaril m’âcaalh di buko be tiñatu ta kuwaynorum ko diyonil takotum

hankahu haneim Betisayda. ¹¹ Be êsukay d'êmir, d'esolhenol. Jesus nayañuwil, ban nañaanjenil di kaan Emitay êkine egail di kâyaku kata yo. Nabuunen pop bukaaku kâkimmi kubuunen. ¹² Na tiley areenemmi, kumakaaku kataol kuñnen d'egaba, di kukay ki kûhugol ma keenol: Oon êsukay ewasor be di kânkaku di sîlupasû sarekemmi manki kuwalen dô, ma keeli kubaj wahaw wata huri, mata ute tomam ume tiwaynore. ¹³ Be naanil: Miyul jiwulil kuri. Be di keenol: Ubajut wah kañ kur, wa m'uwulil, kûmburuwaku hutok di pop muwolamu mugaba keb. Mante pîya ukayaal ku unomulaal wahaw wata huri be bata buyoña'ube? ¹⁴ Mata yîinay kalakotom kemom bûtujum sînjunnasu hutok. Naan kureboraol: jigail kûmebor, ma kuleeho tatu bukanaku egaba di kuñnen, utu pop bukanaku egaba di kuñnen. ¹⁵ Moma kugam poopil ma kuleeho. ¹⁶ Jesus nasoh kûmburuwa'uku hutokay, di muwolamu pop mugabamu. Nalhag hatiya, ban naan Emitay jêrijef. Natii ko, ban nawu' ko kureboraol manki kuwul êsukay. ¹⁷ Di kuri popii di kupooñ, mata ma Jesus agakom kuga huc-cu-cuc. Ban wahaw wañañunom di buko: d'umej sîkutasu kuñnen di sigaba sata bâmonkabu.

Pedru nâyis mata Jesus

¹⁸ Huk haahu Jesus o m'alhawem o diyonol, kureboraol di kulakoto d'o. Narinkil, m'aanil: Na mbi êsukay elob mûmbaam, ya kêenul înje aymom?

¹⁹ Di keenol: Bukaaku ya kênul aw Jon Batista alhaloulom di kuketaaku, bukaaku ya kênul aw Elias alallom, bukaaku ya kênul pop aw ata di buñaanenaabu bata Elobay yata Emitay, kata napiyanu alhaloulom di kuketaaku.” ²⁰ Narinkil, m’aanil: Miyul ya jêenul, înje aymom? Pedru naanol: Aw Kristu, Anaw a Emitay Emmi mb’eboñul. ²¹ Be o nâlhusil, m’aanil: “Atuban mbi jiloburemo an akeel.”

Jesus nalob mata husonjiyahu di mata eketay yataol

²² Naanil: “Joone ma Anaw a Emitay Ebollom, mb’âlaam meñ, yahaanay yata êsukay, di yahaanay yata bumañenaabu bata kuboñaku kata Emitay, di bulhikitenaaabu bata kuboñaku kata Emitay mbi kurembelol, ban êsukay mbi kubujol, be di hukahu hûhaajutahu Emitay mb’êlhallelol di kuketaaku.”

²³ Ban naan êsukay: “An âkin ja aga areboraw ûmbaam, mb’alatoro para, hukoo huk naraaj êkrusay yataol ban nasollhelom, yaamom m’atuban aga wahaw wa âkimmi, m’amunten palimo pop m’aket, ban naga non înje. ²⁴ M’ilobumum umu, anaw âanul ja alatom man aali ahikuloro, to ta atu mb’âbajum eronay yâbaorit d’Emitay. Be non an âbunoro ja mata eronay yataol hurim înje, ña o mb’ahikuli, mb’abaj eronay yâbaorit d’Emitay. ²⁵ Ña kâsuumay bu k’an aalim abaj, o bapaamer husaanumahu pooho hata etaama’uye, ban abajut eron yâbaorit d’Emitay? ²⁶ Be an apuñuwom ja, d’elobay yûmbaam, Anaw a

Emitay Ebollom pop mb'apuñuwol na mb'âriṅul di majakaamu di majaanamu mataol be di mata ampaol Emitay, be di mata kumalaakaku kata yo.

²⁷ Malhegenumayamu m'inaaṅenul: Baje ute d'ulaal bukanaku katumbi kuketurer be na mbi kujuk Emitay ega bukanaku di kâyaku kata yo."

Jesus nâyis majaanamu mataol

²⁸ N'aloom umu, dendiga hîyay hanor, nanar Pedru ko di Joṅ di Tiyaḡu, m'aṅol di buko be di hurimbiliṅahu manki kulhaw. ²⁹ N'agam o m'alhawem hanaahu hata bulabu bataol di hutinor, wañaw wataol d'ulaañ ûtumpay peretet, popii d'uga waj waj.

³⁰ Kûynaaku egaba di kûgaul to belh, kaamom Moyses ko di Elias, ma ya kûcuuk di Jesus. ³¹ Di kûkail di

majaanamu mata hatiya d'Emitay, ma ya kûcuuk mata eketay yataol, ya mbi aket Jerusaleṅ m'aga non ma Emitay eboñumulloom.

³² Pedru ko di kupaalol ko ma

kunotum. Na kutonkom, di kujuk majaanamu mataol di kûyna'uku egabay kalakotom d'o. ³³ Kûyna'uku na kugam ko kakayem, Pedru naan Jesus:

“Alhikitenaaawe, jake noon m’ulakowaal ute m’ucookoraal ûgunaw ûhaaji: kaaku katay, kaaku be bata Moyses, kaaku be bata Elias.” (Be anamulent mama alobem di mo). ³⁴ O baronj m’alobem, kawinaaku di kûnagenil, na kugam kugaaenil, ña di kûkoli.

³⁵ Emitay d’êlobumul di kawina’uku: “Ume aŋilaw ûmbaam a ijotum, jijam d’o.” ³⁶ Na gam hurima’uhu hupatuwe, di kujuuk Jesus o to diyonol. Ña kuka’uku di kupato, kulobutu mo an akeel mama kujunoom.

Jabuunenaju jata aŋilaw a amalaw y’alamemmi

³⁷ Hata kajom, di kuwaloul di hurimbiliŋahu. Ña buyonabu bata bukanaku di kukay ki kupam di Jesus. ³⁸ Âynaw to di buyon’a’ubu, nânŋaŋuluwol m’aanol: Alhikitenaaawe, ubonket, onenom d’añoolom, mata omu kaŋ keb ibaam. ³⁹ Amalaw omu m’agaom y’alo kagekaku, ma y’âruren napaor, y’acumpet, ban y’acokol. Amala’umu y’âlaamenol meñ, ban âkinorit awalhenol. ⁴⁰ Kureboraaku katay niwaasiyenorum ma kûcaalhenenol, be kuyetorut.

⁴¹ Jesus nâanul: “Miyul bukanaku kâlhapitaku kabajutum kâynen, mb’ilako di miyul, m’imunten di miyul be ûnay? Uŋallom añooli be ute.” ⁴² Nagam nahuutol, amalaw natahol ma y’apaor. Be Jesus nâlhus amala’umu m’âcaalh, nabuunen aŋila’umu ban nawulol ampaol. ⁴³ Ko kaŋ poopil kalakotom di gail jamalaŋ mata sembaasu sata Emitay. Mata ma buko poopil kujanaŋemmi di wahaw wa Jesus y’agam, o naan kureboraol: ⁴⁴ “Jiga hurima’uhe di

sîsigirasu sataul, mata Anaw a Emitay Ebollom mb'alo d'uŋenaw wata bukanaku.” ⁴⁵ Be kunamulent, mata hurima'uhu hûhunore moma Emitay êkimmi m'atuban kunamulen. Di kûkoli karink Jesus mama âkimmi alobil.

Ay mb'âgaum anahaanaw?

⁴⁶ Kureboraaku kata Jesus di kûcuk mayan kuñosor mata aahu mb'âgaum anahaanaw atail. ⁴⁷ Be Jesus nanamulen mama kunongorem di mo, najar aŋilaw ajuumen to. ⁴⁸ Ban naanil: “Anaw ajeg ja aŋila'ume mata kañanaku kûmbaam, înje najegum. Anaw ajegommi, najege anaw abollommi. Momu pop m'anaw âgaworuworiturum di miyul, mb'aga anahaanaw ataul.”

Anaw âmiyorolaam

⁴⁹ Joŋ naanol: “Alhikitenaawe, ûli nujuke âynaw a y'âcaalhemmi kumalaaku di bukanaku di kañanaku katay, be noonol atuban aga mo, mata o ntuwa ata di kaasaaku katolaal.” ⁵⁰ Be Jesus naanil: “Atuban jêenul see, mata anaw alatutuum di jîmir kaan omu m'âmiyoruum.”

Bukanaku kata Samaria kuyañowt Jesus

⁵¹ Na gam Jesus na huute m'akay be hatiya d'Emitay, ña nâtiken buynumabu bataol m'akay be Jerusaleñ. ⁵² Naboñ kaaku ma kuyabol kayonj. Na kukayum, di kunebej di jîsukaju jata bantaabu bata Samaria ma kucookorol tiñatu tata jahepulenaju. ⁵³ Be bukanaku kata jîsuka'uju kuwañawtol, mata ma kûmiim kaan o m'areesem be Jerusaleñ. ⁵⁴ Na kureboraol Tiyagu ko di Joñ kujuum багаера'ubu di kurinkol: "Alhikitenaawe, nûkine m'ûli ûgawul sambunasu sata hatiya ma sîkail bi sireemenil, non ma añaañenaaw Elias agam?" ⁵⁵ Be Jesus nâtiwoul m'ajikeril ban nâlhusil. ⁵⁶ Ña di kukay be jîsuk jaaju.

Hûlaamahu hata jareboraju jata Jesus

⁵⁷ Ko ma kureesem di buruñabu, âynaw nakay k'aanol: "Alhikitenaawe, tiñootiñ ta ureesem be, îñje mb'isollheni." ⁵⁸ Jesus naanol: "Sitimbanasu sibaje usunaw wata so, basuwaabu bubaje wûlumaw wata bo, be Anaw a Emitay Ebollom abajut tiñ ta mbi aḡoot m'ahepulen." ⁵⁹ Naan âynaw aahu: "Ûkail m'ukaya," o naanol: "Alhikitenaawe, uwalhombo para, m'ikay be na mb'ihok ampaom." ⁶⁰ Jesus naanol: "Uwaa'bo bukanaku kakeem man kuhok bukanil kakeem. Be aw ukay k'uñaañen di kaan Emitay êkine egaul di kâyaku kata yo." ⁶¹ Âynaw aahu naanol: "Alhikitenaawe, îñje mb'isollheni, be uwalhombo para m'ikay k'îlobumo yâñoli." ⁶² Be Jesus naanol: "An asohem bujandu ban

nalaañ ajeg kujenanda, ajoonut aga agororaaw ata di kâyaku kata Emitay.”

Jesus naboñ kureboraol

10 Ban, Jesus najot kureboraol kaaku keemo bukanaku êhaaji di kuñjen. M’aboñil egaba gaba m’akuyabol kayonj be sîsukasu di tinatu pooto ta mb’akayen. ² Naanil: “Bukanaku kameñje kâkimmi kûkail be d’Emitay, kagam po’non emaanay ya yemmi, ban bujalaabu di butor. Mo makiimom mbi jilhaw Emitay, yo egam ata ejalay man ebollolaal joon bujalaabu. ³ Utawaal jikay! Be jijaa, înj’îboñul po’non êgaranina be ta sinjirinasu semmi. ⁴ Atuban jinjar wah wakeel joon, non bancaam, embag, di sikatab, atuban jipiyo pop di kajalhen bukan di buruñ. ⁵ D’eluupooeluup da mbi jinebej, wahaw ûtiyaraw, di jeenil: ‘Kâsuumay kulako d’eluupa’uye.’ ⁶ Kuyañoul ja di kâsuumayaku, kâsuumaya’uku di kulako d’eluupa’uyu. Kuyañowtul ja di kâsuumayaku, kâsuumaya’uku di kulaañul be baabu di miyul. ⁷ D’eluupa’uyu d’a mbi jiwalen, d’ô mbi jiri, d’ô mbi jihen wahaw peh wa mbi kuwulul, mata yaj y’ari mûkumol. Atuban jilhoj be tinj tatu. ⁸ Na mbi jinebej di hankahu, kucookorul ja, jiri wahaw peh wa kuwulum. ⁹ Di jibuunen bûjuutaabu batail di jeenil: Emitay êkine ma jiga bukanaku kata di kâyaku kata yo. ¹⁰ Be kucookortul ja di hankahu d’a mbi jinebej, di jirees d’uruñaw watail, ma jeenil: ¹¹ ‘Na nupeye uñenaw wâtoli di miyul, palimo pop

kaporaku kata hankahu hataul kammi d'ûkandumaw wâtoli, mb'uhanku ko pop. Ume m'ugam ma jîmir di kaan, jilate m'Emitay egaul bukanaku kata di kâyaku kata yo.' ¹² Be m'îñaanul: 'Emitay na mb'ega batalenabu, mb'êlesikor êsuka'uyu ehanen sîkusumasu sata hankahu haneim Sodoma.'"

Bukanaku kalatum Emitay

¹³ "Miyul jata Korasim, be di Betisayda, jîgunuwe, mata miñamu m'înj'igam di sîsukasu sataul m'ugaeenim pop di bâsuk baabu bata Tiru be di Sidon, kâmirtum Emitay, buko ma kuwatatenoruwemiban, ma kuhoonor non ñikul kubaje. ¹⁴ Mo makiimom Emitay na mb'ega batalenabu mb'ehan m'alesul non ma mb'egaeen Tiru be di Sidon. ¹⁵ Miyul jata Kafarnaum, mbi jikay be hatiya d'Emitay? Iyiy, mbi jiwaleni kan be di kuketaaku.

Jesus nawul kureboraaku kataol sembe

¹⁶ Jesus nâtiwo m'alob keb di kureboraol, m'aanil: Anaw atallhenum, înje natallhemmi. Aahu alatum, înje nalatum. Aahu alatommi, anaw aboñulommi nalatum. ¹⁷ Kureboraol k'abommi na kulallom di kûirigen di keen Jesus: "Alhikitenaawe, na mb'ûwol kañanaku katay, ûkinaw pop d'ûkoliyoli!" ¹⁸ Be Jesus naanil: "Înje nijuke kan Êsatanay, nelolom hatiya di jaan kan non kararanjun. ¹⁹ Jijaa! M'iwulul sembaasu ma jiyokos silunasu be di silhankurasu

saamom Êsatanay be d'ûkinaw wata yo, mbi jihan sembaasu sata yo, di kaaku ka utiikalem. Wa hukel wetu kagaul majakut kan kur! ²⁰ Be atuban jîririgen keb mata m'ûkinaw ûkoliyum, be mbi jîririgen mata uñañaw wataul wowu m'unjiicim d'Emitay."

Jesus nâririgen d'Emitay

²¹ No Buynumabu bata Emitay di buga Jesus âririgen, nâanul: "Ampom, nisali aw Ata Emit ahammi wahaw peh wammi hatiya d'etaam, mata nûyise wahaw wa ugam kaaku ka akalenim, nûñoruwo kaaka kujikerem non ko kujalhom. Yoo, ampom, momu kan m'ûkimmi iga ma mbi ûririgen."

²² Ampom nawulom wahaw peh, mata ampawayaw o âmim keb mata añilaw. Añilaw pop o âmim keb mata ampawayaw, be di bukaaku k'añilaw âkimmi kûmir ampaol. ²³ Jesus nalaan joon k'alob keb di kureboraol, m'aanil: Bukanaku kajuun mama miyul jijuun, di mama jijammi, kubaje hûpira.

²⁴ M'inaañenul: buñaañenaabu bata Elobay yata Emitay di kûya kameñe kûkinene kujuk mama jijukem di mo, be kujukut. Kûkinene kujam mama jijamem di mo, be kujamut.

Bu neelim îkin anaw âhugommi?

²⁵ Haahu, n'alhikitenaa aw kûboñaku kata Emitay nâkin m'âhop Jesus. Narinkol: "Alhikitenaa we, bu mb'iga m'ibaj eronay yâbaoritay?" ²⁶ Jesus naanol: "Aw bu nujuun non ma Kaytaku kata Emitay

kuloom? Bu nupisenekom, nunamulen ko?”

²⁷ Naanol: “Keene, uga Ata Emit yatay d’êsigiray yatay kañ peh, di buynumabu batay kañ peh, di sembaasu satay kañ peh, di kanamulenaku katay kañ peh. Êkin pop anaw âjihugorum non m’ûkimmi hûkowahu hatay”.

²⁸ Jesus naanol: “Nulobe jak, ki y’uga mo mb’ubaj eron”. ²⁹ Be âyna’umu nâkin m’akoñenoro, narink Jesus: “Aymom agam anaw o ûhugorum?” ³⁰ Jesus naanol: “Âynaw âcaalhumulom Jerusaleñ, m’arinen be hankahu hata Jeriko. Arees popii,

bûkuutaabu di kûcaalhol ma kûnagulol be n’asiinum, di kuyab miñamu mataol, ban di kuwalho to, ma kukay. ³¹ Di baj amajenaw ata kûboñaku kata Emitay ayabulom di buruñ’ubu, âriñ to najuk âyna’umu, nakekelhenol m’ahulh.

³² Di baj pop âynaw ata êbajorumay yata Levi, ayaatom âriñ

najukol, o pop nakekelhenol m'ahulh. ³³ Be âynaw ata bantaabu baneim Samaria ayaatom pop, âriņ najukol, nañankit. ³⁴ Nakay kâhugol, ban najar mîitamu, di bunukabu, m'abuunenol kucokaaku, ban nabanteno ko, ban nâjupol d'embamay yataol, m'akay d'o be d'eluupay yata humasorowtahu, ban nacookorol jak jak. ³⁵ Âriņ hata kajom, nâcaalhen bancaamabu m'awbo ata eluupa'uyu, ban naanol: M'ikay, be ucookorol, be ûcaalhen ja ba bahammi, mb'îlaañul nigati bo". ³⁶ Ban, Jesus narinkol: "Di hunongorahu hatay, bukana'uku êhaajiyay, aymom âgaummi âynaw a bûkuutaabu bunagum non anaw o kûhugorum?" ³⁷ Naanol: "Aaha añankitom m'aņarol kabuunen." Jesus naanol: "Ukay, ki y'uga mo."

Waywom wahammi majoon?

³⁸ Jesus ko di kureboraol di kurees popii, kûriņ di jîsukaju, nakay kawalen d'eluupay yata añakanaw aneim Marta. ³⁹ Atiyol aneimmi Maria, nakay ki y'âhug Jesus ma y'atallhen mama alhikitenem di mo. ⁴⁰ Be Marta d'o m'agawom gewgew mata bûgororabu. Nakay k'atoo'to Jesus m'aanol: Alhikitenaawe, kaman lañutibo pop m'atiyom awalhombom m'igoror diyonom? Oonol âkail m'anenom! ⁴¹ Jesus naanol: Marta, Marta, aw gayban gewgew mata bûgororabu. ⁴² Be wah wanor keb wajoonum. Wowu wa Maria ajotum wahammi majak. Mo an alhetubi abot wo d'o.

**Jesus nalhikiten kureboraol kalhawaku kata
Emitay**

11 Haahu, Jesus o m'althawem d'Emitay, nagam nabane, aahu ata di kureboraol naanol:
“Alhikitenawe, ulhikitenoli pop non ma Joŋ alhikitemmi kureboraol.”

² Naanil: “Jilhaw ja, di jêenul:

Ampom, nûkine ma bukanaku poopil kûpiken ma kusoh kañanaku katay di malhegenum-ayamu.

Ban, n'uga ma kâyaku katay kûraŋ di an bâsuk poopol.

³ Ūwuloli wahaw wata huri hukoo huk.

⁴ Uñankit, m'upas kûbajumiñaku kâtoli non m'ûli pop ubonketem bukanaku katilem d'ûli. Ōnenoli m'atuban kabuntenaku kûhaatoli.”

⁵ Ban, Jesus naanil joon: “Nokorum non, aw ukayum d'eluupay yata apaali hukahu hii, m'oonol: ‘Ati, ucasenom wah wata huri, ⁶ ki iwul amasoraaw areesem be êsuk, nâriŋul yaŋom, ibajut wah wa mbi iwulol ari.’ ⁷ O naali aani: ‘Atuban ûlaamenom mata hukahu hureweban haa, mumulet mb'iwuli memme.’

⁸ Neenul: o palimo alhaloulot mb'awuli mata bapaalayabu, be mb'aup m'awuli mata m'ûlaamenom. ⁹ Mo makiimom, menumem di miyul: Jijaŋen ma jilhaw Emitay di kañakat, mb'ewulul. Jijaŋen ma jipaam di kañakat, mbi jibaj. Jijaŋen ma jikokongen êtingay di kañakat, mb'êbabuli. ¹⁰ Mata

anooan alhawem, mb'abaj. Anooan apaamenem, mb'abaj. Anooan akokongenem êtingay, mb'êbabuli.
¹¹ Nokorum non: añooli alhay ja eolay, mb'uwulol elunay? ¹² Añooli alhay ja heewahu, mb'uwulol elhankuray? ¹³ Jijuke, miyul para jajakutum, jîmim kaan mbi jiwul kuñoolul wah wajake, be inkiteemo ampaolaal Emitay? Yo mb'ewul Buynumabu bata yo bukanaku kalhaweyom.”

Sembaasu Sata Jesus Sikaymul d'Emitay

¹⁴ Baje âynaw a amalaw y'areborum d'o, ban nagaol alako to balobut, non egaalur. Na Jesus âcaalhemmi amala'umu, ña âynaw nalob. Kayonjaku kata bukanaku kalakotom di gail jamalanj kanj poopil. ¹⁵ Be bukaaku kata di kayonja'uku di kêenul: “Jesus y'âcalhen kumalaaku di sembaasu sata Belzebu, anahaanaw ata ûkinaw.” ¹⁵ ¹⁶ Bukaaku kata di buko, di kûkin ma kûhop Jesus man keenol: “Uga joon wah wakeel, wa mbi uga êmanjumay ya mbi ulûmirum di kaan sembaasu satay ya sikaymul d'Emitay.” ¹⁷ Be Jesus m'anamulemmi hunongorahu hatail, naanil: Kâyokay, bukanaku kandum kûgitor ja, man kucec, nûmir kaan, kâyo'uku mbi kuwaas. Non po'non, eluupay ya bukanaku kata dô kûgitorum man kucec, nûmir pop kaan, eluupa'uyu mb'ewas. ¹⁸ Be ga ja non, kâyaku kata Êsatanay

¹⁵Belzebu kañajaku kaaku kata Êsatanay, yaamom anahaanaw ata ûkinaw.

kûgitorum man kutiikor, kaman mbi kûbuyo. Mata jeene sembaasu sata Belzebu nîcaalhenumem kumalaaku. ¹⁹ Be nokor ja non momu, ña kaman bukanaku kataul pop, ya kûcaalhenum kumalaaku di bukanaku di sembaasu sata Êsatanay? Mo mawmom kaŋ, hurim bukana'uku kataul mbi jîmirum di kaan, jilobut malhegen. ²⁰ Be malhegen, înje m'îcaalhenem kumalaaku di sembaasu sata Emitay mo ma mbi jîmirum kaan, kâyaku kata Emitay kûrillo di tutaru d'ataul. ²¹ An agae hûlaat, aŋa ja wañaw utiikumayaw m'apoy eluupay yataol, an aalit aŋa dô wah. ²² Be an akeel âkail ja ahaŋom maga hûlaat, mb'abot wañaw wataol, wa âynemmi di wo, ban naŋar miñamu poomo mataol, ki kûgitor di kupaalol. ²³ Anaw abomutum d'înje, o âsuumutaw ûmbaam: anaw aanentommi iga bukanaku di kâyaku kata Emitay, o akajenaw.

Amal Y'âcaalh d'an Ban Nâlaañul

²⁴ Jesus naanil joon: Na mbi amalaw âcaalheni d'anaw, mb'akay kareesor tiŋatu tanom non ekinkay, m'apaam ta mbi ahepulen, be abajut ja, nâanul: Mb'ilaañ be d'eluupay yûmbaam d'îcaalhumulom. ²⁵ Namb'âriŋ atoo'to eluupa'uyu yo m'ewmenim, ban d'ecookori jak, an bale d'ô. ²⁶ Ña amala'umu, mb'akay kâwolul kumalaaku kahammi m'ales, karimmi hutok d'egaba ma kûkail ki kukin dô. Ña ana'umu, eroŋay yataol mb'ehaŋ mânoykor kaŋ kojo.

Hûpirahu Hulhegenumayahu

²⁷ Na Jesus aloom umu ban, añakanaw alakotom di kayoña'uku naanol: Anñakanaw abajim ban naraheni nabaje hûpira noon! ²⁸ Be Jesus naanol: Bukanaku kabaam hûpirahu hulhegenumayahu ko keemom kajamem Elobay yata Emitay ban di kuga non m'eloom.

Jonas Êmanjumay Yata Emitay

²⁹ Mata ma bukanaku kukaylom ki kuñomen Jesus, ña naanil: Bukanaku kata maame kûhoñ hoñ ha. Ban ya kûkin iga miñamu ma mbi muga êmanjumay ya mbi kûmirum kaan Emitay ebollommi. Be etubi îyisil êmanjumay yakeel. Yata Jonas keb mb'ilobil mata yo. ³⁰ Non m'añaanaw ata Elobay yata Emitay aneim Jonas, agam êmanjumay ya Emitay ebommi be hankahu hata Ninivi. Momu pop kañ ma Anaw a Emitay Ebollom mb'aga êmanjumay be bata bukanaku kata maame. ³¹ Na mbi hukahu hûriñ ha Emitay mb'ega an poopol batalenabu, añakanaw agaeemmi âyaw ata Saba, mb'alhaloul di kuketaaku manor di bukanaku kata maame, ban mb'awatatenil noon. Mata o d'êsukay yâragiyay nâcaalhumulom kajuk mâmilankenamu mata Salomoñ. Mo anaw ome ute di miyul ahammi Salomoñ, be jîynentol. ³² Na mbi hukahu hûriñ ha Emitay mb'ega an poopol batalenabu, bukanaku kata Ninivi mbi kûlhaloul di kuketaaku manor di bukanaku kata maame, ban mbi

kuwatatenil noon. Mata na Jonas añañemmi Elobay yata Emitay bukanaku kata Ninivi, di kuwatatenoro. Mo anaw ome ute di miyul ahammi Jonas, be jîynentol.

Kaliikumaku kata Majaanamu

³³ An âyabenorit elhikitenum ban naga yo tiñ tâñoruwe, atu k'abahen yo pop d'êkut. Be ya egay tinñatu hatiya, ma mbi bukanaku kûnebejul, di kujuk majaanamu. ³⁴ Kûkilaku kugan ehikitenumay yata eniilay yatay. Na mbi kûkilaku katay kujak eniilay yatay d'ejaañ, be na mbi kuga kujakut, eniilay yatay pop d'emuucen. ³⁵ Uga to hûkowahu hatay, ma ehikitenumay ya ookum atu ba mb'ehoko. ³⁶ Be ga ja non eniilay yatay yoyu m'ehikitenim tiñ peh, takeel balet d'emuucen, mb'ejaañ kañ yo pooyo non kañ na mbi majaanamu mata ehikitenum muhikiten an.

Jesus nâlhs Farisewi be di bulhikitenaabu bata kûboñaku kata Emitay

³⁷ Na Jesus aloom umu ban, âynaw ata Farisewi nañarol manki kuri yañol. Nanebej m'aleeho ma kuri. ³⁸ Na Jesus arim bakulhent uñenaw wataol, Farisew umu di gaol jamalañ mata agaut non ma kûboñaku katail kuloom. ³⁹ Jesus naanol: Miyul Farisewi ya jiga di jikulho non ma jikulhenem ukoopaw di ûrukaw, be yañ jiwaa'bo sîsigirasu sataul ma simen kagoñaaku di mâlhapitamu. ⁴⁰ Bûnuutuware, kama ntuwa Emitay yacookoom tîyañ d'ecookor dâada?

⁴¹ Jiwul wahaw wa jibaam kûsukatenaku, ma jîyis di kaan sîsigirasu sataul sisete. ⁴² Miyul Farisewi, jîgunuwe! Mata yaŋ jiwul disimu yata wahaw wa jigiitenem, non bângacabu di pop wah waawu, be gaoritul koroh ma jîyis bukanaku mâsuumamu mata Emitay, ban ya jilat pop kaga wahaw wajakaw wa Emitay êkimmi. Waha'uwe mbi jigaeen, ban atuban jiwaa'bo pop waawu. ⁴³ Miyul Farisewi jîgunuwe! Mata ya jipaam ma jileeho keb di kûtenkaku kahammi majak di siluupasu sata kalhawaku, ban ya jîkin pop bukanaku kusapul sûum di mameŋaamu. ⁴⁴ Miyul, jîgunuwe, mata ma jeenom non sîluŋasu saalitum simanje, ma bukanaku ya kurees dô bâmirut. ⁴⁵ Anahaanaw ata bulhikitenaabu bata kuboñaku kata Emitay, nalaañen Jesus aanol: Alhikitenaawe, ulob ja umu, nûlaaholi pop. ⁴⁶ Jesus naanol: Miyul bulhikitenaabu bata kûboñaku kata Emitay, jîgunuwe pop. Mata ya jipeenen bukanaku kûboñaku kataul kagiitim noon, ban jîgaorit ko pop. ⁴⁷ Miyul jîgunuwe mata ya jicookor sîluŋasu sata buñaanenaabu bata Elobay yata Emitay ka simpaul kubuum. ⁴⁸ Ma jigam umu, jîyise kaan jîririgene di wahaw wa simpaul kugam, mata buko kubuum buñaanenaabu bata Elobay yata Emitay, miyul di jicookor sîluŋasu satail. ⁴⁹ Momaumom di majalhaamu mata Emitay di êenul: Mb'iboñil buñaanenaabu di bujamenaabu bata elobay yûmbaam, be mbi kubuj bukaaku, di kûlaamen kaaku. ⁵⁰ Mo ma Emitay yênummi mb'eles bukanaku

kata jaat, hurim buñaanenaabu peh bata Elobay yata Emitay kabujim nownu, no kaŋ no na etaamay êcukim, ⁵¹ cûkumul d'eketay yata Abel ii be di Zakarias, abujim tutaru tata kâgohlaku kata Eluupay yata Emitay ta kuyabenem ebaalinay. Malhegen nêenul: bukanaku kata jaat, mbi kulesi noon hurim eketay yatail. ⁵² Miyul bulhikitenaabu bata kûboñaku kata Emitay, jîgunuwe! Mata miyul jîmire jak buruŋabu bata majalhaamu mata Emitay, ban ya jilat kasoh bo. Bukaaku di kûkin kusoh bo, di jilat pop. ⁵³ Na Jesus âcaatom, Bulhikitenaabu bata Kuboñaku kata Emitay di Farisewi, ña di kûcuk ma ya kuwatatenol di sembe, ma yaŋ kurinkorol wah wameŋe. ⁵⁴ Ko ma kupaamenem mama mbi kusohol di wah wakeel wa mb'alob wajakut.

Jesus nalob mata jâholoraju

12 Buyoŋabu bata bukanaku di kûmebor to popii yaŋ kuyokosor, ña Jesus naan kureboraol: “Jijaamo mânongikoramata farisewi yaamom jâholoraju. ² Bajut wahaw wa mbi ubaheni watumbi ûbahuli. Bajut wah wañôorim, watumbi ûmiri. ³ Mata wahaw wa jiloom d'emucenay, mb'ujami tutularu. Wahaw wa mbi jîñoor ma jiloo wo dâada d'eluupay, mb'ulobi tiŋatu ta an poopol mb'ajam.”

Atuban jîkoli bukan

⁴ “Kupaalom, neene: Atuban jîkoli bukanaku kabujem kuumaku ban ketu kaali kuga joon wah

wakeel. ⁵ Mb'îyisul anaw a mbi jîkoli: Jîkoli Emitay, yaalim ebuj humuumahu ban ebaje sembe m'eraac di sambun sâbaorit. Yo ya mbi jîkoli. ⁶ Kama musuwaamo hutok mûnomumoriti simpesasu sigaba? Be Emitay êwkent janoojanor. ⁷ Palimo walaw wata di kûkowaku kataul, Emitay êmire ma weemom. Mo maumom atuban jîkoli, mata miyul jihane basuwaabu.”

Mante nûkine ulat Kristu ?

⁸ “M’îñaagenul di kaan anaw arejum tutaru tata bukanaku di kaan o areboraaw ata Anaw a Emitay Ebollom, o mb’aanol pop di tutaru tata kumalaakaku di kaan, o ataol. ⁹ Be anaw alatom ja tutaru tata bukanaku înje pop mb’ilatol tutaru tata kumalaakaku kata Emitay. ¹⁰ Yo y’epas kûbajumiñaku k’anaw agam be bata Anaw a Emitay Ebollom, be êpaserit kûbajumiñaku k’anaw agam be bata Buynumabu bata Emitay. ¹¹ Na mbi kuñarul be di siluupasu sata kalhawaku, mante di kuñarul be baabu yahaanay yata êsukay, di kûyaku, atuban jinongor mama mbi jilaañenil, di mama mbi jilob. ¹² Mata Bûynumabu bata Emitay mbi bunamulenu no mama mbi jilob.”

Âynaw ânutuwwaw

¹³ Di kuyona’uku kata bukanaku, âynaw nâwol Jesus, m’aanol: “Alhikitenaawe, onom atiyom acacom di butondabu batoli.” ¹⁴ Jesus naanol:

“Âynawe, kaman înje igam anaw agaem batalenabu a mb’acacul butondabu?” ¹⁵ Naan buyoŋa’ubu: “Jiga jak uynumaw wataul, ma jijaamo kânongorikoraku kata kangoŋaku,^t mata kâsuumayaku kalhegenumayaku kubajeriti mata ma anaw asa anumom.” ¹⁶ Ban, nañaanjenil kaliikuma’uke: Âynaw ajalum butondabu bataol, nabaj emaanay huc popii, eluupay d’elit. ¹⁷ Naan di hûkowahu hataol: “Înje bu mb’iga? Ma tiŋ tilem ta mb’iga emaanay.” ¹⁸ Nanongorii, nâanul: “Mowme ninamulene bu mb’iga. Mb’iwap eluupay yapiyay, ban niteep yaayu yahammi. Iban ja, niga dô emaanay di miñamu poomo m’ibam. ¹⁹ Ña iga ja umu, neeliye eenul: Âynawe, ña nugayluwe. Mame nubaje miñamu mata huriyahu be niñanu. Ña ûcaalhul kaŋ, nuri ban nuga kerey.” ²⁰ Be Emitay d’eenol: “An bunuto, mowme busohnare mb’uket, ña husaanumahu hatay, ay mb’aŋa ho?” ²¹ Ban naanil: “Momu ma nokorem be bata anaw anongorem keb mata husaanumahu, ban agaut jak hûkowahu hataol d’Emitay.”

Hunongorahu hata Eroŋay

²² Ban naan kureboraol: “Moma ênumem di miyul: Atuban jinongor wahaw wa mbi jîroŋum d’etaamay, non miñ mata huri, non miñ mata bulhimo, ²³ mata

^t12:15 Kangoŋaku ko kemom anaw âkinem wahaw peh be baabu d’o kaŋ keb. Anongorem kaŋ keb mata husaanumahu.

eroŋay ehaŋe miñamu ma jiriyem, eniilay pop ehaŋe miñamu ma jilhimuwem. ²⁴ Jijuke, siganaarasu sîwañorit, sîjalorit, sibajut pop bukag bata muriyay, be Emitay yaŋ ewu' so siri. Be inkiteemo miyul jahammi basuwaabu! ²⁵ Be palimo jinongor mata miña'umu, aymom pîya ata di miyul, aalim aga eroŋay yataol ehaŋ mapiyo? ²⁶ Na jiyetutum jiga wahaw wiŋŋet non uwe, mata wa ma miyul jinongorumem miñ mata huri di bulhimo? ²⁷ Jilaso ma ûrumpenaw, ûrepenorit, ûrirorit pop hugaayor. Be înje neenul: palimo Salomoŋ di husaanumahu hataol peh aalit alhimo jak non wo. ²⁸ Kaman m'Emitay elhimenem jak ûrumpenaw wata di bujalabu wa mbi jaat d'uroŋ, ban kajom d'uboli, be inkiteemo miyul ja kâynenaku kuyejutum! ²⁹ Ña atunku jigayenoro ma jipaamenul wahaw wa mbi jiri, di jisiben. ³⁰ Mata bukanaku kata ube d'etaamay ya kupaamen wahaw uwe, kaamom kamirutum Emitay. Be miyul jibaje ampaul âmim di kani jîkine wahaw uwe peh. ³¹ Wahaw wa mbi jipaam para, kâyaku kata Emitay, ma jiga non ma yo êkimmi. Ban wahaw peh, Emitay mb'ebaŋenu wo. ³² Palimo ma jiyejutum, atuban jîkoli, mata Emitay êririgene ma jiga bukanaku kata kâyaku kata yo. ³³ Jinoom wahaw wa jibaam ban di jîgiter bancaama'ubu kûsukatenaku. Jiga non ma kaytaku kata Emitay kuloom. Jiga mo ja, di nokorum po'non jicookore sîyaasu satumbi sikañowrer, di jibaj husaanumahu hatumbi hubaowrer hatiya d'Emitay da âkuuta

alhetumbi ahankurer, bateepa pop beelitem bukajen. ³⁴ Mata ta husaanumahu hatay hemmi, to ta êsigiray yatay pop yemmi.”

Agororaaw ammi m’apoyem

³⁵ Jibandor ma jisoh lit bûgororabu bata Emitay, ma jiga non anaw ânanuworitem m’ehikitenumay yataol yetu kahoko. ³⁶ Jiga non bugororaabu bammi ma bukobem di anahaanaw atail a mb’âlaañul bata bûneṇabu bata bûyababu. Akokongen ja êtingay, di kukay cab ki kûbabulol. ³⁷ Bugororaabu ka mbi anahaanaw atail âriṇul natookil baṇotut ko ma kubandorum, kubaje hûpira. M’îñaanṇenul di kaan anahaana’umu mb’âririgen, naanil: Jijaa, ki jileho m’igabuul. ³⁸ Palimo âkail ja hukaru hii be mante ulhitaaw ûtiyaraw, âriṇul ja atookil ma kupoyem, kubaje hûpirahu hâamak. ³⁹ Jiwoho waha’uwe: Nokor ja non ata eluupay âmiremmi hukahu ha mbi âkuutaw ânebejulol, mb’abandoren m’apoy ka mbi aṇar wahaw wândom. ⁴⁰ Momu pop kaṇ ma mbi jîbandorum, mata Anaw a Emitay Ebollom, hukahu ha mbi âkaymul, mbi huga wûb.” ⁴¹ Pedru narinkol, m’aanol: “Alhikitenaawe, kaman kaliikuma’uke be bâtoli keb, mante be bata an peḥ?” ⁴² Jesus naanol: “Aymom agam agororaaw âynenayaw ban najalho? O aamom anaw a ata bugororabu awum hiṇahu hata eluupay yataol ma y’awul bugorora baabu kuri na mbi tiriṇ tata huriyahu. ⁴³ Agororaa’umu a mbi ata bugororabu âriṇul natookol m’agororem non

m'aloboom, nabaje hûpira. ⁴⁴ M'ĩnaanjenul malhegenumayamu mb'awulol bugororabu bata eluupay peh acookor. ⁴⁵ Be anahaana'umu ata bugororaabu, âanul ja di hûkowahu hataol ata bugororabu mbi âpiyowl, ña nâcuk ma y'ânagul bugororaabu ban y'ari, yajaken be na mb'âkali, ⁴⁶ na mbi ata bugorora'ubu âkail hukahu ha mbi hûgaol wûb hâmirutum, mb'alesol kañ lhîñ, ban abomol tanor di kâynentum. ⁴⁷ Anahaanaw ata bugororaabu âmiim miñamu ma ata bugororabu âkimmi aga, ban âkinorit abandor non ma ata bugororabu aloboom, mb'ayab kûnagulaku karem kañ noon. ⁴⁸ Be aahu âmirutum wahaw wa mb'agaeen, be nakajen, mb'ayab kûnagulaku kiñjet. Agororaaw a anahaanaw ataol awuum bugoror bameñe aga, momu po'kañ ma mbi anahaanaw ataol arinkol wah wameñe mata bugorora'ubu."

Jesus nalob mata kajamortaku

⁴⁹ Jesus nâanul: "Înje ikaylom b'iyaben sambunasu d'etaamay, be nîkinenaaliye ma sîluween. ⁵⁰ Mata baje hûyojaahu hâkayewum be baabu d'înje, mo mawumom înj'omu di hûlaamahu be na mbi waha'uwu wa ikaymulom uga. ⁵¹ Miyul jeene pîya înje ikaylom be baabe d'etaamay m'ĩñallul kâsuumayaku? M'ĩnaanjenul malhegen kaan ikaylot m'ĩñallul kâsuumay, be kajamortaku nikaylom di ko. ⁵² Mata ute be kayoñ, mbi baj bukanaku hutok d'eluupay, be ketu bi kujamor, êhaaji mbi kêemi,

egaba pop di kêemi. ⁵³ Mbi baj ampawayaw di añoolol katumbi kujamor, iñawayaw pop di añoolol ketu kajamor, iñawayaw ketu kajamor di âsampilol.

⁵⁴ Naan pop buyonabu: Na mbi jijuk Emitay m'elaawlom karebaku ka jaley alowem di jêenul:

'Mb'êlubul.' Malhegen d'êlubul. ⁵⁵ Na mbi buhentelabu butekul ba jaley âcaalhumeum di jêenul: 'Êhahay mb'ebaj.' Malhegen d'ebaj.

⁵⁶ Bûholuwaabe! Ya jinamulen mata sîmanjumasu sata hatiya di pop sata d'etaamay. Mata wa ma jinamulentummi simanjumasu sa Emitay egaem di so maame? ⁵⁷ Mata wa ma jeelitum jinongor ma jiga ma mahammi majak? ⁵⁸ Na mbi anaw asohi m'akay d'aw be di kêyaku, nuga ma jitabulhenor d'o di burunabu, ka mbi anari be di âyaw, âyaw nanari be baabu di êpolisiyay, êpolisiyay di kugay d'ekulhay.

⁵⁹ M'iñaaneni di kaan, otubi ûcaalhurer aw bancaamut peh."

Jesus n'alob mata jawatatenoruwaju

13 No, bukan kaaku kalakotom di kûkail, ma yan kuñaanjen Jesus mata bukan kaaku kata Galileya ka Pilatus abuum ko ma kuwaasenem ma hûsimahu hatail hûgusor di hata uncaamaw wa yan kûwasenummi. ² Jesus narinkil aanil: Sojo jeene kûbajumiñaku katail kuhaje kata bukanaku kata Galileya peh, maumom ma kugawmiim umu? ³ Be m'iñaanjenul eenul: Jiwatatenorowt ja mata багаerabu bataul, mbi jiket non buko. ⁴ Be pîya

bukaaku kaamom kuṇṇen di hutok d'êhaaji ka elinay yata Siloe êlowummi ma kuket, soṇo kubaje kûbajumiñ kahammi kata bukanaku kata Jerusaleṇ?

⁵ Be m'îñaṇenul eenul: Jiwatatenorowt ja mata bagaerabu bataul, mbi jiket non buko.

Kaliikumaku kata buyajabu bâwolheritum

⁶ Ña Jesus nagail kaliikumaku, m'aanil: Baje âynaw abaam buyajabu baneim figera di kâkulaku kataol.

Nakay k'âjikeru'dô muriyayamu be abajulot makeel.

⁷ Ña nâanul awañaaw ataol: "Jijaa, gae ban ujaañaw ûhaaji n'îkayewum kahalaku kata muriyayamu di

buyaja'ube be îbajorit makeel, utii'bo! Mata wa mbi bûjuumum ute ebeebel?" ⁸ Be awañaaw ataol

naanol: "Jijaa, uwaa'bo bo para kajaña'uke, ma mbi

îgub bo ban niga dô busesabu. ⁹ Ga ja non mbi

buwoh di jak, be buwolhut ja nutii'bo."

Jesus namelhen aṇakanaw di kâsuumutaku

¹⁰ Jesus o d'eluupay yata kalhawaku, m'alhikitenem d'êsukay di hîyayahu hata Emitay. ¹¹ Aṇakanaw to a

Êsatanay egam kâsuumutaku, simitasu kuṇṇen di hutok di sîhaaji, aaliyorit arees jak, y'agorub m'arees.

¹² Na Jesus ajukoom, nâwolol, m'âkail be kayoṇ.

Naanol: "Âlin, mowme mbi melheni di kâsuumutaku kaakim." ¹³ Ban naṇar kaṇenaku aga hatiya d'o, to

kaṇ cab nâlhaarulo kaṇ, m'ajum kaṇ lhûr. Ña

aṇakana'umu y'asal Emitay. ¹⁴ Be, anahaanaw ata

eluupa'uyu nabirik, mata mo Jesus abunemmi di

hîyayahu hata Emitay. Naan êsukay: “Kukaku kemmo hutok di hanor ko jeelim jigoror, di jeeli pop jibuunen, be ntuwa di hîyayahu hata Emitay.”

¹⁵ Jesus nalaanênîl, m’aanîl: “Bûholuwaabe, kaman no kaŋ no an di miyul ahelhut ebe, embaam, di hîyayahu hata Emitay, m’akay kawu yo esiben? ¹⁶ Mo aňakana’ume ata d’êbajorumay yata Abraon o Êsatanay esoom, simitasu kuŋŋen di hutok di sîhaaji, aalit amelheni di kâsuumutaku di hîyayahu hata Emitay?” ¹⁷ N’aloom umu, bukana’uku kammi atuban abuunen aňakanaw huka’uhu, di kuraay. Be êsukay yalakotom di kûririgen, di miňamu majakaamu ma Jesus agam.

Kaliikumaku kata Musepeamu

¹⁸ Jesus narinkil: “Kâyaku kata Emitay ko kugam po’non waywom? Wooliyam uliikumaal di ko?”

¹⁹ “Nooliyale uliikumaa’ ko non po’non ekoolay yiŋŋet yata bûjowayabu, ya âynaw agitemmi di kâkulaku, d’êcaalhul, d’ega jinunukenaju di jikoben, di jiga bununukenabu bâamak popii, basuwaabu di buwul dô.”

Kaliikumaku kata Musisamu

²⁰ Jesus narinkil joon: “Kâyaku kata Emitay ko kugam po’non waywom?” ²¹ Ko kugam po’non aňakanaw âleum huruumahu hata siŋaŋasu. Na ga d’ô jisisaju, di sijamor peh.” ²² No Jesus o m’akayem be Jerusaleŋ, y’anajen di sîsukasu, m’alhikitenil.

Êtingay yata Kâyaku kata Emitay eloob

²³ Anaw narink Jesus: “Alhikitenaawe, bukanaku ka mbi kumelh kuyeje?” ²⁴ Naanil: “Jiga di sembe ma jinebej d’êtingay yaloobay, mata m’ilobul di kaan bukan kameŋe mbi kûkin ma kunebej be ketu bi keeli. ²⁵ Na mbi ata eluupay alhalo m’abab êtingay, mbi jilako tîaŋ ma ya jikokongen, ma ya jêenul: ‘Ata Emit, ûbabuloli.’ O mb’âanul: ‘Îmirut ba jiwoom.’ ²⁶ Mbi jêenul: Ulaal ya uriaam tanor, ban yaŋ ulhikiten bukanaku di sîluulasu sâtoli. ²⁷ O mb’aanul: ‘Jîrangiyom, îmirut ba jiwoom, mata miyul peh bukanaku kagaem kôji.’ ²⁸ Na mbi jijuk Abraoŋ, di Isaki, di Jako be di buñaanenaabu peh bata Elobay yata Emitay, ko dô di kâyaku kata yo, miyul ma jibetim tîyaŋ, mbi jikaaw ma ya jirum ûŋjiŋaw. ²⁹ Bukanaku mbi kûcaalhumul ba tilayaw âcalhumeum di ba alowem, kaaku di kûcaalhumul baabu be bûneŋabu ba mbi bugayi di kâyaku kata Emitay. ³⁰ Baje bukanaku kammi ma kunongem kaan ko mbi kuga kûtiyaraku ma kunebej ta mbi bûneŋa’ubu bugayi, be buko mbi kûyoli. Kaaku ka jemmi ko mbi kûyoli, be ko mbi kuga kûtiyaraku.”

Jesus nalhoŋoro mata Jerusaleŋ

³¹ No, kaaku kata di Farisewi di kûkail ki keen Jesus: “Ûcaalh ute m’ukay mata Erodis nâkine m’abuji.” ³² Nalaañenil, aanil: “Jikay ki jêenul eluna’uyu înje m’âcaalhenem kumalaaku kammi di

bukanaku, nibuunen bukaaku, jaat be kajom, di hukahu hûhaajutahu niban bugororabu. ³³ Jake m'irees, m'igoror jaat, di kajom be tibarekajom, mata añaajenaaw ata Elobay yata Emitay mumulet bi aketut Jerusaleñ. ³⁴ Ao! Ao! Jerusaleñ! Miyul jabujem buñaajenaabu bata Elobay yata Emitay, bukanaku ka Emitay ebollom, di jimabil pop kuwalisaku ma jibujil! Ñeemom bu ña îkimmi iboolhul tanor, non êkeren egoobene bakiwabu bata yo, be jîkint. ³⁵ Jijaa, hankahu hataul mbi hulako to hâa baakut an. M'ilobul malhegen kaan, jeetubi jijukurerom be na mbi ya jêenul: 'Usalaal Anaw a Emitay ebollom.'"

Jesus nabuunen âynaw di hîyayahu hata Emitay

14 Haahu di hîyayahu hata Emitay, Jesus nanebej d'eluupay yata anahaanaw ata farisewi manki kuri. Bukanaku kalakotom ya kulasuwol. ² Âynaw a ûkandumaw d'uŋenaw ulaawum o to. ³ Jesus narink farisewi di bulhikitenaaabu bata Kûboñaku kata Emitay: "Kaman jakut pîya kabunen an di hîyayahu hata Emitay?" ⁴ Be kulaañentol maakel. Ña nasohol m'abunenol, ban naanol akay. ⁵ Ban naanil: "Aymom di miyul a mbi embaamay, be mante ebaay yataol elom d'enkolonay di hîyayahu hata Emitay âtukacaalhenu yo?" ⁶ N'arinkiiim umu kubajut kulaañenol.

Atuban jîkoli bukan

⁷ Ña Jesus y'also mama bukanaku kâwollim be huriyahu kujotem di mo tiñatu tata kalehaaku tahammi majak, ña naga kaliikumaku m'añaanjenil aanil: ⁸ Na anaw âwollim be bûneñabu bata bûyababu yañol, atuban ûriñ nujot tiñatu tata kalehaaku tahammi majak, mata ûmirut mante aahu anaw omu to ahañim mâyanki. ⁹ M'aatu ba mbi ata bûneña'ubu aani: "Bila m'uleehe ute, ma uwul ume hûtenka'uhu." Ña mb'upuño na mb'uleehe di hûtenkahu hajakutahu. ¹⁰ Be na mbi anaw âwolli be yañol, atuban ûriñ nuleeho di hûtenkahu hahammi majak. Ma o mb'âriñul naani: "Apaalom, ûkail m'uleehe ute." Ña nubaa to êriibina di kupaali kajentom. ¹¹ Mata anaw agaem hûkowahu hataol non nahaje kupaalol, mb'alaañeni be kujenanda. Aahu agaem hûkowahu hataol non ahañut an, mb'agai kayoñ." ¹² Nâanul pop umu âwollom bukanaku be bûneñabu: "Oon ja ûwolul bukanaku be bûneñabu, atuban ûwolul kutiyi, di kupaali, di kukinoraaku katay kasaanumom. Mata buko pop kajom di kûwolli be huriyahu. ¹³ Be na mbi oon uga kâlundayaku, nûwolul kûsukatenaku di kata uyakasaw di kâpuumaaku di kubapuworaaku. ¹⁴ Uga ja umu, mb'ubaj hûpira d'Emitay, mata buko kubajut wah wa mbi kuncaami. Be Emitay mb'êgali na mbi bukanaku kagaem jak kûlhaloul di kuketaaku."

Kaliikumaku kata kâlundayaku

¹⁵ Aahu ata di bukanaku kaleehotom ma yaŋ kuri di Jesus n'ajammi wahaw'uwu, naanul: "Anaw a mbi âmmi di huriyahu di kâyaku kata Emitay, nabaje hûpira." ¹⁶ Jesus naanil: "Baje âynaw abaam kâlundayaku ban nâwol bukanaku huc. ¹⁷ Na tîrimmi ma kâlundayaku kuga, âyna'umu naboñ agororaaw ataol, ariŋ naanil: 'Jîkail, mata wahaw peh ubandoriban.' ¹⁸ Be bukana'uku di kêenul ketu bi keeli kûkail. Aaha âtiyaraw nâanul: 'Nibaje butondabu b'inommi, ubonketom, etubi eeli ikay.' ¹⁹ Agabutaw nâanul: 'Nibaje sîmuunasu kuŋŋen s'inommi, ubonketom etubi eeli ikay mata manki ilaso so mama mbi siwañ dêeni.' ²⁰ Âhaajutaw pop nâanul: 'Înj'omu jakitem niyab, etubi eeli ikay' ²¹ Ña agororaaw nâlaañul k'añaanen ata kâlundayaku mama bukana'uku kulobuloom. Ña ata kâlundayaku nabirik noon, nâanul agororaaw: 'Ukay cab be di kânkaku di sîluulasu k'uŋallom kûsukatenaku di kata uyakasaw, di kubapuworaaku, be di bûpumaabu.' ²² Ban agororaaw nâanul ata kâlundaya'uku: 'Nigaeban non m'ulobommi, be kûtenkaku kuroŋ ma kukatom.' ²³ Ata kâlundayaku nâanul agororaaw: 'Ukay be di uruŋaw manki ûgaul di sembe bukanaku ma kûkail ma kûtenkaku keeli kûrir. ²⁴ M'ilobul kaan bukanaku k'îwolom kâtiyar be kâlundayaku an anor ata di buko atu b'âammi di huriyahu hûmbaam.'"

Bu neelim iga areboraaw ata Jesus?

²⁵ Haahu buyonabu bâamak bata bukanaku ma kureborem di Jesus, najonor di buko, m'aanil:

²⁶ “Anooan âkimmi asollhelom ban nahan m'âkin hûkowahu hataol di ampaol, d'îñaool, di kuñoolol, di kutiyol, di kûlinol, ahanen înje, aalit aga areboraaw ûmbaam. ²⁷ An alat ja k'araaj êkrusay yataol yata hûlaamahu be d'eketol m'asollhelom, mumulet bi aga areboraaw ûmbaam. ²⁸ An ata di miyul âkin ja atEEP eluupay yâamak, waywom mb'aga para? Mb'aleeho m'anongor para m'âmir mante mb'aali ayetor m'aba yo. ²⁹ Be ajuumen ja hukalahu hûtiyarahu, ban abajut makeel ma mbi aba yo, bukanaku peh mbi kurinenol. ³⁰ Ma kêenul: ‘Jijiker âyna’ume atEEPum eluupay be aalit aba yo.’

³¹ Kama âyaw âkin ja k'utiik d'ây aahu, atu b'aleeho para m'ajiker mante eselloray yataol kaamom sînjunnasu kunjen, mb'aali atiik d'apaalol abaam eselloray sînjunnasu anabawo? ³² Be atookent ja, apaalol baron bo, mb'abon m'aanol ña kuga kâsumayaku. ³³ Momu kan pop anooan ata di miyul awalhutubom wahaw peh wabaam, mumulet b'aga areboraaw ûmbaam.”

Musisamu magam balalal

³⁴ “Musisamu mujake, be mulaañ ja muga balalal, waywom wa mb'uga mo muhir joon? ³⁵ Mûjakorit be

bata makeel, palimo be bata buses, mo kaŋ ña ma mubeti. An abaa ja hûkow, najam.”

Êgaraninay ya nepay

15 Haahu, Jesus o m’alhikitenem di bukanaku. Buyabaabu bata buyupabu ko di sîkusumasu ya kukay ki kutallhen Jesus. ² Kaaku kata di Farisewi ko di bulhikitenaaabu bata kûboñaku kata Emitay di kujikerol, ma ya kûŋuŋunor to, ma kêenul: “Âyna’ume pop, naane bukana’uke kagam sîkusumasu ko ka mb’ajam di buko, y’ari pop di buko.” ³⁻⁴ Jesus nañaanjenil kaliikuma’uke: “Miyul, kaman nokorum non, anaw abaj sîgaraninasu êteemer, be ta sihemmi popii, yanor d’enep. Atuban awaa’bo usu, m’akay kapaamul uyu? Mb’awaa’bo kaŋ usu mank’apaamul uyu kaŋ popii, be na mb’aju yo. ⁵ Aju’ yo ja, nâririgen nâraaju’ yo, ban âriŋ d’eluupay, ⁶ naan kutiyol be di bukaaku ka kumororum, m’anil: ‘Kutiyay, jeneenom m’îririgen. Êgaraninay ya’nepulom yoye, niraje yo!’ ⁷ Momu pop kaŋ m’Emitay egaem anaw arembelayaw a awatatenorom. Ya baj kâlundayaku karem kaŋ noon hatiya d’Emitay, m’ewaa’bo buku kantom, kâkintum ma kuwatatenoro.”

Anabawo anepum

⁸ “Di ga pop, kaman baj añakanaw abaj ja êteemeray. Ban, ña anabawo nâloul. M’alolom d’etaam, mb’ahikiten m’apaamol. Ajukutol ja,

mb'awmen eluupay metetet. ⁹ Ban, na mb'ajuk, anaba'umu, naan kutiyol di bukaaku ka kumororum: 'Kutiyay, jeneenom m'îrigen. Anabawo anepum d'înje, nijukol'. ¹⁰ M'îñaanjenul di kaana kata, mo ma kumalaakaku kata Emitay kubajem hûririgenahu be bata anaw arembelayaw anoraw a awatatenorom."

Añilaw Anepum

¹¹ Jesus najanen, nâanul: "Haahu, âynaw abaam kuñilaku egaba. ¹² Aahu agam âbesumaw, naanol: 'Ampom, uwulom bûgitom, ba mbi kajom ulet ja, înje niñar.' Ampaol nâgiteril wahaw kañ poowo m'akurewen. ¹³ Piyowt pop, ampa'umu nakay be êsukay êragiyay. Âriñ bo, wahaw wa ampaol awulom, nakajen wo kañ poowo d'eronay yajakutay yata di sîkusumasu. ¹⁴ Nagam nakajene wahaw poowo, ña êsuka'uyu bacaarabu di bulowmil, o m'aakutum ban wah wakeel. ¹⁵ Ña nakay kagoror di kañenaku kata âynaw ata êsuka'uyu. Âyna'umu nâboñol ma y'acookor sikumbaasu sataol.^u ¹⁶ O kañ utu nâkinene apoñulankenum di mumposamu mata sikumbaasu. Be an akeel alet awulo mo. ¹⁷ Utu, najiker popii, nanongor di hûkowahu hataol, nâanul: 'Bugororaabu bata ampom kamemmi umu du kuri, di kukaten, be înj'ume, m'iketem di bacaarabu. ¹⁸ Mb'ilhalo, keen ampom: 'Nibaje kûbajumiñ

^u15.15 Kûboñaku kata Moyses keene: Bukanaku kata Israel ketu katokoñ ekumba, ketu kago yo pop.

d'Emitay, be d'aw pop. ¹⁹ Înje mumulet b'ûwolom maame añooli. Ña ugaom kaŋ non bugororaabu batay.' ²⁰ Ña nagaban, nalhalo, m'akay be baabu d'ampaol. Na ampaol aŋandeloom, nañankitol, natey kalhomol, nâpoonol. ²¹ Añoolol naanol: 'Ampom, nibaje kûbajumiñ d'Emitay, be d'aw pop. Înje mumulet b'ûwolom maame añooli.' ²² Ampaol naan

bugororaabu:
'Jikay caba, ki
jiŋallol wañaw
wahammi majak,
m'alhimo. Jigaol
ekopay, ban, di
jikatabenol.

²³ Ban, di jiŋarul
yîntay yahammi
mâlag, ma jiŋal
yo. M'uriyaal,
m'ûririgenaal,

²⁴ mata aŋila'ume
ûmbaam akeem,

naroŋulo, anepemmi, be naraŋulo.' Ña utu di kukuk
kâlundayaku karem kaŋ umu. ²⁵ Atiyol araherom, o
baroŋ bo butat. Nagam o m'ateum, n'ahuutum
eluupay, najam kâlundayaku, êsukay m'emagem.

²⁶ Nâwol aahu ata di bugororaabu, narinkol: 'Utu
waywom wa lhokem d'umu?' ²⁷ Naanol: 'Neene, atiyi
o m'atulom, mo ampayi aŋalum yîntay yahammi
mâlag, mata najukol o to d'eronoŋ yataol, non

m'alakom jak.' ²⁸ Ña ampa'umu araherom nabirik, âkinut anebejen pop. Ampaol nâcaalhul, ârinj nawaasiyenorol. ²⁹ Añoolol naanol: 'Jijaa, înje ujañaw uyeje na igororum be baabu d'aw, bûgororabu bânatabu kañ. Be kañ wahaw wa m'ulobom, etu po'kaalatu wo. Be kañ onutom pop nakeel, ay jijamenaju joje, îririgenum di kupaalom. ³⁰ Be añooli umu alallom, abem wahaw watay kañ peh, di sîkusumasu, nubujol yîntay yahammi mâlag.' ³¹ Ampaol naanol: 'Añoolom, aw aw umu'te d'înje, wahaw poowo, wa înje ibaam, watay. ³² Ulaal ugawaal kâlundayaku, mata m'atiyi alallom. Mb'ûririgenaal mata añila'ume ûmbaam akeem, naronjulo, anepemmi, be naranjulo.'"

Kaliikumaku kata agororaaw agugujoraaw

16 Jesus nâanul pop kureboraol: "Âynaw asaanumom nabaj agororaaw aagam anahaanaw ata husaanumahu hataol kukaim ki keenol yañ akajen husaanumahu hataol.

² Asaanumom nâwollol manki arinkol: "Wah bu uwe mijamem di wo matay ? Uñallom kaytaku dô upinalem bancaamabu, m'îcalheni di bugororabu."

³ Agororaaw nanongor popii, nâanul: "Bu mb'iga m'âcalhenommi di bugororabu? Înje ibajut sembe m'iwañ. Nipunuwe pop k'alhaw. ⁴ Be, ña nîmireban mama mb'iga, na mb'iwalen bugororabu, kajom bukanaku di kûkin kuyañuwom sañil." ⁵ Ban nâwol anor anor di bukanaku kayaarerum anahaanaw

ataol. Narink âtiyaraw: “Butum bu nuyarerum anahaanaw ûmbaam?” ⁶ Naanol: “Sîlompasu êteemer sata mîitamu.” Agororaw naanol: “Ûnarul kaytaku katay ban nuleeho cab m’ûnjiic: bukanaku egaba di kunjen.” ⁷ Ban narink joon aahu: “Aw, butum bu nuyarerum anahaanaw ûmbaam?” Naanol:

“Kumbotaaku êteemer kata emaanay.” Agororaaw naanol: “Ûnarul kaytaku katay m’ûnjiic bukanaku ebakir.” Mo m’agam pop bukaaku, be kaŋ n’abammi.

⁸ Asanuma’umu namunten m’asal agororaaw ataol agugujoraaw hurim m’ajalhom di wahaw wagam be hata kajom. Mata bukanaku kammi di emuucenay yaŋ kujalho di wahaw wa kugaem be batail, kuhaŋ kaaku kammi di majaanamu. ⁹ M’iñaanjenul, jinjar husaanumahu hata ube d’etaamay, jîpaamum kupaalayaku, ma mbi hubawo, kupaalul buku mbi kuyañuwul di hukinahu hatumbi hubaworer.

¹⁰ Anaw âynenayaw di wahaw wagam wiŋjet mb’aga mo po’kaŋ di wahaw wagam wâamak. Aahu pop agugujorum di wahaw wiŋjet mb’agugujor pop di wahaw wagam wâamak. ¹¹ Be jigaut ja bukan kûynenayaku di husaanuma’uhe hata d’etaamay, aymom mb’âynenul m’awulul ha hagam hata malhegen? ¹² Ga ja di wahaw wata bukanaku jîynentim, waawu wata hatiya d’Emitay, ay nawulu’wo? ¹³ Mumulet ma mbi anaw arees di uruŋaw ugaba di manor, mata mb’ahan m’asoh jak di baabu, m’aheleken di baabu. Manooman mb’âynen di baabu, nakaalen baabu. Mumulet bi

jigoror be bata Emitay, di jigoror be bata husaanumahu hata ube d'etaamay. ¹⁴ Kûynaaku kaaku kata di kaasaaku kata farisewi kâkimmi noon bancaam, na kujammi hurima'uhu ha Jesus aloom, di kurinenol. ¹⁵ Jesus naanil: "Miyu'ume jâkinen jîyis kayonj d'êsukay kani miyul bukanaku kajakaku, be Emitay êmire sîsigirasu sataul, mata wahaw wajakutaw wa ajamaataw âniirenem, wowu ma ûgiipunenim kayonj d'Emitay. ¹⁶ Kûboñaku kata Moyses d'elobay yata buñaañenaabu bata Elobay yata Emitay ebaanom sembe be kañ na Jonj ârillom. No Elobay Yâsuumay yata Kâyaku kata Emitay ecukum elobi, ban bukanaku kañ poopil di kuga di sembe ma kuleño di kâyaku kata yo. ¹⁷ Hañ mahil ma hatiya d'etaamay peh êbuyo, be hurim hata kûboñaku kata Emitay hetu kañaso tinñet. ¹⁸ Ga ja non, ânine aakel acah ja di apañorol aanol aat, m'ayabul aahu, omu di kubajumiñaku. Be aahu pop aya ja añakanaw apañorol acahum d'o, o pop omu di kubajumiñaku."

Âynaw asaanumom ko di Lasaru.

¹⁹ Jesus najañen m'alhikitenil, aanil: "Nownu, d'êsuk yaayu, baje âynaw asaanumo noon, hukoo huk y'aga bûneñabu, y'alhimo wañaw wajakaw. ²⁰ To d'êsuka'uyu bajene pop âynaw aneim Lasaru, âsukatenom noon, naga saakasu eniilay pooyo, ban y'alako âhug d'eluupay yata asaanuma'umu. ²¹ Y'âkinen mâamak ari buñañenabu

bataol, poopi silhokaasu ya sikay to ki simesen saakasu sataol. ²² Huk haahu, Lasaru naket, di kuhokol. Na kuhokoom, kumalaakaku kata Emitay di kûkail bi kuŋarol ku kuga ta Abraoŋ ammi hatiya d'Emitay. Âynaw asaanumom pop naket, di kuhokol, ²³ Emitay d'eŋarol be tiŋatu tata kuketaaku. Nagam o di hûlaamahu, nalhag hatiya nananden Lasaru ko tiŋ tanor di Abraoŋ. ²⁴ Nâŋaŋulo, m'âanul Abraoŋ: 'Ampom Abraoŋ, ubonket onom Lasaru ayokenul husinkahu ban nâkail b'ayokenom hûlelempahu, mata temmi ume înju'mu m'îhaahum noon di sambunasu.' ²⁵ Be Abraoŋ naanol: 'Âñumoy, uwolho di kaan aw to m'urommi wahaw poowo wa ûkimmi nuju wo, be Lasaru o di hûsukatenahu be kaŋ n'akeem. Mowme, o pop nagayluwe, m'aw pop ulako di hûlaamahu. ²⁶ Palimo pop, mumulet bi an âcalhul ute m'âkail be ta aw ommi, an pop aalit âcalhumul ta aw ommi be ube. Mata baje husunahu hâamak hammi di tutaru tatolal.' ²⁷ Âyna'umu naanol joon: 'Kama magam umu, uboñom Lasaru m'akay be baabu di ampaom ²⁸ k'alobul di kutiyom koku bo hutok k'iwalhulobom, ma ketu bi kûyoji non înje.' ²⁹ Be Abraoŋ naanol: 'Kubaje kaytaku kata kûboñaku kata Moyses be di kaytaku kata buñaanenaabu bata Elobay yata Emitay, mbi kupisen wo.' ³⁰ Be naanol joon: 'Iyiy Ampom Abraoŋ, uwu wetu kagail kûynen, be anaw alhaloulom di kuketaaku, akay ja kañaanenil, mbi kuwatatenoro mata kubajumiñaku katail.' ³¹ Abraoŋ naanol:

‘Kûynent ja di Moyses ii, palimo anaw akeem ban nalhaloul akayum k’alob di buko, ketu bi kûynen.’”

Jesus nalob mata kûbajumiñaku

17 Jesus naan kureboraol: “Baje bukanaku ka mbi kuga aahu alo di hubajumiñahu, be bukana’uku kûgunuwe. ² Bukana’uku ka mbi kuga kaaku kâynemmi d’înje kulo di hûbajumiñahu, hañ majak ma kukoki huwalisahu hâamak di silhekejasu ban di kubeti di hulhuwahu. ³ Jijaamo di kûkowaku kataul. Atiyi atilimben ja d’aw, nûlhusol. Awatatenoro ja, nubonketol. ⁴ Be, atilimben ja d’aw hutok di ñagaba di hukahu hanorahu, ban nâkail k’aani pop nawatatenoruwe, be hutok di ñagaba, nubonketol.”

Jesus nalob mata kâynenaku

⁵ Kumakaaku kataol di keenol: “Alhikitenaawe, ûgaoli ma kâynenaku kâtoli kuhañ mâtik.” ⁶ Naanil: “Palimo kâynenaku ka jibaam, kuga ja kinjet non ekool yinjet, jeeliye jêenul buyaja’ube: ‘Uroocoro, m’ukay k’ugiit di hulhuwahu.’ Di buga mo kañ non ma jilobom.”

Agororaaw alhegenumayaw

⁷ Jesus naanil: “Jiga kunongoraku kataul di kaan palimo aahu ata di miyul abaam amikeelaw awaÑeom, be mante acookoreom uncaamaw. Namb’âtul, mb’aanol pîya: ‘Uleeho, m’uriya?’ Iyiy!

⁸ Be mb'aanol: 'Ûlew, ban nulhimo, ban nugabulom m'iri, ban nulom m'isiben. Ña, ban nukay k'uri, ban nusiben.' ⁹ Be mante mb'usal amikeela'umu atay mata m'agororim? Nîynene di kaan otubi usalol!

¹⁰ Momu pop kañ di miyul na mbi jiga bûgororabu poobo be Emitay yeenum jiga, di jêenul: 'Ûli kumikeelaku katumbi kusali, mata ûli m'ugam keb wahaw wah eboñolim.'"

Kûynaaku ka Jesus abunemmi

¹¹ Jesus ña najajen m'akay be Jerusaleñ, nayab di bantaabu bata Samaria di pop bata Galileya.

¹² N'agam nanebeje di jîsukaju, yîinay kemo kuñjen kâjuutum kâsuumutaku kata êtoogonay di kûkail ki kupam d'o, ña di kujuum rângi. ¹³ Di kûñañulo ma kêenul: "Jesus alhikitenawe, ûñankitoli!" ¹⁴ N'agam najukil, naanil: "Jikay ki jîyis sinilasusataul bumañenaabu bata kûboñaku kata Emitay." Na kugam ko kareesem be bo, di kûju di buruñabu.

¹⁵ Ña aahu ata di buko agam ata Samaria, n'ajuum di kaan nâjuwe, nalaañ be baabu di Jesus, m'asal Emitay ma y'âñañulo lhîñña. ¹⁶ Nâtiigen d'ûkandumaw wata Jesus, m'aanol jêrijef. ¹⁷ Jesus naanol: "Yîinay kemom kuñjen kabuunenim ute, kama hutok d'ebakiray kôkey?" ¹⁸ Bajut akeel ata di buko alallom m'asal Emitay, ña ume agam amasoraaw, alallom keb?" ¹⁹ Naan âyna'umu: "Ulhalo m'ukay! M'ûjum mata m'ûynemmi d'înje."

Kâyaku kata Emitay mbi kûkail wûub

²⁰ Haahu Farisewi di kukay ki kurink Jesus, ma keenol: “Be ûnay na mbi kâyaku kata Emitay kûriñul?” Jesus naanil: “Kâyaku kata Emitay ketu bu kûkail non wahaw wa jeelim jijuk. ²¹ Anaw atu b’âanul: ‘Jijaa kooke’, be mante: ‘Koonka!’ Mata kâyaku kata Emitay kooku utu di miyul.” ²² Naan kureboraol: “Hukahu mbi hûriñ na mbi jîkin non mo di jijukom Anaw a Emitay Ebollom palimo hukahu hanor, be jetubi jeeli jijukom. ²³ Bukanaku mbi keenul: ‘Ome’, be mante: ‘Omma.’ Atuban jîynenil, atuban jirebor di buko pop. ²⁴ Non ma kararanjunaku kuhikitenem hatiya di jaan kan peh, Anaw a Emitay Ebollom moma mb’aga na mb’âkail. ²⁵ Be kâtiyaraku mb’âlaam lhîñña, bukanaku kata maame mbi kulatol. ²⁶ Non ma bukanaku kugam nownu napiyanu bala Emitay ehoojen etaamay peh, momu pop ma mb’inokor hukahu ha Anaw a Emitay Ebollom mb’âlaañul. ²⁷ Bukanaku yañ kuri no, di kujaken, di kuyabor be kan hukahu ha âynaw aneim Noe alenjom d’ebarukay yâamakay. Emitay d’êlubul popii, d’ehoojen etaamay be kan na bukanaku kan poobo kukeem, ma kuñaño keb kaaku kalakom d’ebarukay. ²⁸ Momu po’kan manoramu ma bukanaku kugamom na âynaw aneim Lo alakotom. Yañ kuri no, di kujaken, yañ kûnoomul di kunoom, di kurok, di kuteep siluupasu, popii di kûwagen. ²⁹ Be kan hukahu ha Lo âcam di hankahu haneim

Sodoma d'alakowemmi. Emitay d'êtahul sambunasu m'êbuyil peh, be Lo ko di bukanol kaŋ keb kumelhum. ³⁰ Moma mb'inokor na mbi Anaw a Emitay Ebollom âlaañul. ³¹ Huka'uhu anaw ammi tîyaŋ d'eluupay ban nabaj wah wakeel hindena d'eluupay atuban an anebej k'aŋarul wo. Momu po'kaŋ anaw ammi di butat, atuban âlaañul be yaŋol. ³² Jiwoho mama apañor Lo aketummi. ³³ Anaw âkinutum âbunoro mata înje, mb'anep. Anaw âbunorum mata înje, mb'abaj eronj. ³⁴ M'ilobul di kaan, di huka'uhu, mbi egaba kuŋot tanor, aahu naŋari, aahu nawali to. ³⁵ Yaray egaba mbi kutamp, anor naŋari, aahu nawali to. ³⁶ Înay egaba butat, anor naŋari, aahu nawali to." ³⁷ Kureboraol di kurinkol: "Alhikitenawe, ûtey ta mbi b'ugaum mo?" Naanil: "Ta wahaw ukeem totu kuringaaku kumborem."

Kaliikumaku kata âkutuwaataw.

18 Ban, Jesus nagail kaliikuma'uke m'âyisil kaan yakuliyen kalhawaku m'atu ba kubeño.

² Naanil: "D'êsukay yaayu baje âynaw agaem batalenabu âkolitum Emitay, ban ajegorit an.

³ D'êsuka'uyu añakanaw âkutom, y'akay hukoo huk baabu d'âyna'umu agaem batalenabu, k'aanol di kañakat: 'Ugaom batalenabu d'âsuumutaw ûmbaam.'

⁴ O y'ajajen kaŋ m'alhawol popii, be âyna'umu ajegorit. Ariŋ pop haahu âyna'umu nanongor di bûyegetabu bataol, naanul: 'Palimo ja m'îkolitum

Emitay, laañoritom pop kajeg an, ⁵ be añakana'ume mb'igaol batalenabu matim k'alaañul hukoo huk k'âlamenom.”

⁶ Jesus narinkil: “Jijame mâkojinamu mata âyna'ume? Palimo m'ajakutum, be naga batalenabu âkutuwaata'umu. ⁷ Be inkiteemo Emitay! Kama yetu k'aga batalenabu be bata bukanaku k'ejotum, kâwoleyom tutulay di busohna mata m'eñankitiim? ⁸ Neenul: Mb'egail batalenabu cab. Be Anaw a Emitay Ebollom na mb'âlaañul mb'ajuu pîya anaw âynemmi d'Emitay?”

Kaliikumaku kata farisew ko di ayabaaw ata buyupabu.

⁹ Jesus nalaañ joon aga kaliikumaku âñaanenum mata bukanaku kâynenoruwem, ban ya kunongor di kaan kubajut kûbajumiñ, ban pop ya kurembel bukan, naanil: ¹⁰ “Haahu kûynaaku egaba, aahu Farisew aahu ayabaaw ata buyupabu. Di kukay be d'eluupay yata Emitay manki kuga kalhawaku. ¹¹ Farisew najuum m'alhaw Emitay d'êsigiray m'âanul: ‘Emitaye, nisali noon mata enout non bukan kaaku kâkuutem, di kaaku kagugujorem, ikayorit pop kâmori. Nisali pop, mata enout noon ayabaaw ume ata buyupabu, ¹² ban hîyayoohîyay, ya iga balatabu ñagaba, ban pop ya iñohi disimu.’”

^v18:12 Disimu yaamom miñoomiñ ma anaw abaam, ya âgiitumo ñemo kuñgen ban nañar kajim kaaku kagaom kuñgen añoh Emitay.

¹³ Be âynaw ata di buyabaabu bata buyupabu o to kanj t'ajuummi rângi bâlharlout, m'abatulenorum, nalob ma y'âanul: 'Emitaye, uñankitom mata înje anaw abaam kûbajumiñ.'”

¹⁴ Ban Jesus naanil: “Jitallhen m'ilobul, ayabaaw ata buyupabu naate kâsuumay, kûbajumiñaku kataol kupasiban. Mata anaw âyisem di kaan nahanje an poopol, mb'Emitay erembeelol. Be anaw arembelorum, Emitay mb'esookenol.”

Jesus nañoh kâsuumayaku balaabu

¹⁵ Ban, bukan kaaku di kunjar balaabu be baabu di Jesus manki añohil kâsuumayaku, kureboraol di kujukil di kûlhusil. ¹⁶ Be Jesus nâwolil, ban naanil: “Jiwaa'bo balaabu ma bûkail be baabu d'înje, atuban jîlhusil. Mata buko kugam kata di kâyaku kata Emitay.” ¹⁷ Ban, naanil joon: “Jijaa, m'ilobul malhegen, anaw awalentum buynumabu bataol m'âynen d'Emitay non añil, atu ba anebejurer di kâyaku kata yo.”

Âynaw âkimmi eroñay yâbaoritay

¹⁸ Anahaanaw aahu ata êsukay yata Israel narink Jesus m'aanol: “Alhikitenaaw âsuumaw, bu mb'iga m'ibaj eroñ yâbaorit?” ¹⁹ Jesus naanol: “Mata wa nonom înje anaw âsuumaw? Bajut an âsuumaw, Emitay keb êsuummi. ²⁰ Nûmire kûboñaku kata Moyses, keene: 'Atuban ukay kâmoraaku, atuban

ubuj an, atuban ûkuut, atuban usosen an, uga buynumabu jak be bata ampayi d'îñayi.”

²¹ Âyna'umu naanol: “No kañ no îñje di añil, ihusulut kûboña'uku kata Moyses.” ²² Na Jesus ajammi balobera'ubu, naanol: “Nañuwi wah wanor. Uñar miñamu poomo m'ubaam unoom, ban nuñar bancaama'ubu uñoh kûsukatenaku. Ugamo ja, mb'ubaj husaanumahu hatiya d'Emitay. Ban nûkail buga areboraw ûmbaam.” ²³ N'ajammi umu, ña naga ñânkiteni. Mata o anaw asaanumom noon. ²⁴ Jesus najuk m'agam ñânkiteni, naanol: “Gîiti gîiti noon m'an asaanumuwe, âkin Emitay egaol anebej di kâyaku kata yo.” ²⁵ Noon ma gîitim ebe enebej d'esih yata kasikiy, momu po'kañ ma gîitim an asaanumuwe, âkin Emitay egaol anebej di kâyaku kata yo.” ²⁶ Bukanaku kajammi eloba'uyu, di keenol: “Ña m'uloom umu, kaman ay mb'anebej di kâyaku kata Emitay?” ²⁷ Jesus naanil: “Miñoomiñ m'ajamaat aalitum aga, be Emitay yeeliye egamo.” ²⁸ Pedru naanol: “Jijaa, ulume m'uwalhulom miñamu mâtoli poomo, m'urebor d'aw.” ²⁹ Jesus naanol: “M'ilobul malhegen, bajut an a mb'awaa'bo eluupay yataol, be mante apañorol, be mante kutiyol, be mante simpaol, be mante kuñoolol, mata kâyaku kata Emitay, ³⁰ a atu mb'ayaburer wah wameñe ute d'etaamay, ban mb'abaj eronay yâbaoritay.”

Jesus nalob joon mata eketay yataol

³¹ Jesus nâwol kumakaaku kataol kaamom kuŋŋen d'egaba, buko keb, ban naanil: “Jijaa, m'ukayaal be Jerusaleŋ. Be miñamu poomo ma buñaanenaabu bapiyabu bata Elobay yata Emitay kuŋiicum mata Anaw a Emitay Ebollom mbi mugayi. ³² Mbi kusohol kuñoh bukanaku kagautum kata Israel, buko mbi kurinenol, di kûgelikorol, di kucuhenol, ³³ na mbi kûnagulol, ban di kubujol. Be di hukahu hûhaajutahu, mb'âlhaloul di kuketaaku.” ³⁴ Be kumakaaku kataol kunamulent kaŋ kur. Kusohut miñamu m'âkimmi alobil.

Âynaw âpumaw ata Jeriko

³⁵ Na Jesus agam ña nahuute hankahu haneim Jeriko, di buruŋabu bayaam, âynaw âpumaw o to m'aleehom di kakotenaaku ma y'alhaw miñamu mata huriyahu. ³⁶ Najam kayoŋaku kata bukanaku kareborum di Jesus ma kuhulhem. Narink m'âanul: “Kaman wa ubaje?” ³⁷ Di keenol: “Jesus ata Nasare ahulhem.” ³⁸ Ña nâŋaŋulo lhîŋŋa ma y'âanul: “Jesus aŋilaw ata David”, uñankitom!” ³⁹ Bukanaku kareborum di Jesus, di kûlhusol ma keenol apato. Be o nahaŋ m'âŋaŋulo ma y'âanul: Aŋilaw ata David, uñankitom!” ⁴⁰ Jesus najuum, ban naanil kuŋallol. N'ârillom, Jesus narinkol: ⁴¹ “Wa nûkimmi igayi?”

^w18:38 Jesus o ata d'êbajorumay yata âyaw apiyaw aneim David

Âynaw âpumaw naanol: “Alhikitenaawe, nîkine ilaã ijuk.” ⁴² Jesus naanol: Ña ujiker. Nûjuwe mata m’ûyenenommi.” ⁴³ Ña âyna’umu, nalaañ ajuk kañ cab. Narebor di Jesus ma y’asal Emitay. Bukanaku poopil kajukoom, di kusal Emitay.

Jesus ko di Zakew

19 Na Jesus anebem Jeriko, o mahulhem. ² Baje âynaw asaanumom aneim Zakew, o anahaanaw ata buyabaabu bata buyupabu.

³ Y’apaam mama mb’aga m’âmir anaw aneim Jesus, be m’êsukay ememmi, ban o narog, mumulet ajukol.

⁴ Ña natey be kayonj, k’añool di buyajabu ma mb’aali ajukol, mata to ta mbi âhulhum. ⁵ Mo ma Jesus agam nâriñ to, nalhag hatiya najukol, naanol:

“Zakew, ûwaloul cab, mata jaat nîkine iwalen yañi.”

⁶ Nâwaloul kañ cab, ban nakay kayañuwol di hûririgenahu.

⁷ Bukanaku poopil kalakotom di kûñuñunor ma yañ kêenul, Jesus akaim kawalen baabu d’anaw âlhapitaw.

⁸ Zakew nalhalo, m’aanol: “Alhikitenaawe,

mb'iwul kûsukatenaku tutaru tata husaanumahu hûmbaam. Be ga ja non nibotene an wah wakeel mb'iga to wo ñemo ñabakir.”⁹ Jesus naanol: “Jaat Emitay ehikule yañi, mata aw pop nûynene d'Emitay non Abraon.¹⁰ Mata Anaw a Emitay Ebollom mo m'akaymulom m'apaam anaw anepum man ahikulol.”

Kaliikumaku kata bancaamabu

¹¹ Na Jesus agam nahuute Jerusaleñ, êsukay m'etalhenem d'o, di gail non kâyaku kata Emitay mbi kurañ no, ña naga kaliikumaku,¹² m'aanil: “Baje âynaw asaanumom nakay be êsuk yâragim manki kûyellol, ban nâlaañul.¹³ Na ammi akay nâgiter bugororaabu kuññen kataol anooan bancaamabu bayejum, ban naanil: Jikay ki jîgororum bo, be na mb'îlaañul.¹⁴ Be bukanaku kata êsukay yataol kûkintol, ña di kuboñ bukaaku kujenandaol manki keenil kûkint m'âyna'umu aga âyaw atail.¹⁵ Be di kûyellol ban nâlaañul, n'ârillom naboñ m'âwolul bugororaabu bataol k'añohum bancaamabu m'aali âmir anooan butum bu n'abaam di hulañorahu ha kugam.¹⁶ Agororaaw âtiyaraw nâkail, aanol: ‘Ây, bancaamabu batay b'uwulommi bobe. Be hulañorahu h'igam di bo, nibaje baabu bahammi baabu b'uwulommi be ñeemo kuññen.’¹⁷ Naanol: ‘Aw nûwosiye noon bugoror. M'ugam waha'uwe wiññetaw jak, mb'uga anahaanaw ata kânkaku kuññen.’¹⁸ Aahu agabutaw nâkail, aanol: ‘Ây,

bancaamabu batay b'uwulommi bo be. Mama ibaam, be hulañorahu h'igam di bo, nibaje baabu bahammi baabu b'uwulommi be ñeemo hutok.' ¹⁹ Âyaw naanol: 'Aw pop mb'uga anahaanaw ata kânkaku hutok.' ²⁰ Aahu âhaajutaw naanol: 'Ây, bancaamabu batay bobe. M'îtukubom d'elesay, ²¹ nîkoliye kagororum bo mata bûyegetabu batay bujakut, y'uñar wahaw wa ugororutum, ban y'uñar muriyayamu mugiitentum.' ²² Âyaw naanol: 'Aw agororaaw âlhapitaw! Mb'igayi batalenabu mata wahaw wa uloom. M'ûmiim kaan înje anaw êsigiray ejakutum, y'eñar wah wa igororutum, ban pop y'eñar muriyayamu m'igiitentum' ²³ Mata wa mucaasentummi bancaamabu bûmbaam bukan kaaku ma kugororum bo? Non m'ilallom ume nîyabeenu'bo bo ma buhantom.' ²⁴ Naan kaaku kajuntom: 'Jiyab bancaama'ubu jiñoh aahu abaam baabu bahammi baabu biwulom.' ²⁵ Di keenol: 'Ây, înje o nabajeban baabu bayejum.' ²⁶ Naanil: 'M'îñaaneñul kaan anaw abaam, mb'abanenji, be anaw abajutum, palimo baabu babaam, mbi buboti. ²⁷ Bûsuumutaabu bûmbaam pop kâkintum ma igaeen ây, jîñallil be ute, ma jibujil.'"

Jesus najanen be Jerusaleñ

²⁸ Na Jesus aloom umu, ban na ya kayonj m'ajanen be Jerusaleñ. ²⁹ N'ahuutum mûsukamu maneim Betifaje be di Betanya, makotum hûrimbiliñahu haneim Olivera, naboñ egaba kata di kureboraol,

³⁰ aanil: “Jikay be jîsukaju jammi kayon. Na mbi jiga jinebeje mbi jijuk jimbamaju ma jikokim ja an ageluwortum, di jîhelhu’ jo ma jînar’ jo.” ³¹ An arinkul ja mata wa ma jîhelhumjom, di jeenol: Alhikitenaa acasenjom.” ³² Buku k’abommi di kukay kûrin, di kujuk non m’alobiim. ³³ Ko ma kûhelheum di jo, kata jo di kurinkil, keenil: “Mata wa ma jihelhuman di jo?” ³⁴ Ko di keenil: “Alhikitenaa acasenjom.” ³⁵ Di kunar jimbama’uju be baabu Jesus, ban di kulaken d’ô wañaw watail ban di kugaol agelo jo. ³⁶ N’agam o m’areesem, bukanaku di kotal wañaw watail di buruñabu. ³⁷ Na kuhuutum bukihikihabu bata hurimbilinhahu hata Olivera, buyonabu bata kureboraol di kûririgen ma kuyen lhîñña ma yañ kusai Emitay mata miñamu majakaamu ma kujuum. ³⁸ Ma ya kêenul: “Joone m’usalaal âyaw a Emitay ebollom!” Kâsuumayaku kubaje hatiya d’Emitay. Usalaal Emitay yammi hatiya. ³⁹ Kaaku kata di kaasaaku kata Farisewi kalakotom di buyon’ubu, di keenol: “Alhikitenaaawe, oonil kupato.” ⁴⁰ Nalaañenil, aanil: “M’iñaanjenul, eenil ja kupato, siwalisasu mbi sîñanuloul.” ⁴¹ Na Jesus ahuutum Jerusalem, ananden yo keb, nañankit, nakaaw, ⁴² m’âanul: “Jerusalem ao, aw ûmiremmi ja wahaw wammi uwuleni kâsuumay! Be mowme, oolit unamulen wo, mata ûñoruwi. ⁴³ Kukaku ko kêreeseum na mbi kûsuumutaaku katay koñoomeni di wañaw, mbi kuminden di kulitenori tiñatu pooto, ⁴⁴ mb’ûbuyo di kuñooli peh,

mb'ukuwapi kan miririr, ketu bi kuwaa'bo hukal hulaken di hupaho, mata m'umanjutum hukahu ha Emitay ekaylom b'ehikuli.” ⁴⁵ Na Jesus ârimmi Jerusaleñ, nakay k'aleño d'eluupay yata Emitay, nâcuk man acah di bunomaabu, ⁴⁶ ma y'aanil: “Momu ma muñiicim kaan Emitay eene: ‘Eluupay yûmbaam, yata kalhawaku’, be miyul di jiga yo tiñatu ta bûkuutaabu bûñoruwem.” ⁴⁷ Hukoohuk Jesus y'alhikiten d'Eluupay yata Emitay. Yahaanay yata bumañenaabu bata kuboñaku kata Emitay, di bulhikitenabu bata kûboñaku kata Emitay, di yahaanay yata êsukay, ya kupaam mama mbi kuga ma kubujol. ⁴⁸ Be kujukut mama mbi kugaol mata m'êsukay hîm ejoñorum d'o ma ya kutalhenol.

Mâmilankenamu mata Jesus

20 Haahu Jesus o d'eluupay yata Emitay m'alhikitenem di bukanaku, ma y'añaanenil Elobay Yâsuumay. Yahaanay yata bumañenaabu bata kuboñaku kata Emitay, di bulhikitenabu bata kuboñaku kata Emitay, di yahaanay yata êsukay di kukay ki kurinkol, ² ma keenol: “Uñaanenoli, ay aanim uga wahaw uwe? Ay awulim semba'use?” ³ Jesus naanil: “Înje pop m'irinkul, ma jilaañenom: ⁴ “Kama aymom awum Joñ sembaasu sa y'abatisummi? Emitay ewulosom, be mante bukanaku? ⁵ Di kutabulhenor to, di kêenul: “Onaalol ja sata Emitay, mb'aanolaal: Mata wa ma jîyinentummi di Joñ? ⁶ Be onaa pop ja bukanaku

kuwuloom semba'usu, non kayonja'uke mbi kumabola kunkaamaku, mata buko kûynene kaan Jon o añaanenaaw ata Elobay yata Emitay.” ⁷ Ña di kulaañenol, ma keenol: “Ûli ûmirut anaw akiim semba'usu.” ⁸ Jesus naanil: “Ña kama înje pop etukarejul sembaasu sata aymom nigaumem waha'uwe.”

Kaliikumaku kata buwañaabu bajakutaabu

⁹ Ban Jesus nañaanjen bukanaku kaliikuma'uke, m'aanil: “Ña soño po'non âynaw agitemmi kalhakaku kata muriyayamu maneim uva. Ban, nawu ko buwañaabu bupoyol, ban nakay be êsukay yaayu, napiyo bo. ¹⁰ Na tîrimmi tata jahalaju jata muriyaya'umu, naboñ agororaaw ataol manki buwaña'a'ubu kuwulol muriyay'umu. Be buwaña'a'ubu di kûnagulol, ban di kugaol alam bo tîkorol. ¹¹ Naboñ aahu, di kûnagulo mo pop, di kugaol buraayabu ban di kugaol alam bo tîkorol. ¹² Naboñ âhaajutaw, di kucukulol ban di kuraacol tîyan. ¹³ Ata kalhaka'uku nâanul: ‘Ña mb'iga bu? Ña mb'iboñ añoolom a igam hûkow, manooman mbi kûkoliyol.’ ¹⁴ Be na kujukulom añoolol, di kêenul: ‘Ña añoolol ome, a mbi ampaol aket, mb'alako di kalhakaku. Ubujaalol ma mbi ulakowaal di ko.’ ¹⁵ Di kûcaalhul d'o di kalhakaku ki kubuj.”

Ban Jesus narinkil: “Ña ata kalhaka'uku bu mb'agail? ¹⁶ Mb'âkail, ban mb'abuj pop buwaña'a'ubu, ban nawul kalhakaku bukaaku

kupoy.” Na kujammi, di kêenul: “Mumulet b’aga mo!” ¹⁷ Be Jesus najikeril kewuu, ban naanil: “Momu m’unjiicim d’Elobay yata Emitay: ‘Ewalisay ya buteepaabu kulatum, yo elammi ega êlhankay yasoom eluupay.’” ¹⁸ Anaw alo ja d’ewalisa’uyu, mb’atij. Be pop ewalisa’uyu elo ja d’anaw, mb’apunculo.”

¹⁹ Be no kaŋ, bulhikitenaaabu bata kuboñaku kata Emitay, be di yahaanay yata bumaŋenaabu bata kuboñaku kata Emitay di kûkin kusohol, mata kunamulene di kaan buko nâlobummom, be ma kûkolim êsukay.

Jesus nalob mata buyupabu

²⁰ Ña yaŋ kulasuwol, di kuncaam bukanaku ma yaŋ kûholor ma kuga non bukanaku kulhegenumayaku, di kurinkorol ma mbi kujuk mante natilimben takeel, ña yahaanay di keeli kusohol ki kuwul âyaw, m’agaol batalenabu. ²¹ Ña di kurinkol, ma keenol: “Alhikitenaaawe, ûli nûmire kaan aw yaŋ ulob jak, nulhikiten jak, ûjotorit bukan mata uulaw, be aw yaŋ ulhikiten malhegenumayamu mata buruŋabu bata Emitay.” ²² “Kaman jake pîya m’uyupaal âyaw âamakaw ata Roma, mante jakut?” ²³ Be Jesus m’anamulemmi kaan koku ma kûhopem d’o, naanil: ²⁴ “Jîyisom empeesay.” Kûyisol, ban narinkil: “Kaŋaŋaku kata ay, di bulabu bata ay jijuum d’empesa’uye?” Di keenol: “Âyaw âamakaw ata Roma.” Naanil: ²⁵ “Jiwul âyaw âamakaw wahaw

wataol, di jiwul Emitay wahaw wata yo.” ²⁶ Ña to kayon d’ê sukay, kubajut ma mbi kuga ma kusohol d’elob yakeel. Mata ma balaañenerabu bataol bugaiim jamalañ, ña di kupato.

Sadusewi di kukay kûhop Jesus

²⁷ Mata ma kaasaaku kata Sadusewi keenem uket ja otubi ûlhaloul, ña kaaku kata di buko di kukay baabu Jesus ki kûhopol, ²⁸ ma keenol:

“Alhikitenawe, moma Moyses âwalholim kûboñaku kammi: Non an akeel akeem m’abet apañorol babajut añil, atiyol mb’atunol m’aali abaj añil be bata atiyol akeem ban. ²⁹ Bajene batiyabu keemo hutok di egaba, âtiyaraw di kuyaboor d’añakanaw ban naket babajut añil. ³⁰ Agabutaw natunol, ³¹ ban âhaajutaw. Momu popii hutokay d’egaba di kuyaboor d’o ban di kuket babajut añil. ³² Ban añakanaw naket. ³³ Na mbi kûlhaloul di kuketaaku, aymom a mbi kûyaboorum di añakana’umu, mata buko hutokay d’egaba kuyabooryaboorum d’o?”

³⁴ Jesus naanil: “Ube d’etaamay, yîinay di yaray ya kuyaboor. ³⁵ Be kaaka joonum ka mbi kûlhaloul di kuketaaku ma kubaj eron yaayu, ketu ki kuyaboor dô, ³⁶ mata ketu ki kuketurer, ma kuga non kumalaakaku mata ma kugam kuñool Emitay, hurim ma kulhaloulom di kuketaaku. ³⁷ Moyses pop nâyisolal kaan kuketaaku mbi kûlhaloul, mo makiimom n’ahuutum anunukenaw a y’âlum, nâanul: ‘Emitay yata Abraon, Emitay yata Isaki,

Emitay yata Jako.’ ³⁸ Emitay ntuwa Emit yata kuketaaku be yata buroñaabu. Di yo, buko kañ peh koku ma kurommi.” ³⁹ Ban, bulhikitenaabu bata kûboñaku kata Emitay di keenol: “Alhikitenaaawe, nulobe kañ jak.” ⁴⁰ Ña an akeel asokent arinkol joon makeel.

Jesus añool David

⁴¹ Ban Jesus narinkil, aanil: “Mata wa ma kêenumem Kristu añool David? ⁴² Mata moma David ajiicum di kaytaku kata Uñaañaw wata Jasalaju jata Emitay âanul: ‘Emitay di een Ata Emit, aamom Kristu: Ulako di kañenom kûrir, ⁴³ be na mb’iga kûsuumutaaku katay non hures.’ ⁴⁴ David âwol ja Kristu Ata Emit, bu naalim aga joon añoolol?”

Jesus nalob mata bulhikitenaabu bata kûboñaku kata Emitay

⁴⁵ Êsukay hîm m’etalhenem di Jesus, naan kureboraol: ⁴⁶ “Jijaamo bulhikitenaabu bata kûboñaku kata Emitay, mata ya kuyunor ko ma kusolom kûsabadoraaku, ya kûkin pop êsukay esapil sûum d’urunaw. Ya kûkin pop kulako di kûtenkaku kahammi majak di siluupasusata kalhawaku di pop tiñatu tata ûneñaw. ⁴⁷ Ban ya kuhol bûkutuwwataabu ma kubot miñamu matail, ban ya kûhoolo ma kuga kalhawaku balh. Mo makiimom mbi kubaj husonjiyahu harem noon.”

Âkutuwaataw añohum simpesasu

21 Jesus o d'ekakay yata Eluupay yata Emitay, najuk busaandumuwaabu ko ma kugaem bancaamabu d'êyay yata oferta. ² Najuk pop âkutuwaataw âsukatenom m'agadom simpesasu sigaba s'abaam. ³ Jesus naanil: "M'ilobul: malhegen, âkutuwaata'ume âsukatenom nahaje mañoh bancaam bukanaku peh. ⁴ Mata busaandumuwaabu kuñohe bancaamabu d'êyay yata oferta be kukatene baabu, be âkutuwaata'ume, di husukatenahu hataol nañoh b'abaam poobo bata huriyahu hataol."

⁵ Bukan kaaku ya kulob mata m'Eluupay yata Emitay ecookormim bawalisabu bajakaabu di pop wah waawu wawulim oferta be bata Emitay. Jesus naanil: ⁶ "Waha'uwe wa jijukem di wo, hukahu mbi hûriñ na mbi hukal hetukañaño, wo kañ peh mb'ûbuyo."

Hûlaamahu Hûtiyarahu

⁷ Di kurinkol: "Alhikitenaawe, ûney na mbi waha'uwe uga? Wa mb'uga êmanjumay ya mb'êyis kaan waha'uwu ûriñe?" ⁸ Naanil: "Jijaamo ka mbi kubuntenul, mata bukan kameñe mbi kûkail di kañanaku kûmbaam, ma kêenul: 'Înje Anaw a Emitay Yemmi Mb'êboñul' di keenul pop: 'Hukahu huhuute', be atuban jisolhenil. ⁹ Na mbi jijam kutiikaku kata êsuk di êsuk, di kaaku kârûñorum ma kutiikor dô, atuban jîkoli. Miña'umu mbi mujuki

para, be ntuwa hukahu ha etaamay mb'êbuyo.”

¹⁰ Ban naanil: “Sîsukasu mbi sitiik, kûyaku pop mbi kutiik. ¹¹ Tiŋ tameŋe d’etaamay mbi eboboken mâamak, bacaarabu mbi bubaj tiŋ tameŋe, ûjuutaw mb’ubaj pop, miñamu mâkoliyenim mâamak mbi mujuki, di pop sîmanjumasu sambu sijuki hatiya.

¹² Bala miña’umu peh muga, mbi kusohul, mbi kûlaamenul, mbi kugaul di siluupasu sata kalhawaku ma kugaul batalenabu, mbi kusohul kukulh. Mbi kusohul kuñoh kûyaku di yahaanay yata êsukay hurim kañanaku kûmbaam. ¹³ Miña’umu mbi muga ma jeeli jilobil Elobay yata Emitay.

¹⁴ Jetuban jinongor ma mbi kulobul di jilaañenil,

¹⁵ mata mb’iñohul hurimahu di majalhaamu m’an ata di kûsumutaaku kataul ayetutum ahaatumul di hurim hakeel. ¹⁶ Simpaul, di kutiyul, di bukanul, di kupaalul, mbi kugaul kusohul. Kaaku kata di miyul, mbi kubuji. ¹⁷ Bukanaku peh mbi kuraayul hurim kañanaku kûmbaam. ¹⁸ Be kal kanor kata di kûkowaku kataul ketu bi kunep. ¹⁹ Jimunten ja, jetubi jinep, mbi jipak ma jibaj eron.”

Jesus nâanul Jerusaleŋ mb’ekajeni

²⁰ Jesus naanil joon: “Na mbi jijuk eselloray m’engoomemmi Jerusaleŋ, di jîmir kaan huute m’ekajeni. ²¹ Nownu kaaka mbi kulako dô Judeya, di kutey be di kurimbiliŋaku. Kaaka mbi kulako di hankahu di kûcaalh, kaaku kammi butat, ketu ba kunebej di hankahu. ²² Mata huka’uhu hata

m'Emitay eles êsukay yata Israel, ma miñamu peh manjiicim muga. ²³ Awo! Buharetaabu di yaray ka mbi kurahen no, mata mbi baj hûlaamahu hâamak d'etaamay. Hûlaama'uhu mbi hûlowum êsukay hîm, mata m'Emitay ebirikum di buko. ²⁴ Bukanaku mbi kuñaalumi kajasiyaku, kaaku mbi kusohil ma kuñaril be bâsukabu bata etaamay peh bata bukanaku kagautum kata Israel, mbi kuyokosenor Jerusaleñ be na mbi tatail tibawo.”

Anaw a Emitay Ebollom mb'âkail

²⁵ “Mbi sîmanjumasu sijuki di tilay, di hulheenjahu, di pop bootabu. Ube d'etaamay sîsukasu mbi sîguno, setubi sîmir ma mbi siga hurim hûlaamahu hata wajelaw wata kasamaaku. ²⁶ Mbi ejamaatay kuliim hurim bûkolaabu, ko di hunongorahu hata wahaw wâkayewum be d'etaamay. Mata sembaasu sata Emitay, wahaw peh wammi hatiya mbi ugororor.

²⁷ No Anaw a Emitay Ebollom mb'ajuki o m'âkayeuum d'uwiiñaw di sembaasu sâamak di majakaamu. ²⁸ Na mbi waha'uwe ûcuk m'uga, di jîtiken ûyegetaw wataul mata huute m'Emitay ehikulul.”

Kaliikumaku kata buyaajabu

²⁹ Ban, nagail kaliikuma'uke m'aanil: “Jilaso buyaajabu baneim figera di uyaaj waawu. ³⁰ Na mbi ûcuk m'ubaj utojaw, di jîmir kaan bûriñaabu buhuute. ³¹ Momu pop kañ ma mbi jijuk waha'uwe, di jinamulen kaan kâyaku kata Emitay kuhuute.”

Elobay yata Emitay yetu bi êbuyo

³² “M’ilobul malhegenumayamu, bukanaku kammi ma kurommi mowme, bukaaku ketu bi kuket be na mbi miña’umu milobum muga. ³³ Wahaw peh wammi hatiya, di wammi d’etaamay, mb’ûbuyo, be elobay yûmbaam yetu bi êbuyo.” ³⁴ Jesus naanil joon: Jijaamo, m’atuban jîlaamenoro d’eronay yajakutay, d’êkalay, di hunongorahu hata miñamu mata etaama’uye ka mbi huka’uhu hûriñul, di hugaul wûub ³⁵ non ekoliñen, mata mbi huga be bata an bâsuk peh! ³⁶ Jiga kukowaku kataul jak, ma jijañen di kalhawaku ma jibaj sembe ma mbi jeeli jimelh di waha’uwe poowo, be na mbi Anaw a Emitay Ebollom mb’ârîñul m’atookul ma jibandorumban. ³⁷ Nownu Jesus y’alhikiten bukanaku hukoo huk d’Eluupay yata Emitay, bûjomaru be baheperabu, busohnaru nakay be di hûrimbiliñahu hata Olivera, be kañ na titijemmi. ³⁸ Bukanaku ya kûkayali bûjomaru bîb be d’Eluupay yata Emitay manki kutallhenol.

Hunongahu hata jabujaju jata Jesus.

22 Nownu, kâlundayaku kata kûmburuwaku kaakutum fermentu, kaneim pop Paskuwa, di kuhuut.^{x 2} Yahaanay yata bumañenaabu bata

^{x22:1} Paskuwa: Kâlundayaku ka êsukay yata Israel kubujem mûgaraninamu ma kuwolho hukahu ha Emitay emelheliim di humikelowtahu d’êsukay yaneim Ejitu.

kûboñaku kata Emitay, di bulhikitenabu bata kûboñaku kata Emitay, mata ma kûkolim êsukay, ya kupaam mama mbi kuga ma kûbuj Jesus, man an atuban âmir. ³ Ña Êsatanay d'êjupo Judas aneim pop Iskariyotis, aamom ata di kumakaaku kataol, kaamom kunjen d'egaba. ⁴ Nakay ki kûtabulhenorul di yahaanay yata bumañenaabu bata kûboñaku kata Emitay, di yahaanay yata bupoyaabu bata Eluupay yata Emitay, mata mama mb'aga m'awulil Jesus. ⁵ Ña yahaana'uyu d'êrigen noon, di kujamor di kaan mbi kuncaamol. ⁶ Judas naanil aao, ban y'apaam mama mb'aga m'awuliwol ta bukan kuleem.

Kureboraaku kata Jesus di kubandor be bata Paskuwa.

⁷ Ña hukahu di hûriñ hata kâlundayaku kata kûmburuwaku kaakutum fermentu', kaneim pop Paskuwa, na êsukay yata Israel kubujem mûgaraninamu. ⁸ Jesus naboñ Pedru ko di Jon, m'aanil: "Jikay ki

⁷22:7 Di kâlundaya'uku, êsukay yata Israel ya kuriyen kûmburuwaku ka kugaem non kasor, kaakutum fermentu. Fermentu wahaw wa ga non bapor wagaem kûmburuwaku kulaw.

jicookor ma mb'uriyaal Paskuwa.”⁹ Di kurinkol, keenol: “Ûtey nûkimmi ta mbi uriya yo?”¹⁰ O naanil: “Na mbi jiga jinebeje di hankahu, mbi jipam d'âynaw apenom elompay yata mumelamu, di jisolhenol be d'eluupay da mb'anebej.”¹¹ Di jeen ata eluupa'uyu: Âlhikitenaw âbollolim m'urinki êwanatay da mb'ari Paskuwa di kureboraaku kataol.”¹² Mb'âyisul êwanatay yâamak, hatiya d'etaahay yêtayaray yaakum miñamu poomo. Di jicookor ma mb'uriyaal d'ô.¹³ Na kukayum kûriñ, di kutook wahaw peh non ma Jesus alobiim. Ña di kucookor be huriyahu hata Paskuwa.¹⁴ Na gam ña tîriñe, Jesus di kumakaaku kataol, di kuleeho ma kuri.¹⁵ Ban naanil: “Nîkin aaliye mâamak uriyaal tanor kâlundaya'uke kata Paskuwa, bala îlaam.”¹⁶ Mata m'îñaanjenul di kaan, etubi irirer joon Paskuwa'uye be na mbi kâyaku kata Emitay kûriñ, m'emelhen êsukay yata yo.”¹⁷ Jesus nasoh jikoopaju jata êbiñay, naan Emitay jêrijef ban, naanil: “Jiyab jîgiitor.”¹⁸ Mata m'ilobul di kaan, etubi ijakenurer êbiña'uye be na mbi kâyaku kata Emitay kuriñ.”¹⁹ Nasoh hûmburuwahu, naan Emitay jêrijef, ban natiho awulil, ban naanil: “Ûde eniilay yûmbaam ya mbi egaumi busuhabu bata kûbajumiñaku kataul, mbi ya jiga ume, ma juwolhuwom.”²⁰ Na kurim ban, nasoh pop jikoopaaju jata êbiñay ban naanil: “Ûde hûsimahu hûmbaam hâyuyim be bataul, haamom yañayay yunkulay ya Emitay ejuumemmi be bataul.”²¹ Be jijam, anaw a mb'anjarom awul kûsumutaaku kûmbaam, ome ute m'uriyem d'ânor.”

²² Malhegenumayamu, Anaw a Emitay Ebollom, mb'agayi non ma Emitay êkimmi. Be buhiraabu bâmak bobu d'anaw a mb'anjarol awul bukanaku.

²³ Na ya kurinkor ay di buko a mb'âgaum mo.

Kureboraaku kata Jesus di kuñosor

²⁴ Kureboraaku kataol, di kuñosor mata aah'a mbi âgaum anahaanaw. ²⁵ Jesus naanil: "Yahaanay yata etaama'uye, ya kuga bukanaku di sembe di ûyaw watail, ban ya kêenul buko yahaanay yagaem jak.

²⁶ Be miyul, ntuwa mo mbi jiga. Mbi jiga bûti, anaw agam anahaanaw di miyul, o m'aga non aŋil, anaw agam non âyaw, o mb'alaañ aga non agororaaw.

²⁷ Anaw aba'ja agororaaw, ña di buko d'agororaa'umu ay âhaŋummi? Ntuwa umu ami malehom? Be înj'ume ute di miyul m'igaem non agororaaw ataul.

²⁸ Miyul yaŋ jilakom tanor d'înje di hûlaamahu hûmbaam. ²⁹ Non ma ampaom Emitay egaommi âyaw, înje pop mb'igaul kîiyaku, ³⁰ mb'uriyaal, nusibenaal tanor di kâyaku kûmbaam. Ban nigaul jiga batalenabu sîbajorumasu saamom kuŋŋenay di sigaba sata Israel."

Jesus naan Pedru mb'alatol.

³¹ Jesus naanul: "Simon, Simon, jijaa, Êsatanay elhawe m'eweyul non emaano, m'elasowul mante kâynenaku kataul koku ma kûlibum. ³² Be nilhawe Emitay be batay, ma kâynenaku katay ketu kabawo.

Mb'ulatom, be na mb'ûlaañul be baabu d'înje, nonkunen kutiyi.” ³³ Pedru naanol: “Âta Emit, ninuure etukalati. M'irebor d'aw palimo ma kukulhi, palimo pop ma kubuji.” ³⁴ Be Jesus naanol: “Pedru, m'îñaaneni eeni, bala ulhitaaw ulhit jaat, mb'ônul ûmirtom be ñeemo ñâhaaji.”

Ujaasiyaw ugabaw

³⁵ Ban Jesus naanil: “N'ibonũuum miyul baakut bancaam, baakut kumbota, baakut pop sikatab sasu, jibaje hûlaam?” Di keenol: “Makeel mûlaamentoli.” ³⁶ Naanil: “Be maame an aba'ja bancaam, aba'ja humbota, nañar âkayetum. An abajutum kajaasiya, nañar humantahu hataol anoom, âbajum ko. ³⁷ Mo makiimom m'ilobul di kaan: mama ñiicim d'elobay yata Emitay mata înje, manooman mbi muga: 'Kugaol non an âhoñe.' Mata mama ñiicim mûmbaam muhuute kaga.” ³⁸ Di keenol: “Âta Emit, ujaasiyaw wowe ugaba.” Naanil: “Uyeje.” ³⁹ Jesus nâcaalh to m'akay di kureboraol be di hurimbilin̄ahu hata Olivera, non m'agaeenem. ⁴⁰ Na kûrintom, naanil: “Jilhaw man atuban jilo di kabunten.” ⁴¹ Ban nârajuluwil kotit, nâtiigen ma y'alhaw Emitay, ⁴² m'âanul: “Ampom, ûkin ja nûrajulenom hûyojaa'uhe harem ume, be ntuwa non ma înje îkimmi, be non m'aw ûkimmi.” ⁴³ Ña amalakaw ata hatiya d'Emitay, nâkail b'abanenol sembe. ⁴⁴ Di hulhoñoruwa'uhu, ña n'ahan̄ ma y'alhaw di sembe. Egeenay yataol d'elaañ ega non

kusot kata hûsim, ma ya kûteil be d'etaam.

⁴⁵ N'alhalom ta y'agam kalhawaku, nakay k'atoo to kureboraaku kataol, âriņ natokil ma kuņotum mata d'ô ma gayim ñankiteni. ⁴⁶ Naanil: "Mata wa ma jemmi ma jiņotumem? Jilhalo, ma jilhaw, ma atuban jilo di kabunten."

Husohahu hata Jesus

⁴⁷ O baroņ nalob, kayoņaku kata bukanaku di kûriņul to. Aahu ata di kureboraaku kataol kaamom kuņņen d'egaba, aneim Judas, ayabuliim kayoņ, nakay manki âpoon Jesus. ⁴⁸ Be Jesus naanol: "Judas, bâpoonera'ube bata m'ûnoomum Anaw a Emitay Ebollom?" ⁴⁹ Be kaaku kalakotom di Jesus na kunamulemmi wahaw wa kûkimmi kugaol, di keenol: "Alhikitenaawe, ulhibil ujaasiyaw?" ⁵⁰ Ña aahu ata di buko, naņar kajaasiyaku m'alhib agororaaw ata anahaanaw ata bumaņenaabu bata kûboņaku kata Emitay, natij kâjaņayaku kûriraku. ⁵¹ Be Jesus naanil: "Jiwaa'bo, uyeje!" Ban nagorol di kâjaņaya'uku, di kulaaņ to. ⁵² Ña Jesus alo di yahaanay yata bumaņenaabu bata kûboņaku kata Emitay, di ata bupoyaabu bata Eluupay yata Emitay, di pop yahaanay yaayu kakaylom be husohahu hataol, m'aanil: "Jîņarul ujaasiyaw di kûgolaku be husohahu hûmbaam non an âhoņe nigae? ⁵³ Îņe ya ilakuwemmi tanor di miyul d'eluupay yata Emitay, be jisohutom no. Be mowme, tataul tîrimmi, ma jiga non ma Êsatanay êkimmi."

Pedru nalat Jesus

⁵⁴ Di kusohol, ban di kuṇarol be d'eluupay yata anahaanaw ata bumaṇenaabu bata kûboñaku kata Emitay. Pedru n'ârangil ma y'asolhenil. ⁵⁵ Na kuyabemmi sambunasu di tutaru yata ekakay, êsukay peh d'ekay k'elako to. Pedru pop nakay kalako to di buko. ⁵⁶ Aahu ata di bugororaabu bata eluupa'uyu najukol t'alakom kot sambunasu, najikerol jak, ban nâanul: "Ume pop y'arebor d'o." ⁵⁷ Be Pedru nalat m'âanul: "Añakanaye, înje îmirutol." ⁵⁸ Piyowt aahu najukol, naanol: "Aw pop ata di buko." Be Pedru naanol: "Âynawe, înje igaut ata di bukoye." ⁵⁹ Piyo kotit, aahu nâanul: "Di malhegenumayamu ume y'arebor d'o, mata ata Galileya." ⁶⁰ Pedru naanol: "Âynawe, îmirut miñamu m'ulobem di mo." Be o baroṇ nalob, kalhitaaku di kulhit. ⁶¹ Ña Jesus nâtiwoul m'ajikerol kewuu. Ña Pedru nawolho non m'aloboom, aanol: "Bala ulhitaaw ulhit jaat, mbi ôonul ûmirtom ñeemo ñahaaji." ⁶² Ña nâcaalh ma y'akaaw m'alhoṇoro.

Jesus, di kurinenol

⁶³ Kûynaaku kalakotom ma kupoy Jesus, ya kurinenol ko ma kûnagulen d'o, ⁶⁴ di kûhipen bulabu bataol, ban ya kurinkol keenol: "Uta ma, ûrejoli anaw amabim!" ⁶⁵ Ban ya kûlobikorol wah wameṇe, ma ya kugelol.

Jesus, di kugaol batalenabu

⁶⁶ Na titijemmi, yahaanay yata êsukay, di yahaanay yata bumañenaabu bata kûboñaku kata Emitay, di bulhikitenabu bata kûboñaku kata Emitay di kujoojenor ta kugaem batalenabu, ban kaaku di kuñar Jesus be to. ⁶⁷ Di kurinkol ma keenol: “Kaman aw Kristu, aamom Anaw a Emitay Emmi mb’Êboñul?” Jesus naanil: “Êenul ja înje o, jetubi jîynen. ⁶⁸ Irinkul ja pop, jetubi jilaañenom. ⁶⁹ Be ute be kayonj, Anaw a Emitay Ebollom mb’alako di kareb kûrir kata Emitay yata Sembe.” ⁷⁰ Buko poopil di keenol: “Kaman aw Añool Emitay?” Jesus naanil: “Miyul jiloomom.” ⁷¹ Di kêenul: “Ay mb’urinkaal joon, ban nujamamo ban di butumabu bataol?”

Jesus kayonj Pilatus

23 Yahaanay hîm di kulhalo ma kukay di Jesus be baabu Pilatus. ² Kûriñ di kusosenol, ma kêenul: “Âyna’ume ûli utokoom o m’agaem d’êsukay yatolaal gûlhagulh, ma y’âanul ketu kayup âyaw âamakaw, naane o pop Kristu, aamom anaw Emitay Emmi mb’Êboñul, a mb’aga âyaw.” ³ Pilatus narinkol: “Kaman aw âyaw ata êsukay yata Israel?” Jesus naanol: “Aw uloomom.” ⁴ Pilatus naan yahaanay yata bumañenaabu bata kûboñaku kata Emitay, di buyonjabu: “Ijukut hubajumiñ d’âyna’ume.” ⁵ Be di kenken, ma ya kêenul: “Âyna’ume y’âgulh êsukay di mama alhikitenem

bukanaku di bantaabu bata Judeya him, m'âcukumulom kañ di bantaabu bata Galileya be kañ ute.” ⁶ Na Pilatus ajammi na kûwom Galileya, narinkil: “Kama âyna'ume ata Galileya?” ⁷ N'agam nâmire di kaan Jesus o anaw ata bantaabu bata âyaw aneim Erodis, ban kuka'uku o bo Jerusaleñ, naanil kuñarol be baabu d'o.

Jesus di kuñarol be baabu di Erodis

⁸ Na Erodis ajukoom, nâririgen mâamak mata piwe nâkimmi ajukol, mata najame mataol. O m'akobeenem ma mbi Jesus aga êmanjum yakeel. ⁹ Narink Jesus wah wameñe, be Jesus alaañentol kañ kur. ¹⁰ Yahaanay yata bumañenaabu bata kûboñaku kata Emitay ko di bulhikitenaabu bata kûboñaku kata Emitay di kujañen ma ya kusosenol. ¹¹ Erodis d'eselaray yataol di kurembeelol, ma ya kurinenol, di kûjupenol banaabu bata ây, ma kugaol non âyaw, ban di kulaañ d'o be baabu Pilatus. ¹² Di huka'uhu Pilatus ko di Erodis di kujamor, mata nownu kûsuumorut.

Na kugam Jesus batalenabu

¹³ Pilatus nâmeb êsukay peh, di yahaanay yata bumañenaabu bata kûboñaku kata Emitay, be di yahaanay yata êsukay, ¹⁴ m'aanil: “Miyul jinallom âyna'ume ma jeenom o agam êsukay gûlhagulh, be nînihulorol miyul to, ijukut wah wa kôjiye w'agam wa jiloom.” ¹⁵ “Palimo pop Erodis, ajukut makeel d'o, mo m'alaañenumulolaom. Agaut wah wâriñe be

eket.” ¹⁶ “O mb’ilesol, ban niwalhenol.”

¹⁷ Manooman kajañoojañ di kâlundayaku kata Paskuwa, Pilatus y’awalhenil an aahu akulhim. ¹⁸ Ña buyoña’ubu kañ peh di kûñañulo ma kêenul: “Ubujol! Êwalhenoli Barabas!” ¹⁹ Barabas akulhim mata m’âgulhum êsukay, ban nabuj anaw. ²⁰ Pilatus nalaan alob di buko, mata nâkine awalhenol. ²¹ Be di kulaañenol, ma ya kûñañulo: “Uriñol d’êkrusay! Uriñol d’êkrusay!” ²² Pilatus narinkil joon di hûhaajutahu: “Miñ bu ma kôjiye nagae? Ijukut makeel d’o m’âriñe be eket. Be mb’ilesol, ban niwalhenol.” ²³ Be ko ma kenkenem, ma ya kûñañulo di sembe ma kêenul, mb’ariñi d’êkrusay be kañ na kuhaatom. ²⁴ Pilatus najiker to nâanul mb’aga non ma kulhawoom. ²⁵ Ña nawalhenil umu akulhim aamom âgulhum êsukay, ban nabuj anaw. Ña nawulil Jesus non ma kûkimmi.

Jesus o di buruḡabu be eketay

²⁶ Ko ma kukayem d'o, di kupam d'âynaw aneim Simoḡ, ata êsukay yaneim Sireni, o mâcaalhumulum butat. Di kusohol, ban di kugaol araaj êkrusay m'asolhen Jesus. ²⁷ Buyoḡabu bata bukanaku ko ma kusolhenem d'o, be di yaray yaayu ka yaḡ kakaawum, ma ya kulhoḡoro mata Jesus. ²⁸ Jesus nâtiwo m'ajoḡor di yara'uyu, naanil: "Yaraye, miyul jata Jerusaleḡ, atuban jikaawom. Jikaaworo, di jikaw kuḡoolul, ²⁹ mata kukaku mbi kûriḡ na mbi êsukay kêenul: Yaray kaakutum kuḡil, di kajamutum huhane, di pop karahentum kubaje hûpira."

³⁰ "Kuka'uku mbi kêenul: Kurimbiliḡake, jilowmuloli. Mbi kêenul pop: Barimbiliḡabe, jîlhinkoli." ³⁰ ³¹ "Kules ja înje jabajutum kûbajumiḡ, jagam non uyaajaw wajobaw, be inkiteemo miyul, jagam po'non uyaajaw walhalhaw?"

³⁰Oseias 10:8

Jesus o d'ekrusay

³² Di kuṅar pop kûynaaku egaba kaamom kûlhapitaaku manki kubujil tanor di Jesus. ³³ Na kugam kûriṅe tiṅatu taneim Esenday^z tota kuriṅum Jesus ko di kûlhapita'uku, aahu di kuriṅol karebaku kûriraku, aahu di kumayaku. ³⁴ Ña Jesus nâanul: “Ampom, ubonketil mata kûmirut wahaw wa kugaem di wo.” Di kuga anaw di buko a mbi âṅarum wañaw wataol. ³⁵ Kayoṅaku to ma kujikerem. Yahaanay yata êsukay y'akurinenol ma kêenul: “Înje bukaaku namelhemmi, amelhenoro pop ga ja non o Kristu, anaw a Emitay Emmi Mb'êboñul, a ejotum.”

³⁶ Eselloray pop yaṅ kurinenol, di kukay be tammi ma kuñohol bunukabu bahiraabu, ³⁷ di keenol: “Ga ja non aw âyaw ata êsukay yata Israel, umelhenoro.” ³⁸ Ban hatiya d'ekrusay, di kuṅiic dô: “Ume âyaw ata judewi.”^a ³⁹ Aahu pop ata di bûlhapita'ubu ariṅim y'agel Jesus ban narinkol: “Kaman aw ntuwa Kristu? Umelhenoro, ban nûmelhenoli pop!” ⁴⁰ Be aahu nacecenol, m'aanol: “Aw ûkolit

^z23:33 Esenday taamom tiṅatu tagam jirimbiṅaju jakotum Jerusaleṅ ta kuriṅum Jesus d'ekrusay.

^aJudewi ko keemom bukan kaaku kata êsukay yata Israel, kasoom jak kûbonaku kata Moyses, ban kûkint kureboraaku kata Jesus.

Emitay? Ko kalesem d'aw non o. ⁴¹ Matola jake ma kulesem d'ula mata m'ugawam wahaw wajakutaw, be âyna'ume agaut miñ makojuwe.” ⁴² Ban naan Jesus: “Na mb'ûkail m'uga âyaw, nuwolhuwom.” ⁴³ Jesus naanol: “M'îñaanjeni malhegen di kaan, jaat mb'ulakowa tanor hatiya d'Emitay.”

Jesus naket d'êkrusay

⁴⁴ Na jalay agam m'aajum, nahoko, di mucen kañ mib be kañ nâkilhom. ⁴⁵ Huleesaahu ha kûkilhim d'eluupay yata Emitay di hurusuloumul hatiya be d'etaam. ⁴⁶ Jesus nâñañulo kañ lhîñña, nâanol: “Ampom, niwalene yâroray yûmbaam d'uñenaw watay.” Ña naloom umu, aban ña naket. ⁴⁷ Ña anahaanaw ata kayonaku kata eselloray alakotom m'apoy, n'ajuum wahaw wagam, nasal Emitay, m'âanol: “Malhegen âyna'ume anaw alhegenumayaw.” ⁴⁸ Kayonaku pop kata bukanaku bânebortom ma kujuk ma mbi kuriñ Jesus na kujuum wahaw wagam, di kubatulenor, ma kulaañ. ⁴⁹ Be bukanaku poopil kânim Jesus di kujuum dâgi, di yaray kareborlom dô Galileya ma yañ kujiker wahaw wa yañ kugaom.

Jesus nahoki

⁵⁰ Nownu âynaw aneim Jose, ata hankahu haneim Arimateya, hata bantaabu bata Judeya. O anaw alhegenumayaw, agaem wahaw wajakaw ma yaŋ akob kâyaku kata Emitay. ⁵¹ Ban o anaw ata di kaasaaku kata butalenaabu bata êsukay yata Israel, be o âmiyorut kupaalol mata wahaw wa kuloom be bata Jesus di wahaw wa kugawoom. ⁵² Na Jesus agam nakete d'êkrusay, Jose nakay k'atoo'to Pilatus m'alhaol ehuluŋayay yataol. ⁵³ Ña di kuwalenlol d'êkrusay ma kulhimenol kâmisaaku, ban di kugaol d'eluŋay yaokim di huwalisahu hâamak ta an ahokorutim. ⁵⁴ Ña di ga hukahu hata kabandoraku ma mbi titijen kajom, di ga hîyayahu hata Emitay. ⁵⁵ Yaray kareborlom di Jesus Galileya, di kusolhen Jose be kaŋ d'eluŋay ma kujuk mama ehuluŋayay yataol ehokim. ⁵⁶ Ña di kulaañ be sañil ki kubandor mûkiramumu di muheenamu maputamu sûum. Hata kajom, di hîyayahu hata Emitay, di kuhepulen non ma kûboñaku kata yo kuloom.

Jesus nâlhaloul di kuketaaku

24 Di kâcaalhaku kata hîyayahu hata Emitay bujumaru, yara'uyu di kukay be d'eluŋay di mûkiramumu ma kubandorum be bata ehuluŋayay yata Jesus. ² Na kûrimmi, di kutook huwalisahu ma hûcaalhenim d'eluŋay. ³ Ña di kunebej, be kujukut ehuluŋayay yata Jesus. ⁴ Ña di kûjanaŋen bâmirut

mama mbi kuga. To kan cab, kûynaaku egaba di kûcaalhil to, ban bulhimaabu batail di buga wuj wuj. ⁵ Yara'uyu di kuwollo, ña di kûsik to d'etaam. Kûyna'uku di keenil: "Mata wa ma jipaamumem di anaw aroṅaw ta kuketaaku kemmi, ⁶ alet ûde, nalhaloulo ban. Jiwolho non ma abiim balobul o baroṅ Galileya aanul:

⁷ Anaw a Emitay Ebollom manooman mbi kuṅarol kuwul bukanaku kâhoṅaaku ma kuriṅol d'êkrusay, be di hukahu hûhaajutahu mb'âlhaloul." ⁸ Yara'uyu, ña di kuwolho non ma Jesus abiim balobil. ⁹ Ña di kulaañ be di hankahu ki kuñaanḡen kumakaaku kataol kaamom kuṅḡen d'anor, di bukan kaaku kalakotom, miñamu ma kujukulom. ¹⁰ Yara'uyu kaamom, Maria Madalena, ko di Joana, be di Maria iñaw Tiyagu, be di yaray yaayu ka ya kureborum d'o, ko kuñaanḡemmi kumakaaku kataol miña'umu. ¹¹ Be kûynent, ma kunongor di kaan yara'uyu bûnuutabu kulobummi umu. ¹² Ña Pedru nalhalo m'atey be d'êluṅay, nâhinendo najuk keb uhulaw wa kulhimenomom. Di gaol jamalaṅ mata miñamu m'ajuum, ña nalaañ.

Di buruḡabu bata Emaus

¹³ Di huka'uhu, egaba kata di buko ko ma kukayem be êsukay yaneim Emaus, yabaam ebankay yârimmi sikilometrasu seemo kuṇṇen di yanor be Jerusaleṇ.

¹⁴ Ko ma kukayem, ya kûcuuk mata wahaw wagam.

¹⁵ Na kugam kôkacuukem ma ya kulaañenor, Jesus nârîṇul to m'arebor di buko. ¹⁶ Be di gail non gaga hûup, ña kumanjutol.

¹⁷ Ña Jesus narinkil, aanil:

Kaman wah bu jilobem di wo? Ña di kujuum

ñânkiteni. ¹⁸ Aahu aneim Kleopas, nalaañenol aanol:

“Kaman aw amaasoraw ûde Jerusaleṇ, aw ûmirtum wahaw wagam ûde kuka'uke?” ¹⁹ Jesus naanil:

“Waamom ûwey?” Ña di keenol: “Kaman ûmirut

wahaw wa kugam Jesus ata Nasare, agam

Añaanenaaw ata Elobay yata Emitay abaam sembe

noon, mata miñamu m'agaem di mama alobem

kayoṇ Emitay di pop bukanaku, ²⁰ be yahaanay yata

bumañenaabu bata kûboñaku kata Emitay, di

yahaanay yâtoli di kusohol ki kuga batalenabu, ban

di ga mbi kubujol, ña di kuriṇol d'êkrusay. ²¹ Êli

noneene o mbi amelheneen êsukay yata Israel. Be

jaat gae ban kukaku kûhaaji na waha'uwe ugaim.

²² Ban pop yaray yaayu yata di kaasaaku kâtoli, di

kûgaoli uwollo, mata d'elunay kukayum urabaw,

²³ be kujukut ehulunayay yata Jesus. Di kûlaañul ma

kêenul kumalaakaku kujuum kaaniim omu

mârommi. ²⁴ Kaaku kalakotom d'ûli di kukay be

d'elunay manki kûjukul jak non ma yara'uyu

kûlobolim, be kujukut Jesus.” ²⁵ Jesus naanil: “Bu jînaatum ume uynum, makiim jînamulenaliyerit, ban pop jîynenaliyerit miñamu ma buñaanenaabu bata Elobay yata Emitay kuloom!” ²⁶ Kaman Kristu, ntuwa moma mb’âllaam bankit ampaol Emitay egaol âyaw ahammi wah peh.” ²⁷ Ban nanamulenil mama Kaytaku kata Emitay kuloom mataol, m’âcukum di uytaw wata Moyses ii be di wata buñaanenaabu bata Elobay yata Emitay. ²⁸ Na kûrimmi di jîsuka’uju, Jesus naga non m’ahulh be kayoŋ. ²⁹ Be di kuwaasiyenorol ma keenol: “Ulako ute d’ûli mata jalay omma m’ajon.” Ña nanebej m’alako to di buko. ³⁰ Na kugam ma kuri, Jesus nasoh hûmburuwahu ban nasal Emitay, ban natiiho kûgiitor. ³¹ Ña di gail po haa, di kumanjool. Be ña nanep to di buko. ³² Ña di kulob ma kêenul: “Mo makiimom ma sîsigirasu satolaal silhibummi umu, na y’alobulom d’ulaal di buruŋabu ma y’anamulenolaal Elobay yata Emitay?” ³³ Ña nownu kaŋ, di kulhalo ma kulaañ be Jerusaleŋ. Na kûrimmi, di kutook kumakaaku kuŋŋen d’anor kaamom kataol, di pop kureboraaku kaaku kataol ko ma kûmeboorum tanor. ³⁴ Kumakaa’uku di keenil: “Malhegen alhikitenaaŋ omu m’alhaloulom di kuketaaku, Simoŋ najukol.” ³⁵ Ña buku egabay di kuñaaneniil maama kugam di buruŋabu, di maama kugam ma kumanjool n’atiim hûmburuwahu.

Jesus nâgawul we ta kureboraol kemmi

³⁶ Na kugam ko kañaanjenem di buko, Jesus nâgawu'to kañ we di tutaru tatail, naanil: “Kâsuumayaku kulako di miyul!” ³⁷ Ña di kuwollo, di kûkoli ma gayil non âpurapuraw oma kujuum. ³⁸ Narinkil aanil: “Mata wa di

jîkoli? Mata wa ma jimantirmem d'ume? ³⁹ Jijiker ujenaw wûmbaam be di ûkandumaw, mbi jîmir kaan înje kañ. Jigorom mbi jîynen kaan înje kañ, mata âpurapur aakut eniil, non ma jijuum ma înje ibaam.” ⁴⁰ N'aloom ban nâyisil ujenaw be di ûkandumaw. ⁴¹ D'êsumay yakiim ña kûynent pop, di gayil jamalañ. Jesus narinkil aanil: “Jibaje ute wah wata huri?” ⁴² Ña di kuwulol jitijaju jata jiwolaju jabolim. ⁴³ Nayaa' jo ban natokoñ jo to ta kemmi. ⁴⁴ Ban naanil: “Mo ma yañ n'ulakuwenaam tanor, êenul miñamu peh mañiicim mûmbaam di Kaytaku kata Kûboñaku kata Moyses, di kata Buñaanenaabu bata Elobay yata Emitay, di kata Uñaanjaw wata Jasalaju jata Emitay mbi mulo kañ poomo d'înje.” ⁴⁵ Ña nagail ma kunamulen mata Kaytaku kata Elobay yata Emitay. ⁴⁶ Ban naanil:

^b24:44 - Uñaanjaw wata Jasalaju jata Emitay: daamom uñaanjaw wa êsukay yata Israel kuyemmi napiyanu be jasalaju jata Emitay.

“Momu ma mujiicim di kaan Kristu aamom Anaw a Emitay Yemmi Mb’êboñul, mbi kubujol, be mb’âlhaloul di kuketaaku di hukahu hûhaajutahu.”

⁴⁷ Ma kañanaku kataol mbi kuga kêrejumaku kata mata jawatatenoruwaju, di mata japasaju jata kûbajumiñaku, cûkumul Jerusaleñ ii be an bâsuk poopol. ⁴⁸ “Miyul jigam bukanaku kaamom kajuum waha’uwe. ⁴⁹ Înje mb’ibollul wahaw wa ampaom ammi mb’âboñul, be jilako ute Jerusaleñ be na mbi sembaasu sata hatiya d’Emitay siwaloul di miyul.”

Jesus nalaan be hatiya di Emitay

⁵⁰ Ña Jesus nakay di buko be Betanya, âriñ naralh uñenaw m’awulil kâsuumayaku. ⁵¹ N’agam o mawulem di buko kâsuumayaku, yañ ârajuluwil, m’añari be hatiya d’Emitay. ⁵² Ña di kusalol, ban di kulaan be Jerusaleñ di hûririgenahu harem kañ noon. ⁵³ Yañ kukay ki kulako d’eluupay yata Emitay ma yañ kusal yo.

